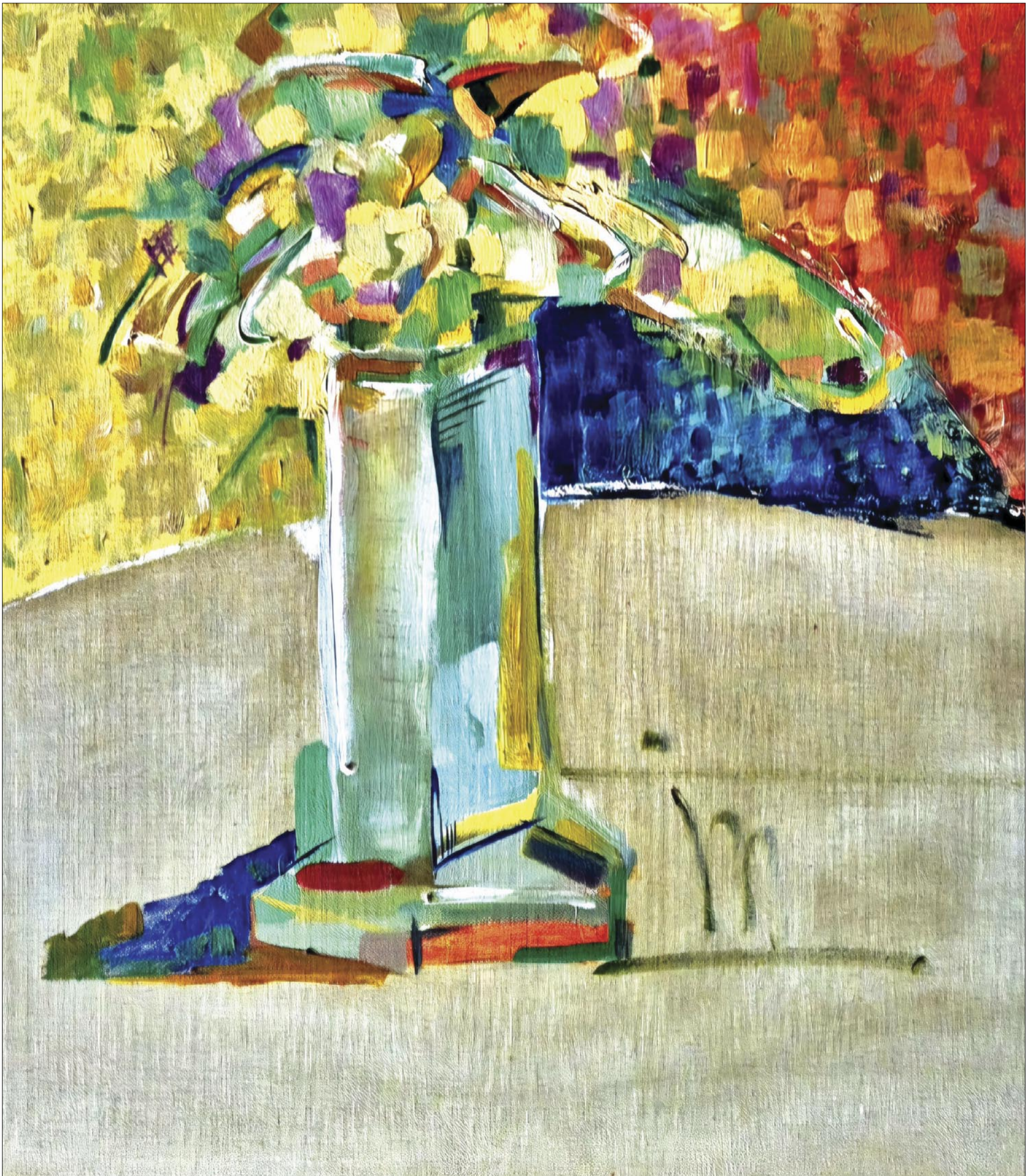

ARGEȘ

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului
Pitești
Centrul Cultural
Pitești

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă
■ Anul XXV (LIX) ■ Nr. 5 (515) ■ Mai 2025 ■ 5 lei ■

Apare sub egida
Uniunii Scriitorilor
din România

ION MUNTEAN - Seve de primavară (ulei pe pânză, 50x70 cm, detaliu)

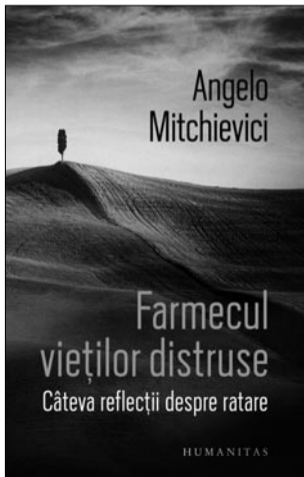
Poeme de **Al Berto** (1948-1997).

Prezentare și traducere: **DINU FLAMAND** p. 15-18

Horia Vicențiu Pătrașcu

...pentru Cioran, cheia de ieșire din toate contradicțiile vieții, adevărată piatră filosofală, este transpunerea minții într-un plan pre-ființial. Dacă am reuși să recuperăm acea stare de dinaintea „individuației”, a „nașterii” am avea acces la o libertate absolută, transcendentă, prealabilă constituirii fenomenului spațio-temporal și categorial al lumii.

litere

Șase chipuri ale ratării

Nu cred că mai există vreo altă carte, în afara celei consacrate ratării de Angelo Mitchievici sub titlul *Farmecul vieților distruse*, care să apeleze la o hermenetică cioraniană într-o manieră atât de sistematică și de coerentă. Autorul abordează câteva ipostaze literare și cinematografice ale eșecului: imposibilitatea întoarcerii (*Marele Gatsby*), mediocritatea fericirii (*Profesorul de literatură, Marea crăpelnită*), lipsa evenimentialității (*Locul unde nu se întâmplă nimic, Deșertul tătarilor*), nonsensul lumii – cu cele două versiuni ale sale: precaritate (*Candid*) și in(de)finita lui multiplicare (*La țigănci, Macbeth*), (im)posibilitatea proiectării în imortalitate / asigurării nemuririi (*Ruletistul*).

Volumul debutează cu o splendidă și vastă analiză a temei ratării în opera lui Cioran, parte care ar putea figura ca lucrare de sine stătătoare, de raftul întâi, al exegeticii cioraniene. Angelo Mitchievici subliniază ambivalența lui Cioran în privința ratării, acesta fiind pe de o parte încântat, încă din copilărie, de imaginea acelor pierde-vară care-și beau averile și mințile pe ulițele dostoevskianului Râșinari, pe de altă parte fiind intransigent în privința ratării – istorice – a poporului / națiunii române. Cioran pare să opereze cu două unități de măsură: dacă individul ratat are, grație ratării, acces la adevărurile esențiale, tragice și ultime, ale vieții și ale universului, pentru un popor ratarea înseamnă doar viețuire anistorică, vegetativă, subterană. Această aparentă contradicție poate fi totuși împăcată pe un nivel superior. Preluat ca exemplu cu virtuți pedagogice, ca aprofundare a unei alte deschideri a umanului (una care se închide în propriul său absolut), ratatul poate avea un efect stimulativ intelectual asupra „observatorului”, fără ca acesta să-l urmeze în litera traseului său existențial, ci doar în spiritul comprehensiunii întruchipate de el. De asemenea, existența unei persoane poate fi privită în două sensuri distincte. Într-un prim sens, acela care vizează esența lui ultimă, ireductibilă, absolut singulară, un om – orice om – se poate considera, pe bună dreptate, ratat în mod absolut întrucât nu-și poate depăși, prin nici o încercare, limitele constitutive *faptului* însuși de a fi, *facticitatea*, acel mister incategoriabil ce-l apropie de transcendent. Într-un al doilea sens, „ontic”, al personalității, ratarea are o conotație negativă, este un punct terminus, reflectă o devitalizare penibilă, un reflex al morții în viață, o dezertare de la faptul – „extraordinar și lipsit de sens” – de a fi. Între acești doi poli, Cioran însuși a știut cum să navigheze, convertind propria sa inserție în ratare – în sensul tare, ontologic al termenului – în substanță fertilizatoare a scrisului, deci a *realizării* sale (intelectuale, literare etc.). De altminteri, Cioran îi ceartă – și în tinerețe – pe prietenii săi pentru că-și ratează viața, unul dintre aceștia – izbucnind în lacrimi după un rechizitoriu neiertător al lui Cioran.

Cartea continuă cu prezentarea celor șase forme de ratare identificate de Angelo Mitchievici, cu ajutorul lui Emil Cioran. Prima, imposibilitatea întoarcerii, a recuperării unui trecut devenit, prin simplul fapt că a fost, o

necesitate absolută. Această trecere a unui „fapt” de la regimul contingentei absolute (înainte de a se întâmpla) la cel al necesității absolute (după ce s-a petrecut) constituie unul dintre marile mistere ale temporalității, unul care contrariază permanent simțul și dorința noastră de libertate. Hanna Arendt discută, în *Viața spiritului*, această ambivalență sub semnul căreia stau alegerile noastre. Așezarea acestei forme a ratării la începutul cărții nu este deloc întâmplătoare, căci ea se referă la originea însăși a actelor noastre, origine impură și paradoxală, a cărei îndelungă contemplare tinde să ne paralizeze. „Însoară-te; vei regreta. Nu te însura; vei regreta!”. Orice am alege să facem sau să nu facem, vom fi urmăriți de potențialul lăsat deoparte, fantomă cu atât mai fascinantă cu cât iradiază în infinit, căci a alege înseamnă a ucide o infinitate de posibilități pentru a face să fie una singură... Iar alegerea este în mai multe sensuri fatală: mai întâi pentru că suntem constrânși să alegem dacă vrem să trăim (infinutul posibilităților fiind o simplă abstracție înainte de concretizarea uneia dintre ele, mai mult decât atât, abia prin faptul alegerii, prin concretizarea / realizarea unei anumite posibilități se constituie, în jurul și în afara ei, „infinutul” ei potențial), apoi pentru că, odată făcută, alegerea noastră este ireversibilă, nu mai poate fi făcută să nu fie, nu putem reveni la locul inițial, dinaintea alegerii pentru a alege altceva. Or, această din urmă imposibilitate îl contrariază pe protagonistul romanului lui Fitzgerald, crescut în cultul american al libertății „tuturor posibilităților”. Cioran însuși conștientizează profund această limită ultimă a existenței / libertății noastre și nu va renunța până la sfârșitul vieții să găsească drumul înapoi către originea însăși a existenței, către condiția de posibilitate a tuturor posibilităților. Căci, pentru Cioran, cheia de ieșire din toate contradicțiile vieții, adevărată piatră filosofală, este transpunerea minții într-un plan pre-ființial. Dacă am reuși să recuperăm acea stare de dinaintea „individuației”, a „nașterii” am avea acces la o libertate absolută, transcendentă, prealabilă constituirii fenomenului spațio-temporal și categorial al lumii.

O altă formă de ratare – poate cea mai răspândită – este tocmai ceea ce se prezintă ca fiind fericirea însăși, scop suprem al tuturor actelor noastre. Cioran subliniază adesea paradoxul „nefericirii de a fi fericit”, insatisfacția profundă indusă de instalarea în ceea ce are toate datele supremei satisfacții, iritarea provocată de spectacolul „îndestulării” și sațietății senine, perfect similare păcii dobitoacelor. În istoria picturii europene, fericirea împrumută adesea chipurile grotești, boschiene ale ospățului și luxurei, ale desfătărilor din pragul infernului. Dimpotrivă, suferința este, în cadrul aceleiași culturi, valorizată la maxim, marile personalități ale umanității individualizându-se printr-o anumită modalitate a durerii. De ce simțim o repulsie față de această „liniște” cvasianimalică a celor fericiți și îndestulați? De ce să spunem că fericirea poate fi o formă a ratării,

(continuare în p. 23)

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

A pași peste firul suav de iarbă

Se cuvine să înmulțim rugăciunile pentru pacea din lume, din țara noastră, din locul unde lucrăm, din casa noastră, din inima și sufletul nostru!

Să te porți ca un rege înseamnă să ai grijă cum pășești peste firul suav de iarbă, cum admiri o floare în soare, cum faci o bună lucrare, cum întâmpini pe cel asemenea ție, cum cânti slăvire Domnului, cum glăsuiești cuvânt întru cuvânt rostit ca o sărbătoare, cum te rogi în cămăruța ta, neștiut decât de Dumnezeu Iubirii!

Bucurați-vă pururea întru Domnul. Și iarăși zic: Bucurați-vă! Așa a spus Sfântul Apostol Pavel pentru noi și, în vremurile acestea, pe care le parcurgem, să nu uităm sfatul și îndemnul Sfântului Apostol Pavel din timpul acela care se potrivesc și cu timpul nostru și să nu disperăm niciodată!

Dumnezeu, pentru neputința noastră, a așezat ca dar caința până la sfârșitul vieții.

Om blând și smerit este totdeauna om al păcii depline. La această pace și împăcare grabnică ne cheamă Dumnezeu și Sfinții Săi.

Sunt uimit! De ce? Mă veți întreba de îndată ce ați început a citi. Sunt uimit de ceea ce a gândit Dumnezeu să săvârșească în univers. Și a săvârșit! Dacă ne-am obișnui să privim stelele fără lumini electrice, doar la licărire de lumânare! Și vă rog să o faceți, să devină un obicei sacru, dacă s-ar putea!

Măsura în lucrarea trupească, măsura normală, naturală, mâncarea măsurată, dormitul măsurat, muncă măsurată, cuvântul măsurat și gândul măsurat în Duhul Sfânt.

Desăvârșirea creștină nu înseamnă nimic mai mult decât să ai inimă bună și curată, căreia Dumnezeu i se arată și în care El revarsă cu prisosință darurile Sale.

Fiecare își cunoaște întâlnirea sa cu Dumnezeu. Cel ce nu întârzie să se facă găsit și să vorbească lui Dumnezeu știe că la capătul oricărei căutări e un răspuns. Ca un doctor al sufletelor, Mântuitorul, cunoscându-ne pe fiecare în parte, ne va atinge adâncul cugetului ca pe un pământ gata de semănat și ne va chema spre rodire, cum își cheamă primăvara florile să renască din uscăciune la viață. Așa va rodi ogorul inimii noastre – ca grâul – și ochii vor picura lacrimi ca de rouă într-o înnoire desăvârșită. În fiecare bob de grâu este o împletire tainică între strădania omului, sudoarea frunții lui și binecuvântarea lui Dumnezeu, care face să rodească.

Undeva, liberul arbitru, sau libertatea lui Adam o luase razna: din bucuria luminii în trufia ruinei!

Calinic Argeșeanul

„O zi ultraînsoțită”

■ A exagera înseamnă a nu avea suficientă încredere în sine, identic la prânz, în libidou, în expresie.

■ A.E.: „Să reprezinte oare poezia o erezie, astfel cum au socotit-o ascetii, o scădere a spiritului, în vederile lui Platon? Prin dezarticulare și multiplicare fără frâu să i se apropie grabnic sfârșitul, astfel cum a presupus Hegel? Sau îi e sortită o epocală resurrecție, așa cum se străduia a mă convinge V.L.?”

■ Invidia, o vicioasă recunoaștere a inferiorității proprii. Un masochism.

■ „Senzația provocată de afirmația mea că Buddha, Zarathustra, profeții evrei sunt contemporanii noștri, în sensul că problemele puse de ei sunt încă ale noastre. Când se studiază aceste religii, nu se face «erudiție» – ci se înfruntă problemele filosofiei de «astăzi» (Mircea Eliade).

■ Spaime. X se teme de Celălalt, Y se teme de sine însuși.

■ Senzație intimă de angajat al propriei persoane, unul lipsit de punctualitate, delăsător în momentele decisive.

■ A.E.: „Răul riscă a te îngrunchia, Binele riscă a te epuiza, amice”.

■ A.E.: „Răul, imprudent desigur, dar nu la fel ar putea și Binele?”.

■ Ciclotimicul X se lamentează în aceeași măsură de neîmplinirea și de împlinirea sa.

■ O zi ultraînsoțită, cu frunzări bogate, cu fructe coapte așezate pe tarabele azurului, cu o adiere de vânt subtilă aidoma unui parfum, o zi „cu de toate” care se dorlotează provocator. Dar care îi va fi urmarea?

■ „Acel dor adânc care-și găsește expresia în arta tragică și care motivează iubirile și temerile cele mai arzătoare pe care le avem pe această lume: dorul de mântuire, jindul după acea binecuvântare care ne alină vina. Experiențe-limită precum îndrăgostirea, însănătoșirea după o boală, faptul de a deveni părinte și venerația resimțită în fața creațiilor sublime ale naturii ne dau un licăr al acestei binecuvântări. În astfel de momente, ne aflăm în pragul transcendentalului, aspirând la ceea ce nu poate fi ajuns sau cunoscut. Iar lucrul la care aspirăm, pentru că ne promite mântuirea, trebuie înțeles în termeni personali. E sufletul lumii, persoana întâi singular ce i-a vorbit lui Moise dintr-un rug aprins” (Roger Scruton).

■ Prostrația în fața unor clipe care nu ne caută și pe care nu le căutăm, una din stările noastre curente.

■ „Este surprinzător că, tot frecându-și mâinile, mai are timp să și scrie” (Ernst Jünger).

■ Unele aspirații ale tale care au fost atinse cu dificultate și nu o dată cu întârziere, pot lăsa o umbră aidoma unei neîmpliniri continue. Puterea obstinată a neîmplinirii.

■ Cea mai somnoroasă vîetate este rîma care poate dormi neîntrerupt trei ani.

■ Vis s-ar zice împlinit cu vîrf și îndesat pe care nu mai suntem dispuși a-l recunoaște ca atare, topit în real cum zăpada.

■ „Nu reușesc să scriu ceva bun decât atunci când iau atitudine critică față de ceea ce lucrez, temându-mă chiar de o virgulă de prisos ori rău pusă care m-ar putea face ridicol” (Jules L  f  vre).

■ „A.E.: „O nuditate morală put  nd fi impudică aidoma celei fizice.”

■ „Trăim astăzi (fie   i în manieră distrată, absentă cu care ne-au obi  nuit mijloacele de comunicare în masă) propriile noastre terori ale sf  r  sitului; am putea spune chiar că le trăim în spiritul lui *bibamus, edamus, cras moriemur*, celebr  nd sf  r  situl ideologiilor   i al solidarității în v  rtejul unui «consumism» iresponsabil. Astfel, fiecare dintre noi se joacă cu fantasma Apocalipsei   i în același timp o exorcizează; cu c  t o exorciz  m, cu at  t se amplifică teama noastră incon  tient   față de această fantasmă, pe care o proiectăm sub forma unui spectacol s  ngeros în speran  a că astfel va deveni ireală. For  a fantasmelor stă însă tocmai în irealitatea lor” (Umberto Eco).

■ A  a-zic  nd sinceritatea obiectivă a elementelor lumii anorganice. Onestitatea lor exemplară.

■ X se destăinuie propriei persoane, nu fără teamă de indiscre  ia acesteia.

■ A.E.: „Destin. Solitudinii, factor nativ, lui X i-a corespuns marginalizarea, factor social.   n regulă, amice, nu-i a  a?”

■ „Un studiu realizat la Universitatea din Melbourne a arătat că «o pauză de verde» (contemplarea de arbori, grădini sau livezi) care să dureze 40 de secunde e suficientă pentru o dinamizare radicală a procesului intelectual. Mai ales cei ce muncesc pe calculator pot utiliza cu folos acest medicament. Explica  ia? «Natura    fascinează pe oameni, are un efect relaxant asupra lor, fără ca ei să fie nevoi  i să se concentreze. Un dar ceresc», explică cercetătorii australieni” (*Asul verde*, 2023).

■ Amintirea: un trecut transferat în prezent, devenit un prezent permanent.

■ „  n baza cuv  ntului lui Dumnezeu, a crede ceea ce nu vedem, înseamnă a fi chema  i să vedem, într-o zi, ceea ce am crezut” (Monseniorul Vladimir Ghika).

■ A.E.: „Credin  a   n Dumnezeu aidoma momentelor de inspira  ie ale unui scriptor”.

■ Aerul mistic al unei „stări de bine”, c  nd aceasta nu are un motiv aparent.

■ Spiritul stimulat de o insuficien  a minoră a zilei cum de un leac homeopatic.

■ A.E.: „Simplă   ntrebare. De ce rugăciunea   ndestulatului acestei vie  i pare artificială, de ce rugăciunea nefericitului pare damnat  ?”.

■ „Roma este multiplă: Roma monarhică în sepia   i linii punctate nu este Roma republicană, care nu este Roma imperială bahic  . Ve  i fi remarcat probabil că Roma republicană este favorita mea. Acea Rom   este a   aranilor care fac război   i care, c  nd    obligă anotimpul, pun spada deoparte apuc  nd coarnezle plugului, înainte de a relua armele c  nd a venit ora să se   ntorc   la luptă. Acea Rom   este deci frugală   i austeră, sobră   i lipsită de artificii, ascetică   i aspră; ea este de asemenea morală” (Michel Onfray).

■ „Pisicile sunt de o onestitate absolută; spre deosebire de oameni, ele nu   i ascund niciodată sentimentele” (Hemingway).

■ Loc în care ani în   ir, aproape zilnic, dădeam de m  ncare unui c  ine. Acum cu iz de cavou.

■ Preaprosibilul caracter profilactic al unei neîmpliniri fa   de ceea ce va urma la o scară majoră?

■ Tandre  ea clipelor pierdute cu nimicuri inofensive, aidoma unei senzualit  i a spiritului.

■ Să fie comicul un efect al satisfac  iei sau al insatisfac  iei spiritului?   n pofida unor aparen  e, mai curând al insatisfac  iei, ilustr  nd momentul „c  nd se ridică barierea r  sului contra unui sentiment de oroare” (André Breton).

■ „Tăcerea: sigiliu pe un abis” (Monseniorul Vladimir Ghika).

■   mi revine în amintire un moment defel lipsit de importan  a pentru subsemnatul al rela  iilor cu Blaga, pe care nu   tiu de ce nu l-am notat p  n   acum. Mă preambul cu marele om, pe la amiază, dinspre Biblioteca spre centru. La intersec  ia cu o stradă aflată pe st  nga, făcusem un pas spre a o traversa, fără a-mi da seama că venea de acolo o ma  in  . O clipă era hot  r  toare pentru a se evita un foarte grav accident. Blaga m-a tras puternic de bra  , posibil salv  ndu-mi viața.

■ „Claudel. Acest b  tr  n hulpav năpustindu-se la sf  nta cuminecătură ca să se   ndoape cu onoruri... Jaln  c!” (Camus).

■ Ecoul unui dezastru concur  nd cu acesta.

■ Misterul pe care nu-l luăm în seamă al lucrurilor socotite banale, repetitive, fastidioase, con  in  nd germenii misterului pe care-l urmărim în cele pe care le considerăm excep  ionale. E un punct de plecare precum startul unor alergători numero  i la început, din

care se deta  seaz   c  stig  torii.

■ Numele proprii asemenea unor timbre po  tale pe pelucula memoriei.

■ „Ei nu știu că sunt într-un fel specialist în problema lor principală – cea a imaturității –   i că întreaga mea literatură    este familiară. E paradoxal că, în America de Sud, un scriitor ca Borges, abstract, exotic, nelegat de grijile lor, este preamărit, iar eu nu am dec  t o m  n   de cititori. Un paradox care încetează să mai fie unul atunci c  nd se ține seama că Borges este pentru ei prilej de m  ndrie în Europa. Cu mine nu se pot lăuda pentru că eu sunt polonez, nu sunt *valor nacional*” (Witold Gombrowicz).

■ Cu at  t mai elocventă poate fi prezen  a lui Dumnezeu, cu c  t se manifestă sub aparen  a absen  ei Sale. Oarecum similară emo  iei estetice produse de conota  iile care nu apar la prima vedere ale unui text complex.

■ Triste  ea subtilă a unui vis, posibil mai apăsătoare dec  t un co  mar.

■ Scrie pentru el însuși, după cum a mărturisit, nu pentru lume. A.E.: „  i dacă am socoti contrariul?” Atunci am presupune că lumea se află în el însuși.

■ Din relația totuși „normală”, îndelungată cu o persoană ajungi a reține involuntar o singură clipă, una negativă.   i s-a întâmplat în câteva r  nduri. Maleficiu?

■ „Uneori nu poți lăsa trecutul să se ducă fără a te confrunta cu el” (Gail Tsukiyama).

■ „Marele merit al ordinelor monahale în catolicism – fiecare cu accentul pe altă preocupare sau formă de v  dire a dragostei – este de a fi recunoscut pluralitatea stilurilor. Fiecare   si manifestă credin  a potrivit cu *personalitatea* sa. Nu există nici un stil obligator. Ana e o cre  tin   dintr-o bucată, dar gre  it crede că numai stilul ei – ne  ntreruptul sur  s serafic, gesturile onctuoase   i mâinile împreunate, vorbele exclusiv cucernice – are putere de circulație” (Nicolae Steinhardt).

■ Infatuarea poetului D. asemenea unui ve  m  nt cu o haină str  mt   care nu se   nceie   i pantalonii prea scur  i. Grandoarea scontată prin efectul imposibil al reversului acesteia.

■ A.E.: „Un scriptor activ foarte la senectute, aidoma unui octogenar înamorat”.

■ „După o lună septembrie cu temperaturi record, anul 2023 va fi aproape sigur cel mai cald din istoria măsurătorilor meteorologice, potrivit unui raport publicat de agen  ia americană de referința, informează Agerpres” (*Click*, 2023).

■ Pe măsură ce înaintezi în vârstă, curiozitatea scade în paralel cu scăderea văzului, a auzului. Curiozitatea ilustr  nd un soi de senzoriu al intelectului?

■ Eroismul unui detaliu supravie  uind întregului aflat în pr  bu  ire.

■ Succes recompensând meritul, succes dob  ndit prin injusti  ie, succes datorat hazardului.

■ „O bună parte din ideologia pastorală a lui Rousseau, din pedagogia   i exploatarea con  tiin  ei de sine întreprinse de el, caută să stăvilească năvala noului brutalism. (...) Rousseau este ecologistul *ego*-ului, Wordsworth observă îndeaproape invazia unei noi ordini a lumii de natură socială, colectivă, urbană   i masiv ideologică. El redă simptomele acesteia – puterea presei ieftine, metropola tentaculară, zgomotul strident al vieții de zi cu zi – cu o precizie îngrijorătoare.   n poezia lui lirică   i introspectivă există o contrapresiune aproape musculară la aglomera  ia venit   din afară” (George Steiner).

■ V  ntul: un văzduh care se scurge din sine în sine.

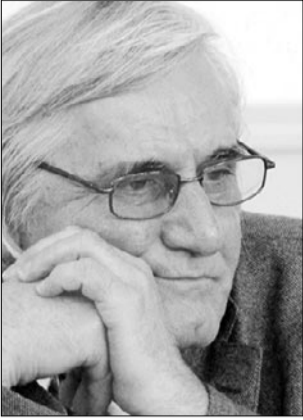
■ Orizont ușor îmbujorat de emo  ie aidoma unui obraz.

■ Introspec  ia la senectute.   ncerci a reduce necunoscutul din exterior spre a putea face fața necunoscutului din tine însuși, tot mai primejdios. Curiozitatea se reduce, alarma interioară spore  te.

Unele aspira  ii ale tale care au fost atinse cu dificultate şi nu o dată cu întârziere, pot lăsa o umbră aidoma unei neîmpliniri continue. Puterea obstinată a neîmplinirii.

jurnal de idei

Nicolae Oprea

Cronica literară

În căutarea identității poetice

Cum ilustrează versurile ușor încifrate, poezia Magdei Grigore pare influențată de o perspectivă neo-avangardistă. Care uneori se finalizează prin dicteul suprarealist care mizează pe realizarea expresiei formale a artei, identificând gândirea poetică în stare de veghe cu starea onirică producătoare de revelații.

Condiția literară a Magdei Grigore reflectă o evoluție sinusoidală, marcată accentuat de curbele existențiale. Deși a debutat cu poezii încă din vremea liceului (1981), va publica prima plachetă peste aproape două decenii, în compania „nouăzeciștilor”: *Flux și reflux* (1997). Care va fi urmată, la intervale variabile, de *Șah în trei* (1999) *Identitatea de tranzit* (2007) și *Vânătorul de sacru* (2010). Cum remarcam după al treilea volum, tânăra poetă evoluează oarecum în contratimp față de colegii de generație. Ea miza atunci mai degrabă pe atributele sensibilității feminine decât pe imaginarul șocant și pe un discurs irizat de ironie sau livresc care nu îi este străin. Întrucât poemele sale încrustate cu dileme existențiale transmit un fior autentic, în măsura în care „sufletul” devine emblemă a profesiunii lirice. Un noian de căutări tensionate, eșecuri, incertitudini și ezitări (în enunțul poetei: „ezitări hamletiene”) determină pendularea între concret și abstract. Motivul ordonator devine astfel drumul cu dublu sens: ucenicie, călătorie inițiativă sau rătăcire în labirint căutând identitatea spirituală a eului profund. Se manifesta, în fond, ca o ființă visătoare care încearcă să mențină echilibrul între real și ireal sub auspiciile lucidității ce tinde să anihileze sentimentul, cu ajutorul unui gen de melancolie strunită prin intermediul expresiei căutate cu timbru șocant.

În volumul recent, *În numele poemului* (Ed. Eco Transilvan, Cluj-Napoca, 2024), Magda Grigore concepe un gen aparte de poeme în proză, în care lirismul apare provocat după precepte onirice sau ale imaginarului fantastic, fără pregnanță metaforică. Impresia alienării ființei poetice este marcată de înstrăinare („Ca niște picături reci de ploaie/ trecem zilnic unii pe lângă alții/ luminând doar pentru noi înșine”) și absența comunicării sociale („El este un om simplu. De aceea/ este greu de pătruns./.../ Cuvintele pe care le-ar fi putut rosti/ aproape în fiecare dimineață/ se cuibăresc în imaginația mea/ și urzesc erezii lumești”), apoi de singurătatea anihilată de un cântec vertical („Din libertatea și forța sunetelor,/ până în singurătatea durerilor lăuntrice,/ linia lui este atât de calmă,/ curgere continuă, fără sincope./.../ Numai o lume îndumnezită/ își poate afla atâtea forme în cântec”) și, în ultimă instanță,

percepția morții în registru metafizic: „Când a murit ea, privind-o,/ am devenit o clipă credincioasă /.../ ceva din chipul ei îmi spunea să-aștept/ - moartea e un triumf al purificării;/ trupul ei înveșnicit și singur în căderea timpului/ aștepta de-acum ca un pahar gol, un pahar rece,/ din care cineva furase doar sângele,/ sau poate Dumnezeu își luase înapoi gândul viu/ să-l încălzească din nou în soarele/ din grădina Edeneului”. Pregnante sunt aforismele lirice pe tema singurătății: „Apusul este o floare a singurătății”; „de atâta singurătate nu mai avem ce jertfi” etc. Viziunea poetică se înseninează, însă, în poemele cu o configurație de pastel al anotimpurilor: „Iată, ceasul de aur al toamnei/ și dansul ritualic al frunzelor de nuc./.../Plutesc libere și ușoare,/ în bătaia vântului, singure, se duc.”; „Aici ninge continuu, continuu,/ și orbul călăuzește pe orb/ în adâncul florilor de iris ale iernii.” Etc.

Impregnate de lirism patetic sunt, însă, amintirile poetei, precum evocarea mamei care a trecut în neființă: „Cel mai greu mi-a fost să urc cu ea în brațe/ podul dintre lumi, grea ca o aducere aminte -/ toate bucuriile noastre căpătau gust sălcui/ din apa vântată a timpului scurs/ ce clipă, ce urgie, ce sete de aer!./.../ Podul dintre viață și moarte a fost luminat o clipă de toată memoria vieții,/ dar lumina înadins calea morții, drumul ei,/ lumina înaintea tenebrelor necuprinse/ în care sensurile fugeau unul de altul.” Figura iconică a mamei este evocată simbolic și în penultimul poem al volumului (*clepsidra*) (astfel fiind marcate titlurile poemelor!): „Și tu te-ai ridicat ușor,/ din cântecul fără omenie al morții;/ ai dat crengile la o parte/ și-ai potrivit pe frunte năframa./.../ Ți-era dor de mine, mamă, am văzut,/ cu mâna subțire ai atins grădina/ și totul în jur s-a umplut de culoare./ Cu ochii subțiri ai atins florile/ și ele au înflorit într-o mireasmă./.../ Ești atât de tânără, atât de frumoasă,/ zâmbește pe fața ta timpul.” Motivul armonizator al *luminii* este dezvoltat ingenios într-o serie de poeme, începând cu (*lumină de cumpănă*): „Lumina e albastră la Voroneț, înaltă,/ lumea capătă strălucire, odihnă,/ arhanghelii suflă în buciume,/ păstorii taie muntele cu privirea,/ chipuri firești, aproape însuflețite,/ se mișcă agale în fresce;/.../ Aici poți scoate ușor lumina/ din fântâna

cerului./ Cumpăna desparte raiul și iadul,/ cântărește pasul îngerului și al demonului,/ așază fapta bună peste fapta rea.”

Dincolo de relația concret-abstract, balansul discursiv între dramele vieții interioare și imaginarul liric se conturează oniric în registrul personificării, sub semnul *visului* creator: „Râu ferm, din ape limpezi de munte,/ în timp aluvionar,/ cu avulsioni și ecluze -/ lumina se așază peste tine, subțire,/ ca o crustă a visului /.../ sufletul e totuna cu apa,/ își amintește izvorul, malurile copilăriei,/ frigul cu tăișul ascuțit, căderile aspre;/ speranțele toate și, mai ales, visările/ în fiecare râu se-nseninează un vis/ al lumii nevăzute, ascunse aieva în adânc.” Căutarea identității poetice este pusă, similar, sub semnul *iluminării*: „Există un singur drum -/ al împăcării;/ când întâmplările lumii ard de vii,/ când cuvintele nerostite se împacă/ și-ți luminează senine, atât de aproape,/ aprinse ca niște făclii./ Există o singură înseninare - / între ceilalți;/ o singură tihnă a căutării de sine,/ un singur fel de a găsi sensul/ acestei ploii care te duce/ pe calea *înțoarcerii în tine*.” Cum ilustrează versurile ușor încifrate, poezia Magdei Grigore pare influențată de o perspectivă neo-avangardistă. Care uneori se finalizează prin dicteul suprarealist care mizează pe realizarea expresiei formale a artei, identificând gândirea poetică în stare de veghe cu starea onirică producătoare de revelații.

Profilul poetic al Magdei Grigore s-a conturat în strânsă corespondență cu pregătirea sa intelectuală. Nu întâmplător profesoara de literatură a susținut o teză doctorală pe tema barocului în poezia postbelică românească (sub îndrumarea sussemnatului). De reținut, în acest sens, arta poetică impregnată de fiorul afectiv din finalul volumului cu titlu expresiv *În numele poemului*: „Ziua era ca o grădină trasă de cai lăcrimând./ Lumina devenea grea și lichidă,/ peisajul în jur se-alungea, curgea, se mișca;/ așteptarea se auzea ca un plâns dulce,/ de copil,/ un plâns curat, ca roua strălucindă./ Sufletul nu era decât o cupă/ în care se-adunau și se amestecau, sonor,/ speranța, neîncrederea și mirarea.” Și își demonstrează calitățile analitice în receptarea critică a operei scriitorilor contemporani.

Biblioraftul cronicarului

- Adriana Lazăr, *Dramaturgia absurdului în concepția lui Eugen Ionescu*, Ed. Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, 2025;
 Radu Țuculescu, *Gudrun// O crimă anunțată*, roman, Ed. Polirom, Iași, 2025;
 Eugen Uricaru, *Un fel de a fi*, poezii, Cuvânt însoțitor de Ioan Răducea, Ed. Junimea, Iași, 2024; idem, *Locuri părăsite, Un fel de a fi*, poezii, Cuvânt însoțitor de Ioan Holban, Ed. Junimea, Iași, 2021; *Viața unui fluture*, proză, Ed. Ideea Europeană, Iași, 2021;
 Lucian Vasiliu, *Meteorolog de serviciu*, pref. de Bogdan Crețu, Ed. Rocart, Băbana, 2025;
 Gheorghe Schwartz, *Convoiul*, roman, Cuvânt însoțitor de Ioan Holban, Ed. Junimea, Iași, 2024;
 Mihai Stan, *Lecturi empatice 5*, Prefață de acad. Mihai Cimpoi, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2025;
 Bedros Horasangian, *Laptopul lui Dr. Love*, Ed. Cartex, București, 2023;

- Ștefan Mitroi, *Noi povești ale cerului și pământului*, Prefață de Paul Aretzu, Ed. Hoffman, Caracal, 2025;
Drumul spre poveste, spre împlinire. Ovidiu Dunăreanu – 75, Ex Ponto, Constanța, 2025 – volum colectiv;
 Ion Cocora, *Aleea paradoxurilor, poeme*, Ed. Palimpsest, București, 2024;
 Gheorghe Glodeanu, *Prolegomene la o istorie a diarismului românesc*, Ed. Eikon, București, 2025;
 Radu Ciobanu, *Efemeride de tinerețe, Jurnal selectiv 1971-1977*, Ed. Limes, Florești, 2025;
 Elsa Dorval Tofan, *Hazardul aparițiilor, Poezii*, Ed. Limes, Florești, 2025;
 Stan V. Cristea, *N-am fost singur. Cărți primite cu autograf: 1983-2024*, Ed. Aius, Craiova, 2025;
 Nicolae Badiu, *O bibliie de poveste// Eseuri și reflecții*, Euro Press, Ștefănești, 2024;
 Traian Dârjan, *Inelegii*, versuri, Ed. Limes, Florești, 2025.

Thalassa

Capodopera prozei lui Macedonski (și probabil a întregii sale literaturi) este romanul-poem *Thalassa*. Cartea este primul (și probabil singurul izbutit) roman erotic din literatura română precum și prima creație literară românească care abordează, fără inhibiții, tema sexualității. Ea are ca protagonist un efeb de o neobișnuită frumusețe, căruia i se spune Thalassa: „Năluca se ivi atunci, de-a lungul potecei urcătoare, sprintenul băiețandru care sărise din luntre, și bronzul unui păr creț, dar scurt, marmora penthelică a unui gât apolonian scăpărâș în soare, răspândind împrejur un farmec levantin de senzualism tulburător, pe când marea urma să se macine între stâncile ascuțite.” Orfan, el nu-și cunoscuse niciodată mama, iar singurele mângâieri de care avusese parte vreodată fuseseră cele ale soarelui: „Soarele, el singur, fusese așadar cel care-l crescuse și îl iubise, care îi fusese sănătatea și viața”.

Suntem departe de personajele, luate parcă din registrul stării civile, ale realismului. Thalassa - e un „copil al naturii”, dar și un cititor al poezilor antici, căruia îi place să viseze în fața mării și să se identifice în inchipuire cu eroii trecutului: „Petrecerile nu-l târau în vârtejurile lor decât dacă obosea să deslușească, în foi smulse ghearelor școlărești, trunchiări din *Illiada*, sau siracuziacele dragosti ale bacilor lui Teocrit. Uneori, ce-l fermeca erau istoricele povestiri. A lui Xenofon mai cu seamă, cu strigătul ei de <<Thalassa!>> <<Thalassa!>> - strigăt ce izbucnise la vederea mării din cele zece mii de piepturi ale ilustrei rămășițe de oaste - cânta — în mintea copilă — ca o harpă. El se credea acolo printre acei vestiți luptători și, uitându-se la mare, ca și ei striga: „Thalassa, Thalassa. Ochii i se muiau atunci de lacrimi, și sub zdrențele pe care soarele i le sufla cu aur, el simțea că-i crește o inimă antică.” De fel din Smirna, ajunge în cele din urmă la Sulina, unde frumusețea lui răpește inimile tuturor femeilor din oraș și, ca urmare a intervenției unei doamne cu trecere, devine unul dintre slujbașii neînsemnați ai Comisiei Dunării. Deși este atât de dorit, eroul se păstrează cast, e degustat de erosul carnal, așa că își continuă lecturile și simte primii fiori ai inspirației poetice: „Noaptea, sunetele unui grai, venit ca din fundul cerurilor, îi cânta în suflet. Învălmășite la început și nespunându-i nimic, ele se prindeau la urmă în cuvinte cu înțelesuri șovăitoare, și copilul și le spunea sieși, întovărășindu-le cu gesturi mari. Armonizări de rime, ritmuri legănătoare sau vijelioase — unele împăciuitoare și alteori flacără — se încrucișau între păreții odăii.” După asemenea reverii personajul se întoarce însă mereu la existența lui pământească, resimte chemările trupului, dar dorințele lui se îndreaptă nu către femeile în carne și oase care îl înconjoară, ci către ființe eterice, plămădite din substanța angelică a „frumoaselor fără corp”: „Dar oricât de mult l-ar fi adâncit în ele strălucitele înălțimi, corpul îl reînăpăia firii omenesci, tulburărilor nervilor, și cântecul i se recobora pe pământ și se încolăcea împrejurul mijlocului unei inchipuite zâne ai cărei săni făcuți din albe flori de piersici erau mușcăți și supti de dactilele zdruncinatului verb...”

Numit paznicul farului de pe Insula Șerpilor, Thalassa se simte în elementul său: trăiește adevărate orgii panteiste, în care partenerii săi sunt marea și soarele, momente de erotism cosmic: „Câteodată, sub aurul zilei el însuși aur, cerea mării să-l învieze. Pe pieptul dezgolit — de o parte și de alta a sternului — pe umerii puternic claviculari, pe curbele elegante ale conturilor, pe întregul corp de zeu, curgea toată lumina zilei. Flăcări de crom portocaliu, vioiciuni de galben indian se aprindeau — după cum se mișca — și se jucau pe mușchii amintitori ai unei lumi ce nu mai este, alunecau pe rotunjimea pântecului, sărutau bărbăția îndoielnică a șoldurilor. Mișcările lui, înfășurate de frumusețe și lumină, păreau că stropesc tărutul și marea cu soare. (...) Și de câte ori apa venea în atingere cu el, șiretenia ei

femească se prelingea de-a lungul corpului până-l făcea să i se predea. Gădilări meșteșugite — ale plantelor sau ale valurilor — îi știrbeau nevinovățiat prin încordările la care dau naștere.” Senzualitatea eroului se trezește la viață, acum Thalassa are de luptat cu propriul său corp, care își reclamă dreptul la plăcere și, pentru a-și mai potoli dorințele, încearcă să-și istovească trupul, străbătând insula în toate direcțiile. El descoperă astfel subteranele unui templu antic, unde „lumina zilei curgea domoală înăuntru și, răsfângându-se pe poleiul pereților, îi aurea blajin. O pace răcoroasă coprindea pe tânăr. Și când ochii i se deprinseră cu jumătatea de întuneric, tihna locului, simplitatea lui gravă îl răpiră, zbuciumării trupesti - timpului - lui însuși”. Aici protagonistul se întoarce în trecut, reveriile lui se populează cu imaginile cetăților antice, iar „o muză, maiestoașă și blândă - pe rând Polymnie și Melpomenă - își trăgea degetele ritmice peste coardele din sufletului lui”. Thalassa traversează cu inchipuirea vârstele umanității: paradisul pământesc al vârstei de aur, războiul dintre zei și titani, decăderea care survine odată cu cunoașterea binelui și a răului și împărțirea omenirii în tabere vrăjmașe, care duce la apariția războiului. Deși descoperă că este altfel alcătuit decât ceilalți oameni, deși este posesorul unei imaginații fără limite, deși „cu ajutorul inchipuirii crea orașe după voință”, iar câteodată se visa rege, eroul nu-și poate înfrâna simțurile la nesfârșit și e potopit de chemarea paroxistică a acestora. În puține pagini de literatură dorința erotică este înfățișată cu o asemenea intensitate și cu o asemenea „impudoare”: „Polymnia și Melpomena îl păriseau. Tâmpile îi zvăneau. Inima îi bătea ca toaca de fier din clopotnițe când răzmerița urlă pe uliți. Buzele îi erau crăpate de căldură și sângele se albea de sîdef a dinților. Văzul, auzul, gustul, mirosul și pipăitul, îndoindu-și puterea, ieșeau din matca lor. Nervii, ce i se schimbau în coarde de vioară, stau gata să plesnească. Mușchii săi întepeneau, și cu greu se mai puteau descorda. Ochii i se acopereau cu o ceață roșie.” Din acest moment, Thalassa înțelege iubirile zeilor și eroilor, războiul „Troadei” și răpirea Europei și îi atribuie actului erotic „o frumusețe sfântă”, care nu trebuie „mărginită de granițări”, iar „numai firea fiecărui are dreptul să hotărască pentru fiecare. Cei vechi, pe care el îi citise la întâmplare, avuseseră un răsănit precumpănitor asupra acestui copil pe a cărui fire modernismul alunecase ca o apă pe un cristal. Dacă ar fi trăit în timpul lui Socrate ar fi fost un Fedon altoit pe un Alchibiade.” Apoi, adormind într-o zi în subterana templului, tânărul cunoaște în sfârșit plăcerea carnală ca urmare a unui vis erotic în care îl are ca partener pe zeul Eros: „Și Thalassa, care zărise pe zeu prăvălindu-se, treaptă cu treaptă, din văzduh, și treaptă cu treaptă, apropiindu-se de el, simți atunci că sufletul și corpul i se duc spre el, că nu mai sunt ale lui, că zeul poate să facă cu ele ce va voi, și strigătul ce se încercă să scoată nu prinse glas, îi fu îndată înăbușit de clocotitoarele unde de viață ce, înlăturând în sfârșit stăvilarul ce li se împotrivese atâta timp izbucniră afară, înecându-i voința și gândul, conștiința și eul tot. Și cu acest chip se dezlegă ce fusese legat și se legă ce fusese liber, iar nemilostiv stăpîn al lui Thalassa fu de atunci incolo Eros.” Acum el nu mai este același ca înainte: „Sufletul său fusese aproape scos afară din locuința pe care și-o clădise o dată cu intrarea lui în viața pământească, și înlocuit de al lui Eros, care îi luase cu împrumut corpul spre a-și face din el o vremelnică îmbrăcăminte. Schimbarea trupestă pe care zeul o îndeplinise asupra-i nu i se înfățișa decât prin neînsemnătatea unei ușoare răni, însă abisul pe care ea îl săpase într-însul era nemăsurat.” E vorba despre „căderea” în sexualitate a unui personaj a cărui natură fusese inițial androgenă; Thalassa își pierde forța de odinioară „tendoanele brațelor și ale picioarelor abia mai ascultau de

porincile ce li se dau de nervi. O lăncezeală aproape femească îi întârzie mișcările trăgându-i-le pe un ritm molatic. Frumusețea corpului și a chipului nu-i fusese atinsă de istovirea ce-l doboră; ea își pierduse numai din bărbăția și sănătatea ei.” Și începe să se gândească cu jind la femeile din Sulina, pe care le privise, nu cu mult timp în urmă, cu atâta indiferență, singurătatea i se pare tot mai anevoie de suportat, dar tentativele sale de a părăsi insula vor fi sortite eșecului. Odată cu venirea iernii, Thalassa se clustrează în camera lui din far, simțurile sale se dereglează și apar momentele de delir: „Văzul, auzul, mirosul, gustul și pipăitul se povârneau deopotrivă, și cu aceeași repeziciune, spre degenerare — dacă, totuși, degenerare poate să fie numită supraactivitatea ce făcea ca organismul său nervos să îndoiască senzațiunile primite, și să-i dea, în aceeași vreme, puțința să le traducă în valori ce se depărtau de cele obicinuite. Treptat ele ajunseră chiar să treacă de pe tărâmul orânduie fiecărui pe al celorlate. Deseori i se întâmpla acum să vadă prin auz și pipăit, prin gust și miros și foarte des iar era înșelat asupra firei adevărate a lucrurilor.” Personajul ajunge astfel la starea ce duce la „desființarea celor din urmă osebiri între lumea ce e în afară de om și ce nu pornește de la el, și dintre cea pe care o poartă în el, ce pleacă numai de la dânsul, și pe care o preface când vrea și în ce vrea.” și e copleșit de fantasme erotice, de proiecțiile în exterior ale propriilor sale dorințe: „În odaia farului, o spăimîntătoare exaltare a ochilor aruncase însă pe Thalassa într-o înmărmurire hipnotică. Clipiri de corpuri goale, ondulări de grumaji și de șolduri, provocări de sânuri pietroase, obrăznicii roșii de buze senzuale se îmbulzeau să-l ispitescă, erau peste tot și nicăieri - se risipeau și se reîntocmeau, îl înconjurau cu vârtej de picioare blonde și oacheșe, cu rotunjimi de sânuri și de brațe, cu eleganțe de mâini străvazătoare și cu valuri de păr pe care se aprindeau lumini albastre sau flăcări aurii și roșii.” Alteori Thalassa se visează în ipostaza unui Cezar din perioada de declin a Imperiului, înconjurat de efebi gata să-i îndeplinească toate dorințele: „Cezarul străfulgerat în el din prăpastia vremii se lungea atunci pe pat într-o rână, gusta lenevos din bucatele ce i se aduceau de sclavi zvelți — cingulezi ispititori sau georgiani subțiratici — ciugulea dintr-o ciorchină de struguri cu boabe galbene, ori mușca dintr-o piersică și, lăsându-i să treacă, puneă pe cei mai copilândrii să-i miște deasupra frunței apărători din moțuri de trestii roșii, din pene de struț și de păuni. Pe alții, cu glezele picioarelor strânse în cercuri de aur bătute în rubine, îi îngenunchea în preajma lui, silindu-i să i se uite lung în ochi, pentru ca să bea și din vinul voluptăților perverse pe care dânsii i-l turnau din plin din ai lor.” „Omul natural” din capitolele precedente are acum așadar trăirile rafinate ale unui estet trecut prin școala decadentismului, dar toate plăcerile care i se oferă nu sunt decât fantasme, creații ale imaginației care se destramă aproape instantaneu și lasă în urma lor un gust de amărăciune: „De ce, cu toate acestea, își zicea el adesea, de ce tot ce întrupează și clădește omul cu inchipuirea nu iese din întunerecul nimicului decât spre a se întoarce într-însul cu aceeași grabă cu care s-a ivit. Și, socotindu-se mereu, se întorcea tot la gândul că ce ia fapt din nestatornicia minții nevoit e sa urmeze mișcările acestei nestatornicii.” Însă dispozițiile personajului se schimbă în funcție de mișcarea anotimpurilor, iar venirea primăverii îl găsește stăpânit de gândul de a-și crea, cu ajutorul inchipuirii, tovarășa ideală, o nouă Evă, care „să fie și să nu fie el”. I se pare că a reușit să-i dea trup în cele din urmă, o percepce ca aievea dăruindu-i-se și i se pare că o posedă, dar totul nu e, din nou, decât aparență înșelătoare, iar Thalassa „posedându-și visurile, se posedase pe el” și strânsese în brațe nimicul.

Thalassa traversează cu inchipuirea vârstele umanității: paradisul pământesc al vârstei de aur, războiul dintre zei și titani, decăderea care survine odată cu cunoașterea binelui și a răului și împărțirea omenirii în tabere vrăjmașe, care duce la apariția războiului.

Cronica ideilor

Singurătăți și spaime

DAGMAR DUSIL, *Cine păzește pînza de păianjen?*,traducere din germană de Karin Dragotă-Sander, redactare-traducere de Michael Astner,
prefață de Ioana Ieronim, Editura *Tracus Arte*, București, 2017, 168 pag.

Dacă începi cartea lui Dagmar Dusil fără a trece prin prefața Ioanei Ieronim, te vei pomeni în fața unor pagini obscure, cărora nu le poți da o semnificație imediată, și asta din cauza penuriei de indicii lămuritoare. Detaliile sunt date pe sponci, contextul e palid pînă la inexistență. Nici un nume de așezare, nici un an precis, doar cite un nume cu iz nemțesc, al cărui sunet te duce cu gîndul la satele săsești din Transilvania. Mai mult, capitolele nu se leagă într-o ordine cronologică, ele putînd fi citite la întîmplare. În fiecare capitol, numele personajelor se schimbă, intriga e alta, iar privirea îți alunecă nedumerită de-a lungul

de a te întoarce la introducerea Ioanei Ieronim se impune de la sine.

Dagmar Dusil a avut ghinionul să se nască la Sibiu în preajma celui de-al Doilea Război Mondial, conflagrație al cărei deznodămînt, defavorabil fiind nemților, va arunca etnia germană din Transilvania („Siebenbürgen“) într-un șir de represalii care va culmina cu destrămarea comunității lor: deportările, omorurile, confiscările, expropriările și, în final, emigrarea masivă va goli ținutul celor șapte cetăți. „Siebenbürgen“ trimite la cele „șapte burguri“ pe care sașii le-au ridicat în Ardeal, și e de prisos să amintesc că ele sunt cele mai frumoase orașe pe care România le are. Sub cavalcada umilintelor, copilăria lui Dagmar Dusil va lua sfîrșit în chip prematur. După o o adolescență petrecută sub stigmatul de fi nemțoaică într-un stat comunist, autoarea va absolvi Facultatea de Litere de la Universitatea Babeș-Bolyai, se va căsători și va emigra în Germania Federală în 1985.

Prin aceste detalii ți se dă cheia de interpretare a cărții: o femeie își povestește traumele de care a avut parte în Transilvania, sub apăsarea vinei colective pe care învingătorii au impus-o etniei căreia îi aparținea. Atîta doar că, în locul unei desfășurări biografice cu secvențe legate, te întîmpină o suită de episoade ce sînt rupte între ele. Un bunic se sinucide, un medic se aruncă în fața trenului, o femeie omoară un nou-născut, un soldat rus împușcă un ied sub ochii copilului, un tînăr ajunge într-un ospiciu de boli nervoase, o fată este deportată în Siberia, o alta cade în baia de gudron a minei de cărbuni din Donbas, unei familii i se confiscă aurul, alteia i se vîră cu de-a sila țigani în casă, un bărbat se îmbolnăvește de scleroză laterală amiotrofică, o femeie dă jos de pe perete tabloul soțului decedat, fiindcă purta uniforma greșită, și în locul lui pune tabloul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej. Din păcate, cititorul nu poate arunca punți de coerență narativă între aceste detalii epice. Nu poți spune ce legătură este între ele și autoarea a cărei gură le evocă. La jumătatea cărții, acțiunea se mută în Germania Federală, ba chiar apar nume de orașe precum München sau Stuttgart, dar maniera evazivă, sincopată și eliptică se păstrează. Nu știi cînd e vorba de întîmplări autobiografice și cînd de viața oamenilor din anturajul autoarei.

În colecția aceasta de incidente disparate, Dagmar Dusil scrie lapidar, de obicei la persoana a treia, intrînd în pielea personajului prin ochii căruia descrie drama. Numai că lapidarul ține de lungimea propoziției, și nu de expunerea concentrată a nenorocirilor. Dimpotrivă, Dagmar Dusil dilată o întîmplare încărcînd-o cu amănunte de decor. Iată cum arată în ochii ei scena în care ocupantul rus vine să le confiște sașilor aurul: „Tăcerea nu vă aduce nimic, spuse omul. Doar aveți voi un proverb în limba voastră, «Tăcerea-i de aur și vorba-i de argint», credeți-mă, în acest caz tăcerea nu e de aur. Așa că vorbiți o dată. Noi știm totul. Tata continua să tacă. Tăcerea lui s-a fixat. S-a așezat ca un muscoi negru-verzui pe o bucată de carne. Nu se urnește din loc. Nu se lasă gonită de omul străin. Din cînd în cînd, e deranjată de întrebările omului, dar apoi revine ca muscoiul la carne. Omul umblă în bucătărie de colo-colo. Tata stă cu spatele la bufet, încearcă să găsească un sprijin, rezemîndu-se de el. Deasupra bufetului atîrnă ceasul de bucătărie. Face tic-tac. Mama stă

rezemată de masa de bucătărie. Albușurile se leagănă încolo și încoace, ba mai mult încolo, ba mai mult încoace. Mama a separat albușurile de gălbenușuri. Albușurile sînt suferința, jalea aflată într-o mișcare perpetuă. Se mișcă mai degrabă încoace, mai puțin încolo, mai puțin încolo. Gălbenușurile sînt bucuria care-i tot mai mult acoperită de-o piele. Bucuria se închide în sine. Se închistează. Omul se uită la ceas. Un minut începe să se întindă ca un șiret elastic.“ (p. 53)

Balansul de la gesturi la lucruri, de la lucruri la replici, de la replici la obiecte e procedeul predilect de care face uz Dagmar Dusil. Ochiul i se mișcă nervos, silindu-te la o lectură încordată, din teama de a nu pierde acele puține amănunte din încheierea cărora acțiunea prinde sens. Numai că nervozitatea ei nu trece în analiză psihologică, ci în stabilitatea unor echivalențe simbolice: albușul oului e suferința, iar gălbenușul lui e bucuria care se închide în sine. Rezultatul e alungirea acțiunii prin excesul de asociații care, neavînd legătura cu acțiunea, au loc numai în mintea autoarei. O literă seamănă cu un cap de mort, un stilou pare o sabie a morții, un coc de păr aduce cu un cuib de vipere. Toate aceste asociații lugubre descind dintr-o umoare chinuită.

Dagmar Dusil are un stil sacadat, fără fluentă sintactică, cu saltul atenției de pe oameni pe lucruri și invers. Tensiunea e sporită de aerul macabru ce învăluie personajele. Nici o întîmplare nu sfîrșește bine, nici un capitol nu e senin, nici o nuanță sufletească nu e încurajatoare. E o destrămare ce macină destine, familii, sate întregi. Din mintea autoarei iluziile, naivitățile și candorile au dispărut de mult.

Ultimul lucru pe care i-l poți cere lui Dagmar Dusil e să scrie duios, sub inspirația unei emoții blajine. În loc de efuziuni, dai peste expresii aspre, din care căldura sentimentului s-a scurs fără întoarcere. La căpătîiul unei muribunde dintr-un lagăr sovietic stă de veghe un bărbat: „Cioara de pe craca desfrunzită de mesteacăn cînta liedul lui Schubert. Un pian atîrna în crengi, iar Egon Wanka acompania cioara. Ella zăcea în pat. Picioarele îi fugeau. Nu mai voiau să continue călătoria de iarnă. Un cap încărunțit plutea deasupra patului și făcea pachetele mici cu singurătăți rămase de prisos. Acestea vreau să le dăruiesc în loc de pîine, zise capul cărunt, care deodată se preschimbă într-un cap cu ochi de ciment. Nu-i mai trebuie nimic, zise gura de sub ochii de ciment.“ (p. 23)

În lumea aceasta de spaime, nu știi cite din ele țin de biografia autoarei și cite de nenorocirea altor congeneri. Referințele sunt puține, contextul e abia schițat. În ciuda titlului nefericit ales (de la sugestivul *Cum rănesc anii*, cum e în original, pînă la copilăros-idilicul *Cine păzește pînza de păianjen?* e o prăpastie cît o răstălmăcire), cartea e răsplat sumbră, atîta doar că grozăviile nu sunt descrise direct, ci pe ocolite, printr-o parafrază bizară, în care echivalențele simbolice acoperă cruzimea întîmplărilor. E ca și cum autoarea se eschivează din prudență, din discreție sau din neputința de a înfățișa pe șleau adevărul. Sau din dorința de a nu da o tentă patetică amintirilor. Oricum, rezultatul e un volum apăsător, de o anxietate acută, a cărei lectură îți încrețește fruntea.

propozițiilor scurte, al căror fir narativ e oricum, dar nu explicit.

Autoarea parcă și-a pus în gînd să fie cît mai evazivă cu putință, dînd cititorului un număr cît mai mic de repere de ordin exterior. Cu fiecare întîmplare ți se cere un efort de atenție în încercarea ca, dintr-o sărăcie premeditată de informații, să deduci un miez epic plauzibil. E ca într-o problemă de perspicacitate: ți se cere să depistezi sensul pe seama unui număr minim de trăsături ajutătoare. Ai fler reușești, nu ai, vei da greș.

Nedumerit, întrerupi lectura și te întorci la prefața pe care ai fi vrut s-o citești abia la sfîrșit. La majoritatea cărților, prefața sau studiul introductiv nu fac decît să-ți prefigureze modul cum trebuie să înțelegi textul. E precum o lectură a cărei pîrtie ți-e dată de la început, cititorul neputînd decît să calce docil în fîgașul de interpretare pe care l-a deschis prefațatorul. Dar cine nu răbdă îndrumări preliminare va sări fără scrupule peste „cuvîntul înainte“ și va intra de-a dreptul în volum, cu intenția ca abia la sfîrșit să-și compare impresiile cu cele înfățișate de litera predosloviei. Numai că aici întîlnirea directă cu textul te aruncă în ceață: lipsa cadrului spațio-temporal e atît de flagrantă încît Dagmar Dusil pare să se învăluie în mister cu bună-știință. Nu spune cînd s-a născut, unde a copilărit și nici ce legătură e între ea și personajele din carte. Din acest motiv, nevoia

Cinematograful gol

Bagaje pentru paradis

În ultimii ani, Valeriu Cristea mai avea puțini prieteni. Unii dintre cei mai dragi muriseră; alții fugiseră din țară în anii greu suportabili ai ceaușismului. Iar după Revoluție, opiniile politice erau așa de pătimașe și divergente, încât s-au mai produs câteva răcirii de vechi amiciții și unele despărțiri: temporare ori definitive. Ce însemna aceasta? Valeriu Cristea era acel soi rar de om care se îndoiește (de nenumărate ori, metodic), dar nu se îndoiaie niciodată. Cu cât făcea mai multe presiuni asupra lui, cu atât mai mici erau șansele de a obține de la el ceea ce așteptai. Timiditatea sa, sfiala proverbială înveleau un material uman de consistența pietrei, solidificat pe niște principii de la care nu abdică în ruptul capului. Cinstea lui era, de aceea, incomodă: mai puțin pentru el, care crescuse cu ea, dar într-un grad sporit pentru cei din jur, obligați să-i accepte și să-și asume codul său moral. Greu, foarte greu... Greu să-l convingi pe tânărul Cristea că n-a făcut bine solidarizându-se cu un coleg de facultate, exmatriculat într-o ședință demascatoare din anii '50. Imposibil, apoi, să-l convingi pe Cristea să intre, ca tot omul, în Partidul Comunist Român. Greu să-l faci să fie internaționalist în anii '50, naționalist în anii '80, socialist în timpul socialismului de stat și capitalist în plin și sălbatic capitalism postrevoluționar!... Parcă se eschiva programatic de la armonizarea profitabilă cu mediul și cu epoca. Singularitatea și, finalmente, singurătatea lui s-au datorat și acestei repulsi aproape organice față de semenii *descurcăriți*, adaptabili, maleabili, conformiști cu mai multă sau mai puțină grație, oportuniști groși și sofiști subțiri. „Trecem unul pe lângă altul, evitându-ne, eu și un fost coleg de facultate, de asemenea scriitor: este atât de evident că nu vrea să mă vadă încât îi îndeplinesc dorința, făcându-mă, la rândul-mi, să nu-l văd; și dându-mi seama, foarte mirat de descoperire, că exact în situația de acum, de «oaie neagră» – m-am mai găsit o dată, de mult, în 1959 (când, aflându-mă în anul IV, am fost dat afară din UTM și apoi exmatriculat...)”

După decenii de muncă, de trudă, performanță și combustie intelectuală, Valeriu Cristea ajunsese la limita subzistenței. Spre deosebire de alți „demofili” coborând din Mercedes-uri ultimul răcnet sau din Jeep-uri care să-i încapă, învărtindu-și pe mână ceasul și brățara de aur, el chiar era de stânga, o stângă creștină, nu ateistă; și chiar era sărac. „Nu se poate ca nimeni să nu vadă – îmi spun uneori, când îmi este mai greu, cu speranța că adevărul va ieși până la urmă la iveală – că după decembrie 1989 nu mi-am schimbat mașina și nici măcar nu mi-am cumpărat, în sfârșit, și eu una, că nu-mi construiesc o casă de vacanță la țară, că nu mi-am înlocuit ușa apartamentului cumpărat în rate de la stat, în urmă cu 20 și ceva de ani, cu una nouă, din lemn sculptat, mai trainică și mai frumoasă, că nu mai plec vara din București în concediu și că în Occident răzbat rareori și cu greu, că tot eu îmi fac aprovizionarea și tot eu îmi bat covoarele... Nu se poate ca nimeni să nu observe toate acestea și ca nici măcar vecinii, fie doar în sinea lor, pentru ei, să nu tragă concluzia cea dreaptă.” Nu-l interesau deloc banii, îl lăsa rece valorile materiale. Ținea numai la acele obiecte cu o anumită rezonanță afectivă. Fascinat de spațiile închise, își făcuse din camera de lucru unul familiar-odihnitor, intim, uitându-se aproape cu duioșie la un tablou (nereușit) de demult și mângâind un *presse papier* la fel de urât, care însă lui îi spunea ceva. Ceva important. Să nu se înțeleagă, de aici, că era vreun ascet, vreun pustnic rătăcit în forfota urbană. Dimpotrivă, îi plăceau enorm unele feluri de mâncare, bea cu delicii un vin bun sau o bere rece, era un microbist împătimit și-ți puneia întrebări încuietore despre cutare meci și nu știa ce echipă de aur, era cinefil și îndrăgostit de muzică, înnota corect și juca table sau fotbal cu nasturi magistral. Era un om întreg, dar cu

laturile și dimensiunile personalității rotite, mereu, în jurul unei axe morale. De oriunde porneau, ajungeai inevitabil la ea – și, fără să se numere printre acei eticiști antipatici, cu morala mereu în gură și cu gesturi largi, Valeriu Cristea era un om pentru care adevărul exista, și nu trebuia nicicum ocolit. „*Petru Dumitriu cel de dinainte de 1960 s-a aflat la antipodul a două tipuri de oameni: al celor care nu s-au dat pe brazdă (Ion Vinea) și al celor convinși (Paul Georgescu). Ambele atitudini, repet: ambele sunt preferabile duplicității perfecte în care Petru Dumitriu s-a complăcut. Duplicitate care atinge apogeul în episodul rugăciunilor mentale «rostite» în «altarul» oricărei ședințe – prezidiul: Fiindcă vorbeam despre rugăciune... am ajuns să mă rog șezând în prezidiu la ședințe, nu de partid – că eu n-am fost membru de partid – dar în ședințe de muncă cu muncitorii de la Canal ș.a.m.d. Și ședeam în prezidiu și nici nu închideam ochii și mă rugam: «Doamne, iartă-mă pentru ce fac în clipa asta.» Pasajul acesta mi s-a părut de-a dreptul fantastic și de cum l-am citit am avut o promptă, neechivocă reacție negativă. Mi-a trebuit însă ceva timp ca să-mi argumentez reacția: e inadmisibil, e scandalos, e o blasfemie să te rogi în timp ce păcătuiești, în timp ce furii, ucizi, te prostituezi. Iar a accepta să prezidezi asemenea ședințe înseamnă a fi în greșală. Te poți ruga, sincer căit, după, ca să îți se ierte păcatul, ca să te izbăvești etc. Dacă vorbești cu oarecare aprindere despre aceste probleme e pentru că Petru Dumitriu e credincios, iar eu încerc din răspuțeri și de multă vreme să devin umul. E o discuție, ca să zic așa, în familie.»*

Numai într-un sens ironic era Valeriu Cristea din aceeași familie cu Petru Dumitriu. El a fost toată viața de partea „umiliților și obidiților”, a celor slabi și sărmani, un „propagandist al milei” întorcându-și sarcasmele către reducta egoismului omenesc, vai!, atât de omenesc... La antipodul unui scriitor ca Nicolae Breban, care tematizează și proiectează epic raporturile de forță, fiind fascinat de dominația „stăpânilor” asupra „slugilor”, Valeriu Cristea empatiza tocmai cu cei loviți, bătuți, călcați în picioare, cu victimele precizate sau anonime. Era de partea celor învinși, nu a învingătorilor; a celor „proști, dar mulți”, nu a celor câțiva „aleși”. Acestea erau convingerile lui, ușor de înțeles, greu de clătinat. În ultima vreme, ajunsese într-o adevărată spirală a milei: nu mai putea ieși din casă fără să le dea ceva de mâncare câinilor vagabonzi. Era conștient de situațiile ridicole în care intra, când scotea, din loc în loc, câte un cârnat sau o bucată de salam din geantă, pentru a le proiecta în gătlejul unui maidanez; dar i se frângea, pur și simplu, inima când se uita în ochii unui câine de pripas. Nu putea să facă altfel, nu putea trece mai departe.

Iar acasă, îl așteptau pisicile: cei doi motani care i-au luminat ultimii ani, prietenii cu blană și cu suflet care nu l-au dezamăgit niciodată. „Prieten, prieten cu blană», îi spun adesea – în penuria asta, postrevoluționară, de prietenii bipezi – mai degrabă cu seriozitate decât glumind, cu simpatie și sincer respect, motanului cel mare.” „Simple coincidențe? Nu cred. Odată, culcându-mă împovărat de obligația de a da a doua zi de dimineață (nu-l mai puteam amâna) un telefon de refuz, extrem de neplăcut (și acum, la bătrânețe, a spune cuiva, oricui «nu» mă costă cumpărit) motanul cel mare a dormit lângă mine toată noaptea, lipit de omul necăjit care eram. Nici înainte, nici după aceea nu s-a întâmplat așa ceva. Altădată – un adevărat eveniment în ultimii ani –, întorcându-mă acasă cu o veste bună pentru Doina, pentru noi și neputându-mă stăpâni să nu i-o împărtășesc pe loc, același a început brusc să se agite, să alerge, să se «joace» dând semne evidente de bucurie. Ca și cum ne-ar intui stările, încearcă, uneori, să ne consoleze, alteori să participe la momentele noastre bune. Nu degeaba îl «cheamă» Pițu cel Mare și Bun.”

Pe Pițu cel Mare și Bun i-l adusesem, cândva, mic, speriat și urecheat; celălalt, Gălbenuș, se lipise de familie pe parcurs, compensându-și traumele din copilărie printr-o veselă obrăznicie, care ni-l făcea drag. Pițu era inteligent, sensibil și distins, ca un aristocrat căzut între plebei. Înțelegea imediat și uita greu; avea, în comportament, o doză de ironie și comunica pe mai multe frecvențe cu Valeriu Cristea. Gălbenuș, în schimb, era mai de la țară la propriu și la figurat: un motan dintr-o bucată, zăpăcit și prostuț, cu gesturi necugetate și memorie scurtă. La cea mai ușoară palmă, Pițu se jignează; la Gălbenuș, puteai să bați ca la fasole (evident, nimeni n-a făcut așa ceva), că nu pune la inimă. „Demnitatea distantă a motanului cel mare mă complexează. Degeaba mă «prostesc» în fața lui, încercând să-i storc un strop de bunăvoință: rămâne imperturbabil. Și totuși știe să fie, când trebuie, și tandru: când îl mângâi în timp ce doarme pe un scaun – îmi «răspunde», iar când mă revede, după un interval de absență, mă «salută.»

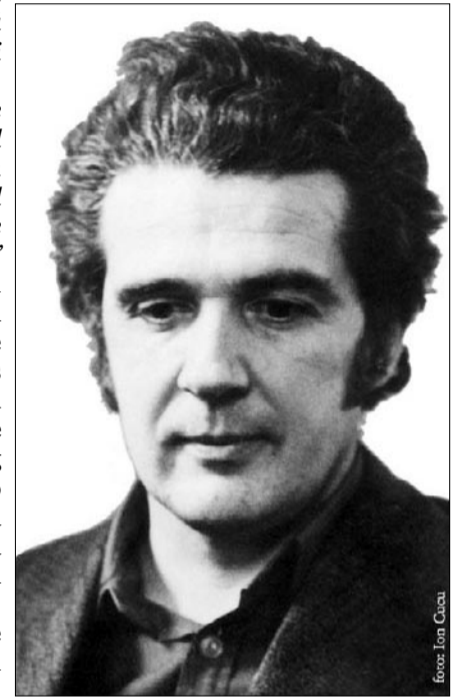
Personalitățile diferite ale celor doi motani se vedeau, foarte clar, și în comportamentul lor la drum de spital. De fiecare dată când l-am dus la clinica Ilioara, Gălbenuș stătea cu capul afară din geantă, zbatându-se încontinuu și făcându-mă să-l trag pedagogic de urechi. Pițu, însă, de o cumițenie exemplară, stătea nemișcat în geantă până ajungea la destinație. Asupra motanului mai mic, nici anestezicul nu avea efect; continua să miorlaie indecent, de parcă era tranșat în bucăți. Motanul cel mare suporta totul într-o deplină, frumoasă tăcere, după care reintra cuminte în culcușul său cu toarte. Abia când, la întoarcere, urcam scările spre apartamentul nostru de la etajul doi, Pițu începea să se miște în fundul genții. Simțea că a ajuns acasă. Casa lui și a noastră.

După moartea lui Valeriu Cristea, în martie 1999, cei doi motani n-au mai trăit nici ei mult. Au murit aproape în grabă, unul după altul, ca și cum ar fi vrut să demonstreze că nu pot fi despărțiți de cel ce-i iubise atât. Și care, printr-o anume imagine personală și personalizată a paradisului (îndemnat și de exemplul lui Berdiaev, care nu concepea raiul fără pisica lui), le oferise șansa de a ajunge într-o supra-lume făcută după chipul și inima lui Valeriu Cristea. „... paradisul e pavat nu cu intenții bune, ca iadul, ci cu trăiri și ființe bune, (...) el constituie chiar totalitatea acestor trăiri și oastea acestor ființe ridicate la cer, posibilitatea de a trăi veșnic în cele mai luminoase momente și spații lumești. Raiul ar fi prelungirea și însumarea crâmpieiilor de rai din timpul vieții, amfora reconstituită din cioburi; raiul ar fi asemenea unei locuințe frumoase, dar în care trebuie să te muți cu «mobila» ta; sau: o construcție ridicată exclusiv din prefabricate (pământești). Dacă Dumnezeu ne va dărui altul mai bun, cu atât mai bine. Deocamdată însă, nu-mi pot imagina un rai mai bun!”

Prietenii cu blană nu puteau lipsi din acest cadru, configurat, amplificat și intensificat afectiv; atât de diferiți, dar la fel de iubiți, ei s-au dus cu stăpânul lor, unul miorlăind insistent, altul dovedindu-se cuminte ca întotdeauna. Mă concentrez puțin, numai puțin, și mi-l închipui pe Valeriu cum va fi urcat, cu câte o geantă în fiecare mână, treptele spre Paradis.

octombrie 2003

Fragment din volumul *Cinematograful gol*, apărut în ediție definitivă la Editura Spandugino. Fragmentele redade între ghilimele și cu litere italice sunt extrase din ultimul volum antum al lui Valeriu Cristea, apărut în 1997 la Editura Albatros: *Bagaje pentru paradis*.

După decenii de muncă, de trudă, performanță și combustie intelectuală, Valeriu Cristea ajunsese la limita subzistenței.

remember

Dumitru Ungureanu

CHIBIȚOTRON

Cum am ratat
îmbogățirea
filosofică

Deși nu mi-s genul de om zis „mână spartă”, nici unul strângător de avere nu mă pot lăuda că sunt. Adun și-mi place să am pe lângă mine, sub ochi, diverse fleacuri frumoase, cărți elegant tipărite sau discuri de vinil cu valoare sentimentală. Totuși, nu mă cred colecționar, chiar dacă am scris cândva o serie de textulețe sub genericul „Colțul colecționarului cusurgiu”. Probabil îmi lipsește educația de specialitate, fiindcă să fii colecționar adevărat presupune artă și pregătire intelectuală, pe lângă resurse financiare să-ți umple (ori umfle?) apetitul. Și dacă bani aș fi putut face, instruirea cum să o suplinesc? Provin dintr-o lume în care esențială era utilitatea unui lucru, a unui animal, a unui tablou cu pozele de la nuntă. Frumusețe? Raritate? Eleganță? Modă sau ambiție să deții ceva oarecum inutil? Mofturi! Am crescut printre oameni care se considerau bogați dacă aveau o bicicletă, iar cel mai scump lucru din casă era icoana, măcar că nu se închinau zilnic la ea. Greu să ajung eu degustător de finețuri snoabe, imposibil să mă emancipez de la ciorba de burță și mititei, hrana de referință a proletarului socialist. Și totuși...

Într-o toamnă, alături de ziaristii Constantin Stan, Dan Mucenic și Eugen Mihăescu, poposisem la o cârciumă, aflată în spațiul de la Romexpo, lângă Casa Scânteii, cum se numea pe-atunci. Parcă era și poetul George Țârnea, ironizat de Stan că „pute de talent”. Comandaserăm mititei cu garnitură de ardei gras, copt și muiat în oțet. Bucureștenilor le plăcea combinația, de nevoie sau de foame, găsind-o inedită. Om de la țară cu casă pe pământ, eu cultivam ardei în grădină și mâncam frecvent, pregătiți în toate felurile știute: copti, umpluți cu brânză sau carne, salată, prăjiți în untură și tăvăliți prin mujdei, cruzi, fripți, murați, zacuscă etc. Mi-a rămas în memorie mândria ospătarului care aștepta nerăbdător elogiul ziaristilor (ii cunoștea de la precedente chermeze): era prima dată când pune garnitura aia la mititei, proclamându-se inventatorul ei. Nu m-am abținut să-l combat, spunându-i că așa ceva se prepară în sat la mine dintotdeauna! Laudele amicilor - care, preocupați cum erau de bârfele meseriei, probabil nici nu băgaseră de seamă ce înghit - n-au scăzut nota de plată.

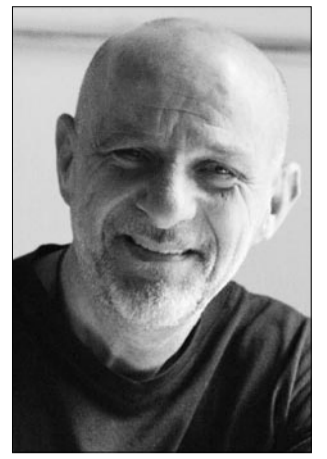
Treceam prin redacțiile bucureștene între două trenuri, încercând să-mi văd tipărit vreun text. De la Casa Scânteii, unde fuseseră înghesuite publicațiile accesibile mie, fugeam în centru și căutam prin librării și anticariate, uneori un titlu anume (dintre cele proaspăt apărute), alteori vreo raritate îndelung râvnită. Însă în toate ocaziile luam ce găseam, norocul neocolindu-mă. Al doilea popas obligatoriu era la *Cartea Românească*, unde lucrau Mircea Nedelciu (în librărie) și Florin Iaru (în depozitul de carte de la subsol). Câștigasem favoarea să achiziționez oricâte și orice cărți poftesc, iar eu le căram în provincie spre luminarea poporului muncitor din fabrici și uzine. (Și am cărat mai dihai ca Badea Cârțan, îndeosebi trilogii de Marin Preda!) Nu le revindeam la suprapreț, fiindcă mă străduiam să rămân cinstit; le foloseam ca monedă de schimb, una care funcționa fără greș în rândul intelectualității tehnice. N-am avut dibăcia necesară să negustoresc ce se cerea intens; mai mult mă preocupa să scriu, nu să fac bani! Dar când apăreau romane cu valoare potențială, nu ezitam să „investesc” bruma de economii, recuperând apoi cam jumătate. Îmi sângera inima când un amic (azi emigrat) se plângea că „n-am pe ce, bă, n-am pe ce!”, și mă ruga să-i împrumut cartea discutată. Și împrumutată rămânea!

În toamna de care mi-am amintit, am pierdut ocazia să cumpăr mai multe exemplare din *Jurnalul de la Păltiniș*, chiar atunci sosit de la tiparniță, dacă nu mă înșel; era în 2 noiembrie 1983, iar eu cheltuisem bugetul cultural, așa că n-am putut să urmez sfatul lui Mircea, care m-a avertizat că e o carte-bombă: să iau câte pot, că dau lovitură! Am luat doar una; și-am citit-o până s-a ferfenițit, subliniind pasaje și scriind comentarii pe margine, de parcă se deschisese izvorul înțelepciunii în creierul meu buimac. Evident că m-am apucat imediat să învăț greaca veche după niște manuale de seminar teologic; și-am reluat latina, abandonată cândva din lene. Iar anul următor a fost cât pe-aci să devin ucenic la germană! Să fi reușit, trăiam azi în Bavaria!

Aproape trei ierni m-a ținut noicăreala, leorpăind tot ce-mi era accesibil. (Ani de zile am căutat *Sentimentul românesc al ființei*, ediția din 1978; după ce l-am găsit, abia am apucat să-l citesc, că mi-a fost smuls realmente din mână de un văr, profesor de istorie, și nu l-am mai văzut!) Un articol al lui Luca Pițu despre subiect, în *Viața Românească*, parcă prin 1986 sau 1987, mi-a spulberat fierbințeala. Cât despre îmbogățire din comerțul cu cărți... Nu zic „n-a fost să fie”, fiindcă nu poate să fie ce n-are cum fi!

De altfel, știți, desigur, că, despre ceea ce nu se poate vorbi, musai să tăcem!

Radu Aldulescu

Motive
de tristețe
în literatura
noastră

M-a întristat enorm neprimirea lui Mircea Cărtărescu în Academia Română. M-a întristat mai ales insistența omului - oameni suntem, aflați în tranzit prin această viață, în care multe ni se pun de-a curmezișul. Omul a încercat o dată și încă o dată și fără doar și poate va încerca și a treia oară, când e posibil ca acela care i-a băgat bețe în roate, Nicolae Breban, sărît de nouăzeci de ani, să dispară din peisaj. De luat aminte că, într-o primă fază, omul nostru a declarat că n-a cerut el să fie primit în Academie, că i-ar fi fost desemnată din oficiu candidatura. Academia, însă, a dezmințit: nimeni nu e băgat din oficiu în Academia Română, decât în cazul când ar fi vorba de un savant de renume mondial, precum Elena Ceaușescu.

În aceste condiții, gândiți-vă numai ce-o fi în sufletul omului. Dar în sufletele fanilor săi care, de niște zeci de ani, admiră și laudă hainele cele noi ale împăratului scriitorului românesc? Li se spune, iată, o dată în plus, că împăratul e gol, de fapt. Cine spune asta? Păi, nimeni altul decât bătrânul Nicolae Breban, unul din ultimii șazeciști în viață, învechit în meandrele sinuoase ale prozei și romanului. Fanii lui Cărtărescu au trebuit să afle de la Breban că obiectul adulației lor nu prea are personaje în așa-zisele sale romane care nu sunt romane și că nu știe să facă ficțiune. Doar se face că face, ceea ce e, altminteri, o condiție de căpătâi a profilului scriitorului român contemporan de succes, foarte dibaci din a-și face din lansări evenimente mondene care lasă în ceață conținutul cărții și valoarea ei strict literară.

Iată ce spune bătrânul Breban despre veșnic tânărul și fericit Cărtărescu: „nu e nebun, dar face pe nebunul”. N-ar mai fi avut mult până să spună că e un îmburghezit cultural, corect din punct de vedere politic, unul din intelectualii de elită ai securistului dovedit Băsescu, de pe urma căruia a profitat din plin, iar în rest, un conformist care mimează nonconformismul, jucând fie cartea pornografiei agrementate cu bancuri fumate din vremea studenției sale comuniste, fie cartea textualismului reconvertit în postmodernism, care se screme din răspuțeri să scoată tensiune dramatică din flagelarea cuvintelor, până la aducerea lor în pragul colapsului. În pofida obiecțiilor lui Breban și ale subsemnatului, vorba lui Mihai Cochinescu: nu mor caii când vor căinii. Cine este Mihai Cochinescu? Păi, ce să ne facem, un vecin de vilă și prieten de familie al domnului Cărtărescu, scriitor atipic și el, promotor al prozei fără personaje și fără epică. Care sunt caii și care sunt căinii s-ar putea vedea cu ochiul liber. Depinde din ce parte privești. Pe lângă

Cochinescu, îi sar în ajutor și îi plâng pe umăr o sumedenie de personalități culturale de mucava ale acestei perioade nefaste a literaturii de la noi, când unora li se barează drumul spre Academia Română care, de-a lungul timpului, a dat dovadă de deschidere generoasă pentru personalități precum A. Toma, Ion Dodu Bălan, Elena Ceaușescu și alți zeci asemenea lor. Ana Blandiana, bunăoară, poeta noastră dizidentă anticomunistă, cu interdicții multiple de publicare, pe care unii cârcotași o consideră o privilegiată a tuturor regimurilor politice (bravo ei, a știut și știe să se miște), a pledat în plenum Academiei Române pentru Cărtărescu, uzând de o retorică sincer-inocentă, amintind de poemele ei în care elogia Partidul Comunist Român și care au ajutat-o pe termen lung să răzbată în fruntea bucatelor scriitoricești. Asta în vreme ce colegul de generație optzecistă al domnului Cărtărescu, Cristian Teodorescu, desființează punctual și *argumentat* ideea lui Breban că omul nostru n-ar fi romancier, din cauză de lipsă de personaje. Iată ce spune Cristian Teodorescu, specializat de niște zeci de ani buni în pamflete gazetărești pe teme socio-politico-culturale: nu există nicăieri niciun regulament în care să se specifice numărul de personaje pe care trebuie să-l aibă un roman, sau să se specifice dacă e necesar ca romanul să aibă personaje, așa încât Breban, pe care el, unul, Cristian Teodorescu, îl desfide, pur și simplu, ca romancier, chiar nu e în chestiune când spune că omul nostru n-ar fi romancier... Iată cum, dintr-o dispută Cărtărescu versus Academia Română se poate ivi o dispută Teodorescu versus Breban, iar de aici încolo chiar nu mai știm la ce am putea să ne așteptăm. Nu mai insist asupra fanilor și susținătorilor necondiționați ai lui Cărtărescu, de ordinul miilor, universitari, mai ales, dar pe lângă ei și tineri aspiranți la gloria literară care au înțeles din capul locului cum trebuie să arate relația lor cu Cărtărescu. Din capul locului și în virtutea unui vechi obicei al locului de a pupa în c...r pe cine trebuie.

Revin la înțelepciunea tradițională a zicătorii cu caii și căinii. În timp ce Academia Română, vai, ei, dă cu flit ca unui gândac celui mai de succes scriitor român, o revistă culturală din Franța, *Teherama*, publică o listă corect politică a celor mai importante douăzeci și cinci →

Câștigasem favoarea să achiziționez oricâte și orice cărți poftesc, iar eu le căram în provincie spre luminarea poporului muncitor din fabrici și uzine. (Și am cărat mai dihai ca Badea Cârțan, îndeosebi trilogii de Marin Preda!) Nu le revindeam la suprapreț, fiindcă mă străduiam să rămân cinstit; le foloseam ca monedă de schimb, una care funcționa fără greș în rândul intelectualității tehnice.

litere

→ de romane din secolul XXI, scrise de personalități contemporane ale literaturii universale din Franța, Anglia, America de Nord și de Sud, Coreea etc., câte unul din fiecare nație. Printre aceștia, și Cărtărescu cu *Solenoidul* lui. Conform politicilor globaliste, trebuia să existe și un român printre cei douăzeci și cinci care n-ar fi putut fi altul decât cel în care statul pesedisto-liberal a băgat sute de mii de euro, pentru traduceri și promovare în străinătate. Cărtărescu al nostru se află, iată, în postura în care se aflau, în vremurile de tristă amintire, un Zaharia Stancu sau un Marin Sorescu. Există totuși o mică-mare diferență între cei doi scriitori promovați la export de regimul comunist și Cărtărescu, mică-mare diferență ce se poate traduce prin faptul că, am mai spus-o, dar nu mi se pare prea mult s-o repet: Cărtărescu este praf și pulbere, pe lângă un Zaharia Stancu sau Marin Sorescu, ca să nu mai spun pe lângă un Marin Preda, Eugen Barbu, Petru Dumitriu și alți zeci asemenea lor, ca să nu mai vorbim de valorile de azi, cum ar fi Octavian Soviany, Dan Perșu sau Nichita Danilov.

În momentul publicării *Solenoidului*, în două numere consecutive ale *Observatorului Cultural*, au apărut în jur de douăzeci de cronici laudative despre carte. O consecință imediată și inedită a acestui masiv dosar critic am aflat-o, ulterior, de la o doamnă profesoară a unui facultăți de litere dintr-un oraș de provincie, căreia nu-i dau numele, pentru a nu împărți cu domnia sa niște greutatea pe care țin să mi le asum integral. Deci: patroana revistei *Observatorului Cultural*, doamna Carmen Silvia Mușat, a primit, în schimb, ceea ce și-a dorit, fiind titularizată ca profesor al Facultății de Litere a Universității București. Asta pentru că tot vorbeam despre avantajele pupincurismului în aceste locuri.

În altă ordine de idei, dar pe același subiect, *Solenoidul* a fost un bun prilej pentru maestrul spiritual și părintele literar al lui Cărtărescu, criticul Nicolae Manolescu, de a-și desființa pupilul, într-un moment când acesta l-a trădat într-o împrejurare anume, pe care o voi povesti, probabil, în alt articol. *Solenoidul*, a spus Manolescu, într-o amplă cronică din *România literară*, este, în cel mai bun caz, un roman eminentemente amorf, incapabil să pună în mișcare și să facă să trăiască personaje, cu tot cu acțiunile lor. Cronică aceea a fost, de asemenea, pentru Manolescu, un bun prilej să spună că lui nu i-a plăcut, de fapt, *Orbitorul*, deși a scris laudativ despre el, în *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Criticii de la noi se mai răsucesc, se mai răzgândesc – ar fi și așa un motiv de tristețe. Mai încoace, tot Manolescu, în calitate de membru plin al Academiei Române, a socotit că e cazul să spună cum stau lucrurile cu plagiatul lui Cărtărescu din placheta sa de debut *Faruri, vitrine, fotografii*, publicată la începutul anilor '80 și comentată superlaudativ de Manolescu, care comenta, de fapt, versurile unui poet american. Cum-necum, Manolescu și-a asumat vina de a fi girat și susținut un plagiator, propus, din partea României, pentru Nobelul literar, știut fiind că juriul Nobelului îi exclude din jurizare pe cei asupra cărora planează suspiciuni de plagiat. Când a fost descoperit ca plagiator, pus pe două coloane cu autorul din care a furat, Cărtărescu a dat o explicație menită nu numai să-l scoată basma curată, dar să facă din el și un poet genial: contextualismul, o procedură stilistică care la noi nu se prea utilizează, i-ar permite să preia din alți scriitori, fără ghilimele. Trist, iarăși, dar așa e adevărul: Cărtărescu n-a plagiat, ci doar ar fi contextualizat. La a doua ediție, însă, a *Farurilor...*, el și-a luat măsura de precauție de a pune ghilimelele de rigoare, indicând și sursa de unde a preluat, ameliorându-și, astfel, relația cu juriul Nobelului care, de bună seamă că-l va avea în vedere...

Despre relația mea cu *Solenoidul*, pot spune, în primul rând, că a fost ultima scriere a lui Cărtărescu pe care am citit-o, și doar pe jumătate. Pur și simplu, n-am mai rezistat și n-am mai găsit rostul. La vremea respectivă, am fost întrebat, într-un interviu dat într-o revistă literară care nu m-a cenzurat, ce părere am despre *Solenoid*. Am dat un răspuns pe care mi-l asum și astăzi, integral: o bătaie de joc. Un calificativ trist, chit că unora le-ar suna prea dur. Acest calificativ a fost preluat, totuși, de Mihai Iovănel în a sa *Istorie a literaturii române contemporane. 1990-2020*, în capitolul dedicat lui Mircea Cărtărescu. O bătaie de joc care ne umple de tristețe, așadar, tradusă în multe limbi de circulație și care ne reprezintă, în momentul de față, literatura națională.

Povești de la marginea lumii

Emoțiile spiritului ca domeniu al filosofiei

Horia Pătrașcu este un om al surprizelor editoriale. În ultimii ani, a publicat o monografie a lui Cioran, o carte politică despre „idealul valah”, două volume de „povestiri filosofico-fantastice” și unul de eseuri filosofice, intitulat *Pustiul binelui*. Cea mai mare surpriză este însă, de departe, *Tratat de filosofia emoției. Despre iubire, libertate, fericire*, apărută recent la Humanitas și susținută de două somități din lumea filosofiei, Ștefan Afloroaei și Gabriel Liiceanu. Într-un anumit sens, ea seamănă cu *Pustiul binelui*, însă anvergura eseului din tratat și amploarea argumentării desfide, până la urmă, orice comparație. Operă de maturitate, *Tratat de filosofia emoției* se situează, putem spune, printre textele de filosofie cele mai bune scrise în limba română.

Însă Horia Pătrașcu nu e surprinzător numai prin schimbarea registrului discursiv și a temelor, ci și, mai ales, prin abordarea marilor teme filosofice în răspăr cu interpretările clasice și printr-o ingeniozitate filosofică cu totul specială, care face ca eseurile sale să fie de-a dreptul provocatoare. De exemplu, vorbind despre corpul omului, Horia Pătrașcu inventează conceptul de „invidie de corp”, o invidie pe care omul, o figură cu totul ștearsă, o față palidă o are față de animale. Nu păcatul originar, nu frigul în care trăia l-a determinat să se îmbrace, ci dorința de a atrage atenția și, astfel, „de a dobândi un corp vizibil” (p. 91), așa cum au în mod natural animalele. Așadar, invidia de corp este o invidie a omului față de corpurile animalelor.

Tratat de filosofia emoției pare și o replică inteligentă la „Șase maladii ale spiritului” de Constantin Noica. Și Horia Pătrașcu scrie despre spirit, ieșind astfel din sfera psihologiei și situându-se ferm în aceea a filosofiei (deși psihologi sau specialiști în neuroștiințe, ca Freud sau Damasio, sunt citați la tot pasul). Antipsihologismul este comun, de altfel, multor filosofi. Frege, Husserl, Wittgenstein resping psihologismul măcar pentru a lua apărarea legilor logicii sau matematicii sau unei cunoașteri transcendente. În ceea ce-l privește pe Horia Pătrașcu, psihologismul e respins implicit ca fiind reduționist și empirist, ignorând relația omului cu transcendenta. Domeniul emoțiilor pe care le definește și analizează este cel al spiritului, concept care denumește o realitate amputată de filosofia modernă, de la Descartes până la Hegel, ca și de psihologia științifică. El vorbește chiar despre o genă a spiritului, implicată în procesul de educație: „Mai mult chiar decât să ne transmitem genele biologice, suntem fundamental interesați să transmitem o genă spirituală, să formăm, să educăm, să creăm caractere, persoane”. (p. 197)

Horia Pătrașcu ține să conteste prejudecata vulgară că filosofii ar fi lipsiți de sentimente și își propune să descopere, cu ajutorul filosofiei, sfera afectivității spirituale. Intenția sa e aceea de a determina un câmp de cercetare specific filosofiei, dar care nu a fost, în mod real, niciodată privit ca un domeniu în sine. Numai luând în considerare

afectivitatea spiritului putem vorbi despre „maladiile spiritului” și, de asemenea, despre rațiune: „... spiritul este esențialmente afectiv” (p. 300). Din acest punct de vedere, tratatul lui Horia Pătrașcu are o perspectivă mai originală decât cea a lui Constantin Noica.

Unele dintre emoțiile spirituale analizate sunt bine-cunoscute: iubirea și ura, melancolia în toate formele ei, dintre care doar una, melancolia fericită, este cu adevărat spirituală. E analizată, pe urmele lui Orhan Pamuk, care descrie starea de spirit a locuitorilor orașului Istanbul, chiar melancolia colectivă. Despre alte emoții știm însă mai puține lucruri, de exemplu milocizia (extirparea milei), invidia de corp, atașamentul, pulsivitatea de transcendență sau instinctul demonstrației (orice existent vrea să dovedească ceva).

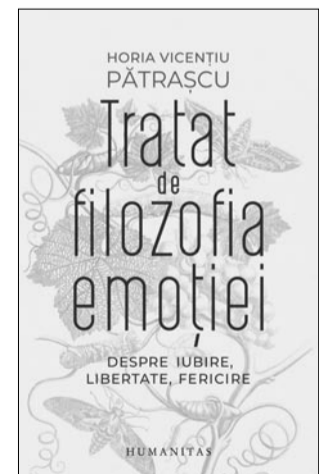
Un exemplu de abordare în răspăr este acela care introduce suspiciuni în legătură cu faimosul raționament ipotetic al lui Dostoievski: „Dacă Dumnezeu nu există, totul e permis”. Horia Pătrașcu îl inversează: „Dacă Dumnezeu există, atunci totul este interzis/ nimic nu este permis (în afara celor „lăsate” de Dumnezeu...” (p. 190) De aici decurge, oarecum neașteptat, că numai inexistența lui Dumnezeu poate fi condiția libertății. Ea face loc răului, cum ne lasă să credem chiar Dostoievski, dar binelui.

Deși profund filosofic, tratatul lui Horia Pătrașcu este clar și plăcut la citit, având chiar un efect terapeutic. Deși face apel la doctrine filosofice vechi, cum ar fi (neo)platonismul și gnosticismul, temele abordate sunt foarte actuale. Există în cartea lui Horia Pătrașcu analize ale narcisismului, ale avatarului nostru digital și ale altor situații cu care ne confruntăm azi, dar cărora nu le găsim explicații convingătoare. În mod surprinzător, pentru Horia Pătrașcu, „Adevăratul sine, adevăratul eu al omului de astăzi este „avatarul” – adică acel eu a cărui exprimare, mai mult, a cărui apariție este „catalizată” tocmai de tehnologiile actuale...” (p. 176) Nu un simulacru, cum ar spune Baudrillard, ci un sine adevărat, chiar dacă acest sine este, cumva, ridicol prin însăși condiția sa determinată tehnologic. De asemenea, Horia Pătrașcu vede în narcisism nici mai mult, nici mai puțin decât un sentiment profund social: „Iată deci că iubirea de sine este reflexul social cel mai profund, cel care ne face cu adevărat ființe sociale chiar și atunci când, în singurătate, ne batem capul pentru a scrie o carte, pentru a produce ceva frumos și bun. Iubirea de sine este „iluzia perfectă” care face ca binele general să fie perceput, receptat, trăit ca un bine individual, propriu, personal. Nu se putea inventa ceva mai eficient decât iubirea de sine pentru o ființă socială conștientă, cum este omul!” (p. 63)

Cititorul are prilejul să regăsească gândirea în răspăr a lui Horia Pătrașcu, care ajunge la soluții neașteptate (aspect remarcat și de Liiceanu) și să se lase contaminat de ea. *Tratat de filosofia emoției* e o carte pe care, după ce o citești, îți vine să o recitești, semn clar că avem de-a face cu o carte foarte bună.

Horia Pătrașcu ține să conteste prejudecata vulgară că filosofii ar fi lipsiți de sentimente și își propune să descopere, cu ajutorul filosofiei, sfera afectivității spirituale. Intenția sa e aceea de a determina un câmp de cercetare specific filosofiei, dar care nu a fost, în mod real, niciodată privit ca un domeniu în sine.

litere

Dan Ciachir

După miezul nopții m-am uitat cu atenție la un lung documentar, difuzat pe TV5 și consacrat generalului de Gaulle, din care am aflat că în 1970, când nu mai avea nicio însărcinare oficială, acesta i-a făcut o vizită în Spania lui Franco și a rămas acolo câteva zile.

jurnal

10 aprilie

Monseniorul Aurel Percă, arhiepiscopul catolic al Bucureștilor, spune în Pastorală de Paști din acest an: „Europa de Vest a întors de mult spatele creștinismului”.

Cardinalul Robert Sarah, figură emblematică a Vaticanului, este și mai explicit în acest sens în volumul său *Se înserează și ziua amurgește*: „Persecuția cea mai distructivă a creștinismului se desfășoară astăzi în democrațiile occidentale. Aici a fost omorât Dumnezeu. Din ce în ce mai mult, creștinul este marginalizat, terorizat, umilit, ridiculizat. Trebuie, de asemenea, să deplângem cazul unui număr crescând de creștini apostatați.”

În volumul de dialoguri din care am citat, cardinalul Robert Sarah scrie despre liniște și zgomot așa cum numai V. Pârvan a mai făcut-o: „Departa de zgomot, omul îl poate regăsi pe Dumnezeu. Dacă luminile se sting, iar sunetele încetează, omul poate auzi glasul lui Dumnezeu în inima sa. // Civilizația sărbătorii încearcă prin toate mijloacele să înăbușe tăcerea. Ea favorizează dispersia sentimentelor, superficialitatea și hedonismul. Zgomotul este fratele geamăn al minciunii. Tăcerea este tronul adevărului, reședința lui Dumnezeu. (...) Tăcerea launtrică este întotdeauna greu de cucerit. În această căutare, mănăstirile constituie adevărate oaze.”

În sfârșit, o asemănare între reflecțiile cardinalului Robert Sarah și gândurile lui Steinhardt: „Liberalismul de piață împarte cu marxismul acest postulat. Și unul, și celălalt vor să reducă omul la stadiul de producător și de consumator.”

11 aprilie

Noaptea trecută am recitat, după mulți ani, o strălucită omilie a episcopului postbizantin Ilie Miniati, intitulată *Despre invidie*.

14 aprilie

A trecut la cele veșnice, la 93 de ani, Nicolae Gheran, istoric literar care și-a consacrat viața editării și comentării operei lui Liviu Rebreanu. A fost, totodată, un excelent memorialist al lumii noastre literare. Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească!

17 aprilie

Sâmbătă la ora 14 am intrat câteva minute pe post la Antena 3, iar la 18.10 m-am urcat în mașina trimisă de același studio, participând la o emisiune cu George Grigoriu și moderatoarea între orele 19-21. O jumătate de oră mai târziu mă întorceam acasă, iar la ora 23 participam la B1 la un program alături de moderatoare și de un doctorand în teologie de cea mai bună calitate, Manolache pe numele de familie.

Întrucât Aurora a avut ideea să mergem de Înviere la Krețulescu, biserică aflată la doi pași de B1, am ajuns cu un minut înainte de începutul slujbei.

19 aprilie

Pentru stabilirea datei Paștilor au fost necesare studii astronomice. Calculul se făcea și se anunța de la Alexandria, prin epistole pascale sau festive. S-au făcut de timpuriu încercări de stabilire a unui ciclu sau canon pascal, în care să se prevadă revenirea periodică regulată a datei Paștilor în aceeași zi, după un șir de ani. Dionisie al Alexandriei a întocmit un ciclu de 19 ani.

Sinodul de la Arelate (314) a hotărât ca toți creștinii să țină Paștile „într-o zi și un timp în toată lumea” (Canon 1), iar Sinodul I Ecumenic a stabilit apoi ca ziua Paștilor să fie prima duminică după luna plină de după echinocțiul de primăvară (21 martie), amânându-se cu o săptămână dacă se întâmplă să coincidă cu Pasha iudaică.

Din cauza deosebirii ciclului pascal în uz și a datei echinocțiului, data Paștilor a variat și după Sinodul I Ecumenic între Roma și Alexandria.

20 aprilie

Pe o vreme înnoțată și rece, Aurora și Mariana au plecat ieri la prânz la un cabinet veterinar

Jurnal 2023

apropiat ca să tundă pisica și să-i facă analize. Mămuțel s-a speriat, a trecut-o neputința și a vomitat, dar s-a întors cu bine acasă cu o înfățișare de pui de leu și cu poruncă medicală să țină un regim sever întrucât este obeză. Treptat, în decurs de câteva ore, s-a liniștit, reluându-și vechile deprinderi. A adormit, ca de obicei, în camera mea, trezindu-mă dis-de-dimineață.

21 aprilie

A murit, la vârsta de 98 de ani, Sanda Manu, strălucită regizoare de teatru, descendentă dintr-o familie boierească. Dumnezeu s-o odihnească!

29 aprilie

„Pentru mine, mai mult de patru persoane la o masă înseamnă cacofonie.” (Un prieten)

1 mai

Astăzi au manifestat în Franța, ciocnindu-se violent cu 12.000 de jandarmi, peste o jumătate de milion de protestatari, care continuă să conteste proiectul președintelui Emmanuel Macron de creștere a vârstei de pensionare de la 62 la 64 de ani.

10 mai

Săptămână friguroasă, cu temperaturi foarte scăzute în București și cu ninsori la munte, dar mai ales lipsită de relief, luminată doar de lectura cărții lui François Lenglet *Rien ne va, mais...* – din care mi-au mai rămas de citit 20 de pagini.

14 mai

Aproape toate televiziunile se ocupă de alegerile prezidențiale din Turcia, care, la câteva ore după închiderea urnelor, prin cifrele avansate, lasă impresia că vor fi câștigate tot de Erdogan, spre dezamăgirea și frustrarea progresiștilor de pretutindeni. Rezultat datorat, pare-se, și faptului că adversarul său este un tataie de 74 de ani, un fel de Biden otoman.

21 mai (Sfinții Împărați Constantin și Elena)

A fost canonizat astăzi Sfântul Neofit Cretanul, Mitropolit al Țării Românești în epoca fanariotă, ierarh martir, grec după trup, otrăvit, zice-se, din porunca domnitorului Matei Ghica, întrucât ajunsese să se identifice cu nevoile și aspirațiile credincioșilor săi.

1 iunie

La TV5, un film slăbuț cu actori mari (Annie Girardot și Philippe Noiret), *Mandarina*, singura consolă constând în revederea unor automobile din anii 1960 devenite mașini de epocă.

Legat de filme, aflu că Luchino Visconti a vrut să-l distribuie în rolul prințului Salina din *Ghepardul* pe Laurence Olivier, însă acesta era angajat într-o altă turnare, iar producătorul, spre nemulțumirea lui Visconti, i l-a impus pe Burt Lancaster, cu care s-a înțeles și a colaborat foarte bine.

8 iunie

La Trinitas, un documentar remarcabil despre părintele Dometie Manolache (1924-1975), călugăr și ascet prețuit de părintele Stăniloae, cu care și-a susținut teza de doctorat în teologie. Părintele Dometie a salvat Mănăstirea Râmeț, a cărei redeschidere, la 1 ianuarie 1972, i s-a datorat – aflu din documentar – lui Paul Niculescu-Mizil.

12 iunie

Astăzi, înainte de prânz, a murit Silvio Berlusconi, la 86 de ani, fost de mai multe ori premier al Italiei, proeminent om de dreapta. Dumnezeu să-l ierte!

După miezul nopții m-am uitat cu atenție la un lung documentar, difuzat pe TV5 și consacrat

generalului de Gaulle, din care am aflat că în 1970, când nu mai avea nicio însărcinare oficială, acesta i-a făcut o vizită în Spania lui Franco și a rămas acolo câteva zile.

15 iunie

Sunt aproape convins că mă voi apuca de aceluși eșeu-evocare al cărui titlu l-am găsit: *Caietul nopții*.

18 iunie

Ieri după prânz am plecat cu Cosmin la Cernica, unde, fiind sâmbătă, era lume multă. După ce am lăsat mașina în parcare, ne-am dus la chilia părintelui Ignatie, bucurându-mă să-l găsim acasă. Au trecut șase ani de când l-am întâlnit ultima oară, într-o zi de 31 mai, când am fost acolo cu profesorul Filipoiu. Ne-am dus întâi în Biserica Sfântul Gheorghe, care strălucea de curățenie, apoi la micul magazin al mănăstirii, de unde am luat câteva sticle de vin sec și pâine proaspătă. Părintele Ignatie îmi spunea că nu mai sunt nici vinurile, nici vremurile de altădată la Cernica. Înainte să plecăm, urcând în pridvorul unde se află chilia părintelui Ignatie, vecinul său, un monah vârstnic, hrănea doi pui de lapte turnat în două castroane identice, al treilea, ceva mai mare, fiind vasul mamei lor. Părintele Ignatie mi-a cerut numele Aurorei ca s-o pomenească.

Am fost, tot ieri, și la Biserica Sfântul Nicolae, construită în 1818, rămasă, după distrugerea Mănăstirii Văcărești, cea mai mare biserică din Muntenia.

21 iunie

L-am văzut pe Lavrentie în televizorul Trinitas vorbind limpede și degajat despre sărbătoarea de mâine, zi de praznic al Sf. Grigorie Dascălul.

22 iunie

Patriarhul Ecumenic Athenagoras a vizitat România o singură dată. Patriarhul Dimitrios, tot o singură dată, iar actualul Patriarh Bartolomeu I (ales în 1991), de șapte ori numai în vremea Patriarhului Teoctist.

23 iunie

Dintr-o carte recent apărută a părintelui Ioan Dură am aflat că Sf. Nicolae Velimirovici, canonizat de Biserica Ortodoxă Sârbă în anul 2003, a fost închis de Gestapo în 1941 în lagărul de la Dachau.

De asemeni, marele teolog Sf. Iustin Popovici, autor al unei cărți atât de frumos intitulată *Dogmatica. Filosofia ortodoxă a adevărului*, în 1976, când părintele Ioan Dură l-a vizitat, trăia cu domiciliu forțat la Mănăstirea Celije din Iugoslavia.

25 iunie

Bogdan Tătaru-Cazaban, un om delicat, discret și bine crescut, fost ambasador al României la Vatican, a primit ieri hirotonia ca diacon, urmând ca duminică vitoare să fie preoțit pe seama unei parohii din București. Să-i ajute Dumnezeu!

29 iunie (Sfinții Apostoli Petru și Pavel)

La televizorul Trinitas, un reportaj despre Mănăstirea Bixad din Maramureș, unde am stat de multe ori între anii 2002-2008 și unde am înregistrat volumul de convorbiri *Pentru o Ortodoxie realistă* cu părintele profesor Radu Dorin Micu, care m-a dus la stărețul Emanuel Rus, ucenic al părintelui Nicolae Steinhardt.

Aseară am privit cu nostalgie la televizor biserica Mănăstirii Sfinții Apostoli Petru și Pavel, veche de câteva secole, casa monahală în care am stat și dealurile împădurite dimprejur.

Idei și zile

* **Iohannis și românii: ura-de-sine și țapul ispășitor.** În saga stigmatului colectiv românesc, alegerea lui Klaus Iohannis ca președinte al României este un fapt istoric și în același timp un eșec fantasmatic. Jubilația alegerii neașteptate a acestui sas impenetrabil, lipsit de orice charismă și nevorbitor, unul dintre ultimii nemți rămași în Carpați (ceea ce îl făcea totuși mai puțin bun decât un neamț adevărat ori chiar decât un român emigrat), a prilejuit în 2014 numeroase exprimări ale ura-de-sine. Numai alegătorii lui Victor Ponta, din motive explicabile, și partizanii ireductibili ai lui Traian Băsescu (cei care nu se transformaseră, în special fiindcă nu li se dăduse prilejul, din bășiști în iohanniști), frustrați că idolul lor nu putea fi președinte pe viață și critici față de orice candidat (chiar sprijinit de acela), au fost ostili ori măcar reținuți. Previzibil, prestația lui Iohannis a întărit ura-de-sine a românilor: după ce au ales un străin (ba chiar străinul superior prin excelență — neamțul) în fruntea statului, sperând să iasă astfel din stigmat (deși, din păcate, ei rămăneau tot români, chiar dacă și-ar fi schimbat numele), au început să-l urască ori să-l ironizeze pe același neamț poate în speranța vreunei forme de *catharsis*. De fapt, așa funcționează (o știm de la René Girard) și mecanismul de excludere al Țapului Ispășitor: ca să-l poți desființa (simbolic, apoi fizic) pe acest agent ideal al Răului (modelul este prizonierul din războaiele tribale), trebuie mai întâi să-l adopți. Abia atunci, asimilat din interes și devenit *idem*, el poate fi proclamat *alter*, învinuit de toate neczurile comunității și condamnat la moarte. Dispariția unui străin perfect nu poate vindeca de răul intern (inclusiv ura-de-sine) nicio comunitate. Din păcate, cum știm din istorie, nici țapul ispășitor, nici ura-de-sine, deși utile în plan simbolic și o vreme aparent capabile să abată atenția comunității ori individului de la sine, nu aduc automat Binele. 2.04.2016

* **Înainte de uitare.** Pe atunci, nu uitasem încă nimic. Amintirile de dinaintea uitării. 3.06.2017

* **Înainte de timp.** Zilele nesfârșite, fără timp, din verile copilăriei. 29.07.2017

* **Self, selfie.** O tranziție complexă are loc în acești ani, un fapt social total al cărui mijloc (mediu) i-a absorbit scopul (mesajul): narcisismul isteric al prezenței neîntrerupte pe Facebook. Astfel, prezentarea sinelui în viața cotidiană (Erving Goffman), a cărei cheie este interacțiunea față către față și a cărei paradigmă este teatrul, se reduce la un exhibiționism cu elemente semnificative de autism, al cărui paradigmă este o cameră video de (auto)supraveghere, aflată în emisie globală continuă. Omului nu-i prea mai pasă de gura lumii (decât dacă aceasta se exprimă pe Net), dar are nevoie vitală de ochiul Lumii și trăiește cu nesaț într-un Panopticon infinit și circular. Nu mai fuge de, ci fuge spre *telescreen*. Nu-i mai ajunge eventualul sfert de oră de celebritate, vrea expunere permanentă, potențial infinită (deși criza de public nu a fost niciodată mai acută, fiindcă toți emit și mai nimeni nu receptează), fiindcă altminteri nu mai simte că trăiește, că există, că este. De la *self*, la *selfie*. 19.08.2017

* **Opinia: principiul și substanța.** Respect dreptul la opinie, nu orice opinie. 25.08.2017

* **Rewilding Miorița.** Miorița sălbatică. Din nou. Spațiul mioritic în stare pură:

postistoric, chiar postuman, cu mioarele — inclusiv *prima inter pares*, Miorița — revenite la starea lor inițială, nevorbitoare, de dinaintea omului. Metaforă supremă a postistoriei românești: Miorița recăzută în animalitate. 26.08.2017

* **Colonizare fără coloni?** Declinul demografic este și mai dramatic în Republica Moldova, ajunsă la o populație îmbătrînită de mult sub trei milioane de suflete (ca și la noi, desigur, statisticile oficiale propun supraestimări evidente). O a doua Mare Unire (de fapt, o Unire Mijlocie, fără Bucovina de Nord și Cadrilaterul — nemeritat, dar cîndva românesc) ar aduce între frontierele naționale un spațiu aproape pustiu, pe care nici nu l-am mai putea coloniza ca în trecut, din lipsă de coloni. Ca și în Occident, lumea (semi-, auto)colonială se decolonizează prin emigrație în metropolă. Dar în Sudul Global mai rămîn destui și în locurile de origine, ba chiar populația băștinașă crește mereu, fiindcă natalitatea crește, iar mortalitatea scade. Nu e cazul nici în Republica Moldova, nici în România, unde sporul natural nu mai poate proveni decât din imigrație. 27.08.2017

* **Do ut des.** Ar fi minunat să se facă o pagină de Internet (sau mai multe) de donații de la om la om. De pildă, obiecte devenite inutile și eventual incomode pentru unii ar putea servi altora. Ca Armata Salvării, dar fără ideologie și fără condiții. I-ar și mai scoate pe unii din izolare, măcar o dată pe săptămână/lună, cînd ar merge în locurile unde s-ar face donații (sau troc fără criteriul echivalenței valorice). Poate și parveniții ar fi atrași în acest proiect, cel puțin pentru a se simți superiori și a mai extrage o ultimă dată valoare dintr-un obiect pe care oricum îl aruncă. Oricum, majoritatea oamenilor obișnuiți sînt copleșiți de bunuri, fabricile produc la infinit mult peste nevoile rezonabile ale planetei, iar cei mai săraci nu au mai nimic. Iar reciclarea simplă, prin care tranzitul bunurilor e anonim, cu totul stimabilă, nu poate crea legături sociale, nici măcar pentru cinci minute. 3.09.2017

* **Turismul fetelor sărace.** Patru fetișcane de vreo cincisprezece ani, *white trash*, cu valijoare pe roțile, vorbind tare, rîzînd prostește și cîntînd afon în autobuzul de la Forio la Ischia Porto. Sînt urîțele (frumoasele *only come out at night*), telurice, arhaice (în ciuda hainelor și celularelor la modă), amintind metaistoric de strămoșele lor legate de glie și de familia patriarhală, mame eroine, bucătărese și muncitoare agricole, abuzate sistematic de bărbații din toate generațiile. Străbunicile lor, pe cînd erau de vîrsta acestora și mai mici, vor fi intrat în atenția bătrînilor călători nordici perversi de acum un secol (minoritatea care nu prefera băieții), cu aprobarea taților și reprobarea stoică a preoților, fiindcă sărăcia nu permite decât o morală teoretică, iar vînzarea prenupțială a farmecelor e îngăduită, ca pregătire financiară a unei căsnicii normale. Fetele de azi, descendente ale unei lungi serii de generații sedentare (săracii nu călătoresc, ci pribegesc), fac turism. Mi-e greu să înțeleg de ce: unde se duc, ce văd, ce înțeleg, cu ce profit, cum își suportă la întoarcere (și tot restul vieții, cînd vor călători numai iarna, în scurtul sezon mort, concediul lor fără plată) statutul de servitor veșnic în industria turismului (sezonier) de acasă, singura lor perspectivă? Elita pedofilă cu alibiuri greco-latine care bîntuiea cîndva țărîmurile Mediteranei a dispărut, odată cu declinul studiilor umaniste

și mai ales odată cu scumpirea viciilor în UE. Consumatorul amoral și incult de servicii sexuale preferă să zboare *low cost* în Lumea a Treia (care începe din țări UE ca România), unde poate obține orice pe bani mai puțini. 11.09.2017, Ischia.

* **Viața (și opera) schițelor.** De multe ori, notele mele sînt doar schițe de uz personal ale ideilor în curs de cristalizare, deci s-ar putea ca ele să rămîna obscure pentru cititor. Într-o lume ideală, aș fi revenit la multe din aceste schițe pentru a face din ele tablouri și pentru a le explica. Din păcate, boala mi-a refuzat această șansă: lumea mea ideală nu va avea nicio asemănare cu realitatea vieții mele, ci va rămîna o simplă ucronie — o promisiune realistă, dar neîmplinită. Pe o parte, o idee exprimată lapidar și uneori eliptic este salvată (cel puțin parțial) de la neînțelegere, în care ființa (chiar numai întrezărită, poate și atunci cînd există obiectiv fără a-mi marca evident conștiința) și neînțelegerea se împletesc, se hrănesc și clarifică reciproc; pe de altă parte, nu puteam insera aici, în locul unor texte lungi și încheiate pe care nu le mai pot scrie, toate notele de subsol și excursurile utile, nici măcar pe cele indispensabile pentru un public implauzibil sau, în orice caz, din ce în ce mai mic. Am făcut asta în alte scrieri, pe cînd eram sănătos ori mai puțin bolnav. De cele mai multe ori, e adevărat, fără succes: cititorul implicit al epocii noastre e foarte departe de cititorul ideal. 29.07.2020

* **Idei, oameni, lumi.** Ideile sînt inteligibile numai dacă sînt legate de oamenii care le produc și le folosesc, legați la rîndul lor de viețile și lumile lor. E valabil pentru toate obiectele mentale, inclusiv pentru cele care par impersonale, atemporale, *obiective*: teoremele. Toate intră sub incidența a două principii absolute: *concatenatio rerum* și *the great chain of being*. 18.01.2025

* **Creștinismul cosmic se întoarce.** Cum se adaugă, mai ales în engleza americană, despre orice (re)întoarcere, *with a vengeance*. Parcursul acestei paradigme în România, care este de aproximativ un secol și se întinde de la Mircea Eliade la Călin Georgescu, articulează subteran o mentalitate persistentă cu potențial de (re)izbuclire vulcanică. 19.02.2025

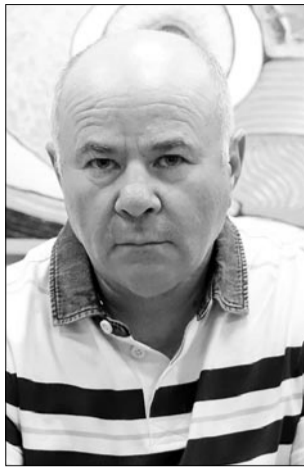
* **The Downtrodden.** Indienii, ajunși la un moment dat arbitri în studiile culturale, se prezentau drept *subaltern* și *downtrodden*, dar proveneau de regulă din casta superioară și își asigurau cu ușurință în Occidentul naiv un statut similar, deși asumat aproape clandestin, aproape numai între intimi, și ascuns cu ipocrizie în viața publică. Cum era și clasa muncitoare, exploatații beneficiau de exploatare prin reprezentanți. 26.01.2025

* **Utopia noastră este emigrarea.** Înainte de 1989, mulți visau, iar alții reușeau să fugă de utopia comunistă, apoi de cea național-comunistă (deși partea națională, conservată subteran din interbelic, inclusiv în stalinism, îi atrăgea pe mulți). După 1990, aici se promite de obicei Pays de Cocagne. Iar cîte un Călin Georgescu promite trecutul mitic/mistic. 9.02.2025

(Extrase din manuscrisul *Idei și zile au mai apărut în Trivium, Observator cultural și, începînd din iulie 2023, Argeș.*)

Ar fi minunat să se facă o pagină de Internet (sau mai multe) de donații de la om la om. De pildă, obiecte devenite inutile și eventual incomode pentru unii ar putea servi altora. Ca Armata Salvării, dar fără ideologie și fără condiții. I-ar și mai scoate pe unii din izolare, măcar o dată pe săptămână/lună, cînd ar merge în locurile unde s-ar face donații (sau troc fără criteriul echivalenței valorice).

Leonid Dragomir

Mircea Flonta, admirator al lui Blaga și Noica

Pentru cei care îl cunosc pe Mircea Flonta în calitate de filosof analitic și profesor de teoria cunoașterii sau filosofia științei, o carte intitulată *Fascinația absolutului. Filosofia speculativă în viziunea lui Lucian Blaga și Constantin Noica* va fi fost cu siguranță o surpriză. Unii cititori s-ar fi așteptat poate la o critică demolatoare realizată de pe pozițiile rigorii conceptuale specifice analizei limbajului practică în stilul analitic anglo-saxon. Deschizând acest volum, destul de masiv, de peste 400 de pagini, vom constata însă că el reunește studii, articole, comunicări, unele datând de câteva decenii, ceea ce arată că preocupările autorului în legătură cu creațiile celor doi filosofi români au o istorie și o constanță în timp. Pe de altă parte, va afla încă din scurtul *Cuvânt-înainte*, că nu de o abordare critică este vorba în primul rând, ci de „o încercare de a situa opera filosofică a lui Blaga și Noica raportând-o atât la tradiția filosofică, cât și la tendințe dominante în filosofia contemporană”. O astfel de contextualizare presupune mai întâi o înțelegere din interior a operelor celor doi filosofi, adică reconstrucția gândirii lor și dezvăluirea intențiilor avute în vedere de ei.

Deschiderea gândirii profesorului Flonta spre alte tipuri de filosofie, diferite de cea practică de el, nu este pur și simplu doar rodul curiozității, ci se integrează unei perspective la care el a ajuns după câteva decenii de exersare în câmpul filosofiei. Conform acesteia, de-a lungul istoriei filosofiei s-au constituit mai multe forme de viață filosofică, mari tradiții filosofice, fiecare având propriile criterii de excelență reprezentate de opere filosofice exemplare. Există venerabila tradiție a filosofiei speculative, ilustrată de mari filosofi, de la Platon și Aristotel, în antichitate, până la Descartes, Spinoza, Leibniz și idealistii germani în modernitate. Filosofii acestora și ale multor altora au ca trăsătură distinctivă referință la absolut, pe care sistemele lor filosofice pretind să-l cunoască în mod științific, rațional. O altă tradiție, cel puțin la fel de veche, este reflecția existențială, ilustrată și ea de nume importante, precum ale filosofilor stoici sau epicureici la grecii antici sau, în modernitate, marii moralisti francezi, filosofii existențialiști, Cioran ș.a. A treia formă, mai recentă, este cercetarea filosofică, având trei direcții principale: filosofia analitică, hermeneutica filosofică și fenomenologia. În general, între aceste tipuri distincte de a practica filosofia comunicarea se realizează greu, apar tensiuni și neînțelegeri.

Mircea Flonta reprezintă, cum spuneam, un caz aparte prin deschiderea spre înțelegerea și a altor modalități de a face filosofie, diferite de a sa, judecându-le după criterii intrinseci lor și nu după criterii exterioare de evaluare care de fapt nu există. Într-un sens larg, care depășește cadrul filosofiei analitice, perspectiva lui Mircea Flonta este una de tip Luminist, în care toleranța, precum se știe, este o valoare centrală.

Filosofii lui Blaga și Noica se integrează, cum spune și subtitlul cărții, tradiției filosofiei speculative. Numai că este vorba nu de cea clasică, de care am vorbit, ci de o direcție apărută în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, după ce pretențiile de cunoaștere științifică a absolutului au fost puse la îndoială de critica lui Kant cu privire la orice tentativă de cunoaștere a ceea ce depășește limitele experienței și de dezvoltarea științei pentru care cunoașterea este o proprietate a enunțurilor intersubiectiv controlabile. Filosofia speculativă totuși nu a dispărut, ci a continuat să existe, înțelegându-se pe sine nu drept cunoaștere cu valoare obiectivă, ci numai ca reprezentare subiectivă cu privire la absolut, la ceea ce este mai presus de experiența curentă. Blaga și Noica sunt reprezentativi tocmai pentru acest mod de a face filosofie, care a avut la rândul său momente de glorie, deși, de pe la mijlocul secolului trecut, pare a fi intrat în declin, criticat atât de reprezentanții cercetării filosofice, cât și de filosofii existențiali.

Pe Blaga și pe Noica îi unește, susține Mircea

Flonta într-un amplu studiu introductiv, credința că expresia cea mai înaltă a gândirii filosofice este creația speculativă sistematică. Orice filosofie majoră, consideră ei, constituie o referință la absolut, despre care, deși nu putem dobândi o cunoaștere obiectivă, constrângătoare, putem să elaborăm reprezentări personale, viziuni speculative. Acestea nu mai oferă cunoaștere, dar nu sunt lipsite de rigoare conceptuală și argumentativă, luând, firească, forma sistemului filosofic. Cel al lui Blaga este definit de Mircea Flonta drept „o rețea conceptuală care ne dă posibilitatea să vedem, dintr-o nouă perspectivă, marea diversitate a faptelor, experiențelor și creațiilor omenești”. Un astfel de sistem, continuă autorul, se constituie în trei etape: inventarea conceptelor, rod al imaginației conceptuale – aici calitatea de poet a lui Lucian Blaga și-a spus cuvântul, deși, precizează Mircea Flonta, urmând chiar indicațiile blagiene, filosofia și poezia trebuie, în cazul său, judecate separat, iar o formulă precum „filosoful poet, poetul filosof” poate induce în eroare. În a doua fază, conceptele create sunt corelate într-o configurație sistematică, ce trebuie să satisfacă măcar condiția minimală de a nu contrazice datele experienței. De etapa a treia a construcției sistemului ține expunerea și argumentarea ideilor „adânci și înalte” – altfel ar fi doar a platitudine – care de aceea aruncă o lumină nouă asupra realității, iar prin felul cum sunt expuse pot spori sau nu atractivitatea. Deși este o creație personală, sistemul speculativ-metafizic poate atrage alți adepți care consonează cu ideile creatorului său, „autor al unei lumi”, cum îl numește Blaga. În cazul său, dar și al lui Noica, spiritele romantice vor fi acelea care vor fi atrase, deși unele dintre acestea vor contesta însăși ideea de sistem, care ar deforma realitatea pentru a o face să se supună unor scheme și ar ignora individul concret cu problemele și dilemele sale.

Tema centrală în filosofia lui Blaga, care este de asemenea una dintre mizele principale ale lui Noica, este cea a supremației creației asupra oricărei alte activități omenești. Conform autorului *Trilogiilor*, specific ființei umane este faptul de a trăi pe două planuri, în două orizonturi diferite: cel al vieții de zi cu zi, guvernat de necesitățile supraviețuirii și asigurării unor condiții mai bune de trai, obiective cărora le slujesc atât cunoașterea comună, cât și cea științifico-tehnică. Al doilea orizont este cel al misterului, misiunea omului, care de fapt îl definește și îl distinge de restul viețuitoarelor, fiind revelația acestuia prin activitatea creatoare. Rezultatele cumulate ale activității în cadrul primului orizont constituie civilizația, pe când sub semnul celui de-al doilea stă cultura. Sub influența unor filosofi din secolul al XIX-lea, Blaga distinge și opune cultura civilizației, aceasta fiind o temă care astăzi, sub impactul tehnologiei și al inteligenței artificiale, revine în dezbatere.

Alcătuită din unsprezece studii și eseuri despre Blaga și patru despre Noica, *Fascinația absolutului* (un titlu relevant, ca de altfel toate titlurile cărților lui Mircea Flonta) propune atât o cercetare de sine stătătoare a operelor celor doi cei mai importanți filosofi români, cât și comparații întemeiate pe multe puncte de contact dintre ele. Este cunoscut că Noica a nutrit toată viața o admirație necondiționată pentru Blaga și a făcut eforturi ca filosofia sa să fie cunoscută în Occident.

În textele consacrate lui Blaga, Mircea Flonta se concentrează asupra modului în care filosoful înțelege filosofia, care îi sunt intențiile și cum slujește sistemul acestora. El vrea astfel să acopere anumite lipsuri din bogata literatură dedicată filosofiei blagiene care, fiind scrisă în general de literați, nu a luat în seamă tradiția filosofică de care aparține Blaga ca filosof, nu i-a precizat clar nici conceptele principale, nici mizele sau temele ce pot fi încă actuale. Odată stabilită apartenența lui Blaga la tradiția filosofiei speculative, înțelegând nu drept cunoaștere obiectivă a absolutului, ci drept reprezentare subiectivă despre absolut, Mircea Flonta analizează și pune în corelație

principalele concepte ale filosofiei sale: „Marele Anonim, omul (înțeles ca ființă creată și, totodată, înzestrată cu cele «mai accentuate veleități autarhice»), distincția dintre două orizonturi ale existenței umane și două tipuri de cunoaștere (paradisică și luciferică, denumite mai târziu cunoașterea de tip I și de tip II), misterul, cenzura transcendentă, minus-cunoașterea, stilul și matricea stilistică”. Vastul sistem filosofic alcătuit din patru *Trilogii*: a cunoașterii, a culturii, a valorilor și cosmologică are drept cărămizi aceste concepte, care, la rândul lor, nu pot fi înțelese adecvat decât în cadrul sistemului. Acesta este deopotrivă reprezentare despre absolut, adică despre Marele Anonim, care prin cenzura transcendentă și prin factorii stilistici ce conferă specificitate, deși nu una exclusivă, închisă, fiecărei culturi împiedică omul să obțină o cunoaștere adecvată asupra sa, cât și o viziune asupra lumii și asupra poziției omului în univers așezată sub semnul absolutului existent, deși inaccesibil cunoașterii noastre. Limitarea are însă la Blaga o valoare pozitivă, căci ea întreține tensiunea creatoare a ființei umane, în care aceasta își manifestă plener libertatea și abia astfel devine o ființă istorică, adică una creatoare de valori. Conform autorului *Ființei istorice*, omul intră în istorie prin creații determinate de factorii stilistici coagulați în matricea stilistică inconștientă, care-l leagă organic de comunitatea din care face parte, deși îi lasă suficientă libertate pentru manifestarea originalității individuale. În orizontul creator al misterului nu se poate vorbi de progres, operele artistice, filosofice, religioase nu se anulează una pe alta, fiecare rezistând curgerii timpului în funcție de desăvârșirea atinsă. În schimb, în celălalt orizont, al vieții obișnuite, al civilizației și cunoașterii de tip I, s-au înregistrat și se înregistrează progrese cumulate de-a lungul vremii.

Conform lui Mircea Flonta, actualitatea filosofiei lui Lucian Blaga nu este reprezentată de sistemul filosofic ca atare, ci de anumite teme care pot constitui încă subiecte de reflecție și dezbatere. Filosofia sa poate aduce clarificări și deci un spor de luciditate asupra unei probleme precum compatibilitatea unei culturi, impregnată de factorii stilistici specifici, cu Occidentul modern. De pildă, este posibilă o integrare deplină a unei țări ca România, în care mentalitatea ortodoxă este constitutivă, într-o Europă care este produsul catolicismului și protestantismului, iar mai nou al secularizării? O altă temă de actualitate privește posibilitatea unei vieți spirituale independente de constrângerile rațiunii instrumentale responsabile de atotputernicia tehnologiei. De asemenea, o filosofie care ia în calcul factorii stilistici ce configurează spiritual un popor, fiind totodată nedogmatică și deschisă spre cunoașterea spirituală altor popoare poate contribui la contracararea unor tendințe naționalist-șovine de care societatea românească și lumea nu duc nici astăzi lipsă. Nu în ultimul rând, subliniază Mircea Flonta în penultimul studiu dedicat lui Blaga, intitulat *Les grads esprits se recontrent!* Lucian Blaga și Alexandre Koyré, filosoful român a descoperit independent anumite teze esențiale în gândirea unor istorici profesioniști ai științei, precum Koyré. Aceasta demonstrează capacitatea gândirii speculativ-sistematice de a oferi noi perspective asupra lucrurilor, deschizând alte orizonturi de cunoaștere, deși scopul său principal este nu cunoașterea, ci orientarea în viață conform cu marile valori. Gânditor cu o puternică amprentă romantică, Lucian Blaga este creatorul unui sistem de filosofie speculativă capabil să arunce o lumină asupra locului și rostului lui omului în univers. Măreția omului este deopotrivă rezultat al aspirației spre absolut și al eșecului de a atinge această țintă, ambele menținându-l în orizontul creator al misterului. În lumea pragmatică actuală, care tinde să ne țină cantonați numai în orizontul supraviețuirii, consumului și distracției, mesajul blagian referitor la vocația creatoare a omului ar putea avea, —>

Conform lui Mircea Flonta, actualitatea filosofiei lui Lucian Blaga nu este reprezentată de sistemul filosofic ca atare, ci de anumite teme care pot constitui încă subiecte de reflecție și dezbatere.

→ pentru anumite spirite, un efect eliberator.

Cuprinderea în aceeași lucrare a unor studii consacrate filosofiei lui Constantin Noica este binevenită, deoarece, deși construcțiile lor filosofice diferă, mizele acestora se întâlnesc în multe privințe. Tot o gândire speculativă, îndreptată nu spre cunoaștere, ci spre valori în vederea orientării în viață propune și Noica. Dar, precum se știe, el a fost acuzat că nu a elaborat o etică și totodată că sistemul său filosofic nu are semnificație politică, ba chiar că a contribuit la susținerea regimului comunist prin neîncurajarea vreunei opoziții față de acesta.

Asemenea acuzații sunt nefondate, deoarece, arată Mircea Flonta, nu țin seama de intențiile și orizontul gândirii noiciene. Filosofia sa speculativă, a cărei temă principală, dacă nu unică, este ființa nu este una care acceptă valorile moderne, cu separarea diverselor domenii și discipline, ci se dorește o reîntoarcere la filosofia antică greacă. Noica face ontologie, filosofie a ființei, iar pentru el, ca și pentru greci, ființa nu este despărțită de valoare, ci este: bine, ordine, statornicie, plin ș.a. Rațiunea speculativă orientată spre ființă nu poate fi așadar neutră din punct de vedere axiologic, căci nici ființa nu este așa, ci orientată (spre Bine). Ontologicul și eticul se suprapun în filosofia lui Noica, astfel încât despre etica sa sunt cât se poate de potrivite cuvintele unui elev al său, Sorin Vieru, că ea „nu este și totuși este”.

Dar ce înseamnă acest concept, ce sună atât de abstract: ființa? Noica nu-i dă nicăieri o definiție, doar anumite sugestii, deși este scopul și mediul gândirii sale speculative. Luând în considerare contextele în care apare termenul ființă, Mircea Flonta ajunge la concluzia că ea este echivalentul absolutului în filosofia blagiană, numai că dacă acesta este dincolo de experiență, fiind transcendent, ființa este dincoace, o condiție de posibilitate a vieții îndreptate spre Bine, adică a vieții bune. Statutul ei nu este transcendent, ci în termenii lui Kant, transcendent. Aceasta este una dintre principalele diferențe dintre cei doi, însă ceea ce îi unește este faptul că absolutul nu reprezintă ceva preexistent pe care cunoașterea ni l-ar putea dezvălui, ci o creație sau ceva postulat de rațiunea speculativă. Ființa noiciană nu este, precum în sistemele filosofiei moderne sau chiar în cele antice, dincolo și deasupra lucrurilor, adică o abstracție, generalul cel mai cuprinzător, ci în lucruri, deși niciun lucru nu este ființă. Orice lucru nu este decât „un punct în câmpul ființei”, ființă care nu este altundeva, ci altfel, spune Noica. Ea este idealul pe care făpturile îl pot încorpora și cu cât îl întrupează mai deplin, cu atât au mai multă ființă. Opusul ființei, știm încă de la greci, este devenirea. Noica distinge însă o devenire bună, orientată spre ființă și care se desfășoară circular în interiorul ființei, devenirea într-o ființă (aceasta e titlul tratatului său de ontologie) și devenirea oarbă, cu diverse forme biologice sau sociale, devenirea într-o devenire. Regăsim într-un alt mod distincția dintre cele două orizonturi, fundamentală în filosofia lui Blaga. Dintre toate ființele de pe pământ, doar omul poate deveni într-o ființă, trăind în orizontul ei și aducându-i prin făptuirile sale un spor. Ființa este, așadar, idealul întrupat în concret, în individual sau Universalul concret și în funcție de deplinătatea acestei legături ce-și creează niște determinații se poate alcătui un tablou al maladiilor ființei, adică al precarității triadei Individual – Determinații – General. Incorporarea ființei în indivizi

concreți, care astfel dobândesc un grad sporit de realitate este echivalată de Noica unei treceri a mediului extern în mediul intern, precum a biologicului în spirit. Consider că aici este, deși Mircea Flonta nu o spune, un ecou al ideii de autenticitate care a jucat un rol primordial pentru generația interbelică trăiristă, căreia Noica îi aparține. Autenticitate ar însemna, din perspectivă noiciană, a trăi conform unui ideal care te constituie din interior sau pe care l-ai preluat făcându-l al tău, nu a te conforma unui model exterior. Este forma supremă a libertății care se manifestă în creația de valori, ancorată, precum la Blaga, în național, reprezentat nu de factorii stilistici abisali, ci de limbă, „casa ființei”, cum o numea Heidegger. La fel ca în cazul lui Blaga, nici la Noica nu poate fi vorba, cum a fost acuzat, de naționalism colectivizat de tip legionar sau ceaușist. Este însă în joc un sens cultural, o modulație a aceleiași idei, a ființei ca universal întrupat în concret, în cazul acesta limba și cultura română. Critica pe care Noica a făcut-o în anii '70-'80 ai secolului trecut individualismului consumerist occidental nu era o pledoarie pentru comunism, ci pentru „modelul cultural european”, în numele autonomiei culturii și nu a colectivismului masificat. Mircea Flonta le reproșează celor care l-au identificat pe Noica cu un susținător, chiar propagandist al național-comunismului ceaușist, o neînțelegere a rolului cultural major pe care l-a jucat, a spiritului filosofiei sale și nu în ultimul rând lipsa de umor și de simț al nuanțelor.

Devenirea într-o ființă este un proces continuu, fiind o căutare a ființei în toate lucrurile, de la cele mai umile, căci niciunul nu este lipsit de ființă. Pentru autorul *Fascinației absolutului* există o contradicție între acest drum fără capăt și voința de a construi un sistem, prin definiție închis. Dar, observă el, spre deosebire de Blaga, care a construit un sistem încheiat, la Noica se poate vorbi mai degrabă de o tendință spre sistem. „Amibiția lui Blaga, spune el, a fost de a ridica o impozantă bazilică a gândirii. Ceea ce oferă Noica este o cupă deschisă spre cer” (ultima afirmație este un mod metaforic de a exprima ideea „închiderii ce se deschide”, foarte dragă lui Noica). Mai degrabă decât un sistem prin care autorul se străduiește orgolios să prindă întreaga realitate într-o plasă conceptuală, ontologia sa este, cum s-a exprimat chiar el, „o structură înțelegătoare”, din care, completează frumos Mircea Flonta, „se revarsă însă un învăluitor mesaj existențial”.

Cu toate că nu oferă cunoaștere, în termenii săi exactitate, ontologia speculativă a lui Noica poate conferi un sens și o orientare ființei omenești; sau măcar a gândit unul conform menirii celei mai înalte a omului. Este ceea ce știința nu poate da, iar alte filosofii o fac într-o măsură mai mică și doar parțial. Și întrucât această așezare într-un posibil sens a existenței se face doar prin exercițiul rațiunii, fără apelul la instanțe exterioare, precum credința religioasă sau diverse forme de iraționalitate, filosofia își menține, ca exercițiu speculativ, maxima autonomie.

Consider că în acest elogiu adus de cei doi mari filosofi speculativi români, Lucian Blaga și Constantin Noica, puterii rațiunii de a ne ordona și orienta viața în conformitate cu valorile perene se află motivul principal al admirației gânditorului iluminist (luminist, cum îi place să spună) Mircea Flonta pentru ei și pentru o formă de viață filosofică diferită în multe privințe de cea practică de el însuși.

Simfonia Lalelelor, ediția a 48-a: festivalul culorii, artei și comunității, la Pitești

În perioada 11-13 aprilie 2025, municipiul Pitești a fost gazda celei de-a 48-a ediții a Simfoniei Lalelelor, un festival emblematic care celebrează primăvara, natura, creativitatea și spiritul comunității.

Deschiderea oficială a avut loc vineri, 11 aprilie, în prezența autorităților locale, a invitaților speciali din țară și din străinătate, a delegațiilor orașelor înfrățite – ambasadori, consilieri, primari, viceprimari, precum și a numeroșilor piteșteni și turiști, care au animat centrul orașului cu entuziasmul și energia lor.

Printre distinșii oaspeți s-au numărat: Excelența Sa Antje Willemijn Van Haafen – Ambasador al Regatului Țărilor de Jos; Excelența Sa Altan Ozgur – Ambasadorul Republicii Turcia; Excelența Sa Sami Nagga – Ambasadorul Tunisiei; Dl. Waill Batrekhi – Ministru Consilier, Ambasada Palestinei; Dl. Boris Cremene – Consilier, Ambasada Republicii Moldova; Dna Irina Gutnic – Viceprimar, Primăria Municipiului Chișinău; Dl. Issa Qassis – Primar, Primăria Beit Jala; Dl. Kokkoros Efstratios – Viceprimar, orașul Sparta, Grecia; Dl. Vretakos Drakulis – Șef Departament Relații Internaționale, Parlamentul Greciei. Au fost prezenți, de asemenea, reprezentanți ai Guvernului și Parlamentului României, ai Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului, ai administrației centrale și județene, precum și ai Consiliului Județean Argeș, ADR - Sud Muntenia, prefectul județului Argeș – Ioana Făcăleată, vicepreședintele CJ Argeș – Adrian Bughiu, primari, consilieri județeni și locali.

Evenimentul a debutat cu tradiționala paradă a elevilor în Piața Primăriei, urmată de o adevărată explozie de culoare oferită de aranjamentele florale spectaculoase, expuse în parcul Lunca Argeșului.

Timp de trei zile, publicul s-a bucurat de concerte în aer liber, spectacole de dans, expoziții florale și de artizanat, ateliere interactive și momente artistice dedicate întregii familii. Implicarea instituțiilor de învățământ, a artiștilor locali și a florarilor a transformat Simfonia într-o experiență colectivă de reconectare cu natura și cultura urbană.

Ediția din 2025 a adus și câteva noutăți importante:

- Parada bicicletelor, ce a promovat mobilitatea urbană sustenabilă;

- Pitești City Pass, produs turistic lansat de Romanian Adventures și RHTM (Romanian Hospitality & Tourism Management), cu sprijinul Primăriei Pitești – ce oferă vizitatorilor acces gratuit sau cu reduceri la principalele obiective turistice și locații partenere.

Ca urmare a succesului acestei ediții, Primăria Municipiului Pitești anunță extinderea Simfoniei Lalelelor, începând cu 2026, la o durată de o săptămână, oferind astfel un cadru mai amplu pentru evenimente culturale, turistice și comunitare.

Ștefan Mitroi

Se putea presupune că spânzurătoarea continua să fie funcțională. În ciuda vechimii pe care o avea. Poate că funia putrezise nițel. Căzuseră nenumărate ploii peste ea. Era greu de zis dacă mai putea ține în aer trupul unui om. Al unuia viu, fiind bine știut că omul atârna după moarte mai greu. Iar rolul ștreangului tocmai asta era, să-l treacă pe cel osândit la moarte din lumea aceasta în cealaltă, în cel mai scurt timp cu putință, nedându-i nici cea mai mică posibilitate de a se răzgândi, de a vrea adică să vină înapoi.

proză

Vorbeau despre frică.

Ceilalți de la mesele din jur nu înțelegeau ce-i apucase. Ce-l apucase pe Anton, fiindcă el începuse. Era ziua de naștere a Cristinei, colega lor de redacție, și-i invitase la un pahar în centrul vechi al orașului. Nu putuseră să vină toți. O televiziune e o uzină cu foc continuu. Curg știrile de pretutindeni, și ziua, și noaptea. Dacă o pierzi pe cea mai importantă dintre ele, care poate veni oricând, mai cu seamă atunci când n-o aștepti deloc, pierzi lupta cu concurența, pierzând totodată și telespectatorii.

În centrul vechi, începând cu terasa pe care o alesese sărbătorita, totul era ca în urmă cu trei sau chiar patru sute de ani. D-asta îi și plăcea Cristinei aici. Și le plăcea și colegilor ei. Timp de câteva ore, se simțeau departe de actualitatea pe care o storceau zilnic de notăți, care se învecheau aproape instantaneu, storcându-i și ea pe ei de ambiție profesională și vlagă.

Era ca și cum coborau din prezent în trecut, unde nu-i mai putea găsi până la sfârșitul petrecerii nimeni. Singurul care nu vrusese să coboare era Anton, cășunându-i pe Ciprian, ce tocmai se întorsese din Ucraina, unde fusese o lună întreagă reporter de război, cu întrebări despre frica de moarte.

Abia când îl simți ușor aghesmuț, începu această discuție.

- Nu-mi vine să cred, spuse. Tu care erai un mare fricos, ai ajuns să transmiți reportaje de pe front.

- Eu, mare fricos? Când? făcu Ciprian ochii cât cepele.

- Când eram amândoi elevi de liceu. Sper că n-ai uitat c-am fost colegi de clasă.

- Câteodată, răspunse celălalt, aș vrea să uit, dar nu pot. Cum nu pot să-mi aduc aminte c-am fost fricos, așa cum zici tu. Nu doar în adolescență, ci încă de când eram copil nu mi-a fost niciodată frică de nimic.

- Și atunci, la bacalaureat, când ne-am pregătit din timp fițuici pentru examenul la istorie? Dintre toți, doar ție ți-a fost frică să copiezi. D-aia ai și luat o notă atât de mică.

- Am luat notă de trecere. Și nu mi-a fost frică, ci rușine.

Niciunul dintre ceilalți nu părea interesat de discuția lor. Erau sătui de lucrurile despre care vorbeau cei doi, vorbeau ei înșiși despre ele în orele lungi de serviciu. Fără astfel de subiecte, n-ar mai fi fost ceea ce erau. Cum să fii redactor la o televiziune de știri fără să scoți zilnic din buzunarele adânci ale realității cele mai rușinoase întâmplări din viața oamenilor? Crimele, mai cu seamă cea colectivă, de lungă durată, cunoscută sub numele de război, se aflau în fruntea acestora. Când vorbești despre crimă, vorbești de moarte. Iar când spui moarte, n-ai cum să nu spui frică.

Anton și Ciprian începuseră cu frica. De la ea aveau să ajungă la moarte. Cristina îi invitase la restaurantul din centrul vechi al orașului ca să se distreze. Nu ca să tragă cu urechea la dialogul dintre vedeta redacției lor și rivalul cel mai înverșunat al acestuia. Dialog ce nu era deloc vesel, așa cum nu erau nici fețele celor doi. Era bine să-i lase în boii lor. I-a lăsat și Cristina o vreme, încercând apoi să le aducă aminte că se aflau la o petrecere, nu la un priveghi. Se simțea obligată să facă asta, pe de-o parte, pentru că era ziua sa de naștere, pe de alta, pentru că Ciprian era bărbatul cu care își dorea să se căsătorească, se iubeau de câteva luni, aproape nimeni din redacție, cu excepția lui Anton, nu știa lucrul acesta. Iar Anton știa, fiindcă fusese el înaintea lui Ciprian, și cum nu putuse să se împace cu gândul c-a fost părăsit, vrusese să afle pentru cine, și aflase, iar de atunci nu rata nicio ocazie de a-i demonstra Cristinei că alesese greșit, că-i era superior celuilalt. Pentru ea îl provocase pe fostul său coleg de liceu la discuția asta ciudată, ce se potrivea ca nuca în perete cu atmosfera veselă din jur. Urma ca de la frică să ajungă la moarte, și chiar așa se întâmplă în clipele următoare.

- Dar noaptea aceea, când se pornise vântul, de ziceai c-o să smulgă pomii din spatele internatului nostru, apoi crucile din cimitirul

Spânzurătoarea

de pe cealaltă parte a drumului, vârându-ne la toți groaza în oase, ți-o mai amintești? spuse Anton.

- Da, răspunse Ciprian, turnându-și din nou în pahar. Nu-mi face nicio plăcere când mă gândesc la ea, și nu din cauza vântului, ci a întrecerii tâmpite pe care ai propus-o tu atunci.

- Te cred și eu, răsese Anton gâlgâit, de parcă vorbea cu vocea vinului ce-i luneca, sorbindu-l direct din sticlă, pe gât. Ai refuzat să participi. Zici că nu ți-a fost niciodată frică de nimic. Mureai de frică la gândul că va trebui să sari gardul cimitirului și să vii c-o bucată de cruce înapoi.

- Era o întrecere stupidă. Nu frica de moarte m-a oprit, ci respectul pe care se cuvine să-l avem față de morți.

- Haida de! O dai la întors acum, așa cum îți stă în obicei.

- Terminați, vă rog, cu astfel de discuții! interveni Cristina, am venit aici să ne relaxăm, și voi... Nu ți-a ajuns câtă moarte ai văzut în Ucraina? i se adresă ea lui Ciprian, dar acesta n-o auzi. Tocmai trecea un grup de tineri gălăgioși prin apropierea terasei lor. De altfel, mica piață din fostul oraș medieval era plină de lume, atrasă, cel mai probabil, de spânzurătoarea ce se găsea în colțul opus terasei. Era întocmai ca pe vremuri. Până și ștreangul în care își vârăseră destui condamnați la moarte capul era același, ca în urmă cu două sute de ani.

Se putea presupune că spânzurătoarea continua să fie funcțională. În ciuda vechimii pe care o avea. Poate că funia putrezise nițel. Căzuseră nenumărate ploii peste ea. Era greu de zis dacă mai putea ține în aer trupul unui om. Al unuia viu, fiind bine știut că omul atârna după moarte mai greu. Iar rolul ștreangului tocmai asta era, să-l treacă pe cel osândit la moarte din lumea aceasta în cealaltă, în cel mai scurt timp cu putință, nedându-i nici cea mai mică posibilitate de a se răzgândi, de a vrea adică să vină înapoi. Spânzurătoarea era o unealtă sigură, nu dăduse niciodată greș. Poate că nu dădea nici acum. N-o mai încercase de foarte multă vreme nimeni. Se schimbaseră vremurile. Și se schimbaseră și rolul ei. Trecuse din custodia justiției, în cea a muzeului orașenesc de istorie. Devenise un simplu exponat, unul, ce-i drept, care te înfiora când îl priveai. Dar oamenii le plăcea. Spânzurătoarea semăna într-un anume fel cu unele dintre știrile de la televizor.

Ciprian se îmbătase. Tot așa și Anton. Vorbeau în gura mare acum.

- Te-ai dus în Ucraina, zise ultimul, aproape urlând, ca să-ți învingi frica de moarte. Dar ți-e mai frică de ea acum decât în noaptea aia din trecut.

- Mie? se ridică brusc în picioare Ciprian.

Anton se ridică și el.

Piața se golise. Era târziu. Se auzeau până în celălalt capăt al mesei vocile celor doi. Ba chiar până în celălalt capăt al pieței. Nu-i plăcea nici măcar spânzurătorii, care era obișnuită cu moartea, discuția lor. De ce nu m-or lăsa ei în pace, părea ea să spună, legănându-și în aerul rece al nopții ștreangul în care nu-și mai vârăse de foarte multă vreme nimeni capul. Nici măcar în joacă! Sunt câteva lucruri pe lume cu care nu e bine să te joci. Niciodată! Unul dintre ele e moartea. Iar spânzurătoarea știa mai bine ca oricine asta.

- Să ne închipuim, zise la fel de puternic Anton, că suntem în evul mediu. Ne aflăm amândoi exact în locul acesta, în așteptarea unei execuții publice. Unul, trebuie să fie călăul. Celălalt, condamnatul. Și că ni se cere să alegem. N-am niciun dubiu că te-ai că...a pe tine de frică la gândul că urmează să fii spânzurat.

- Eu? țipă Ciprian întărâtat.

- Ești un mare că...ăcios, atunci când vine vorba de moarte.

- Ce v-a apucat? se vâră Cristina între ei, încercând să-i liniștească.

- Te-am văzut cu lacrimi în ochi, cuprins de spaimă, atunci când transmiteai în direct de pe frontul din Ucraina.

- Vorbeam despre moartea altora, d-asta îmi venea să plâng. Și nu eram cuprins de spaimă, ci de revoltă.

- Ți se vedea frica în ochi. Te uitai parcă la moartea ta, nu a altora.

- Daaa? Uite, am să-ți arăt chiar acum, pe loc, ce aș fi ales în evul mediu din închipuirea ta!

Și Ciprian smulse, fără să mai stea pe gânduri, scaunul de pe care se ridicase mai devreme și porni cu el în brațe spre spânzurătoarea din colțul îndepărtat al pieței.

- Ce vrei să faci? întrebă Cristina, înțepenind cu paharul în mână. Tocmai dădea ocol mesei, pentru a le mulțumi invitaților pentru participare, transmițându-le în felul acesta semnalul că petrecerea e pe punctul să se încheie.

De ce n-oi fi luat camera cu mine? își zise în gând unul dintre petrecăreți, intuind ce urmează să se întâmple.

Câteva fugiră după Ciprian. Îl ajunseră tocmai când așeza scaunul sub spânzurătoare.

- Ești un mare nemernic, să știi! țipă sărbătorita la Anton.

- Află că nu mi-e frică de moarte, se umplu piața de glasul lui Ciprian, care se urcase pe scaun, prinzându-se cu mâinile de funia ce atârna deasupra lui.

Cristina își făcu loc printre cei ce se strânseseră în jurul iubitului său, întârziind însă, poate de mirare, poate de spaimă, să-l împiedice să-și pună funia de gât.

- Nuuuu! se auzi țipătul femeii până departe în noapte. Nu face asta! Oprește-te!

Și-i cuprinse picioarele cu mâinile.

Ciprian își vârăse funia pe cap.

- Nu-mi este frică! spuse el liniștit. Asta ai crezut tu? Asta credeți voi despre mine?

- Te rog, oprește-te! continuă să strige Cristina. După care începu să plângă. În hohote. Puteai crede, ascultând de la depărtare, că plânge odată cu ea tot centrul vechi al orașului. Chiar și spânzurătoarea, deși era lipsită de ochi. N-avea însă nevoie de ei ca să verse câteva lacrimi și să vadă, asta îndeosebi, că nu are nici mâini. Să fi avut, ar fi rupt, folosindu-se de ele, în mii de bucăți lațul de pe capul bărbatului de pe scaun.

- Te implor, iubitul! spuse Cristina cu ultimele ei puteri.

În mod neașteptat, lui Ciprian i se făcu milă de plânsul ei, ba chiar se rușină de nesăbuița gestului pe care era gata să-l facă, și-și scoase iute capul din ștreang, după care sări de pe scaun și-i zise tinerei femeii, prinzând-o de braț: Haidem să mergem acasă!

Dintre ceilalți nu scoase unul o vorbă. Nici măcar Anton, care-și dădu brusc seama că mersese prea departe și se retrase, clatinându-se ușor, pe una dintre străzile din apropiere.

Plecară apoi cu toții.

Ciprian se trezi înaintea de a se lumina de ziuă. Avea gura uscată. Și capul greu. Abia și-l ținea pe umeri. Bău un pahar cu apă și deodată își aduse aminte de Anton. I se păru că-l aude strigându-i de dincolo de geam, de afară: Ești, într-adevăr, un mare că...ăcios! Vezi c-am avut dreptate? Ți-a fost frică să te omori.

Și nu era numai el. Erau toți cei ce fuseseră la petrecere. Îi țineau isonul lui Anton, spunând printre hohote de râs: Uite cine e corespondentul nostru de război! Un înfumurat și un ipocrit fără pereche!

Așa va să zică, spuse el, îndepărtându-se de fereastră. Își scoase apoi cureaua de la pantaloni și-o luă, băjbând prin întuneric, spre baie.

- O să veniți să-mi cereți scuze. Și, înfumurat cum ziceți că sunt, eu n-o să vreau să le accept!

Își puse după asta cureaua în jurul gâtului, ca pe un căpăstru, și o agăță de marginea de sus a caloriferului. Apoi se lăsă în jos, mai mult, tot mai mult, până când...

Se revărsau zorii. Orașul se trezea la viață. Cristina dormea în camera de alături, visând c-o strânge în brațe Ciprian, bărbatul cu care urma să se mărite.

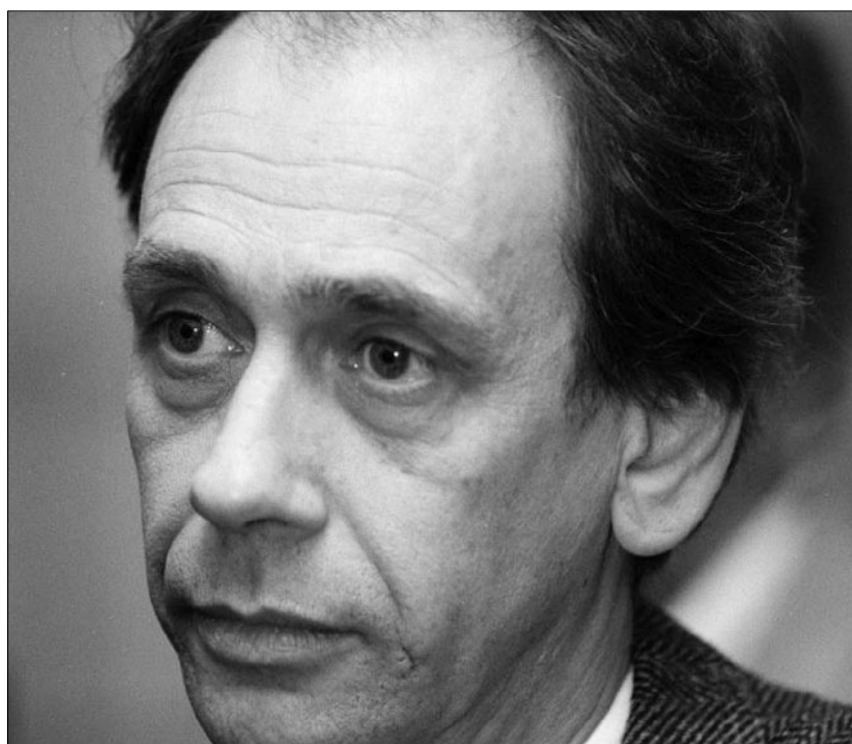
Din volumul MAMĂ, PE MINE NU VREA SĂ MĂ MUȘTE NICIUN CĂINE, în curs de apariție

Al Berto (1948-1997)

Prezentare și traducere: DINU FLĂMÂND

Născut la Coimbra, într-o familie din înalta burghezie, conservatoare, cu ascendențe britanice (pe adevăratul său nume: Alberto Raposo Pidwel Tavares). Ca să nu fie înregimentat în războiul colonial, a emigrat la Paris, iar apoi la Bruxelles (unde a studiat pictura) și a dus o viață aventuroasă, de dandy internațional, frecventând medii artistice interlope, înainte să se repatrieze, ca urmare a căderii dictaturii. A adus în poezia portugheză, la debut, tendințe beatnik, gay, queer ș.a., deși poemele sale rămân preponderent europene, lirice, uneori narative, concepute pe cicluri ample, onirice, și cultivând o fugă a sensurilor fără accente de violență și ostentație. Sursele sale culturale sunt debitoare unui decadentism european cu rădăcini în romantism și în simbolism, textele sale erotice, autobiografice, cu

nostalgiei istorice, maritime, marcate de reverii somptuoase, exhibă o permanentă durere de a trăi. Genet și Rimbaud sunt pentru el referințe prioritare din literatura franceză. Talentul i-a fost apreciat încă din timpul vieții sale, suma poemelor sale îi conferă un profil distinct în poezia portugheză din ultimele decenii. Poezia din ultima parte a vieții e traversată obsesiv de moarte, boală, suferință, dar și de iluzia purificării. „Cred în poezie ca unic limbaj posibil” – iată o mărturisire des citată ce îi definește sensibilitatea în alertă. Printre autorizații exegeți ai operei ale se numără poeta și universitară cu origini românești, Golgona Anghel (*Eis-me acordado muito tempo depois de mim: uma biographia de Al Berto*, com prefácio de Agustina Bessa-Luis, Quasi Edições, 2006).

Moartea lui Rimbaud

I

toate păsările au tăcut.
copiii au coborât din arbori, iar după ce și-au rânduie jucăriile, au plecat acasă.

noaptea se apropie.

îmi ridic fruntea și-mi las vocea să rătăcească prin interiorul acestei
tăceri de apă și de stele.

noaptea se apropie.

îmi las corpul să alunece într-un colb luminos.
apriind o țigară, încep să vorbesc cu propria mea fantomă.

departe de aici, orașul s-a împodobit cu crimele lui de neon,
cu trădările lui.
se aud elici de vapoare, motoare, când deodată un chip aflat la îndemână se șterge.

adevărul e că mi-am petrecut viața fugind; din oraș în oraș,
cu

un murmur tăios ce-mi ieșea printre buze.
traversam orașe și străzi fără nume, drumuri, poduri
elansate de la o întunecime spre altă întunecime.
umblam cum am făcut-o dintotdeauna, în interiorul meu –
deșirând
peisaje, brăzdând mările, devorând imaginile.

absintul a fost acest alcool ce mi-a permis să măsoar timpul
dedus din mișcările astrelor.
iar viața am văzut-o ca pe o navă în derivă, am văzut cea
navă

încercând să revină în port – dar porturile sunt niște ochi
enormi
ce supraveghează oceanele. ne ajută să ne transportăm
trupul
până la unul din ele și să murim.

noaptea se apropie.

văd aprinzându-se mâini volatile, e o sete de puțuri și
nomadism.

picioarele mele brăzdează nisipul ce asediază orașele părăsite
lăsate în urmă.

deschid în memoria mea tot felul de breșe, iese prin ele
noaptea cu orașele ei
arse, pustiite – e vântul ... vântul sclipește acolo unde lupul
ce dă târcoale
crește în somnul meu.
întind mâna, înșfac revolverul, dar nu se întâmplă nimic.

la nimic nu mi-ar fi de folos să inventez din nou râul
cuvintelor, la nimic

și dacă aş cunoaște geometria exactă a cristalelor, sau dacă
aş desena din nou corpul perfecționându-l.
așa că rămân nemișcat, aici la marginea nopții... privind cum
din strălucirea lunii țâșnesc apele.

pentru mine întoarcerea nu a fost niciodată posibilă.

niciodată adevăratul fugar nu revine, nu știe să revină.
el reduce continentele la distanțe mentale.
el învață să vorbească despre alții – iar, pe deasupra capului
său,
constelațiile epuizează durerosul destin al oamenilor.

presimt că mă învelește treptat o umbră, aud muzică...
spirale de sunete urcă spre suburbiile sufletului.
atunci eu aprind flacăra piramidelor, în care timpul nici nu a
fost inventat, și reneg bucuria.
nu-mi voi însămânța amărăciunea pe unde trec.
nici trădările.

II

nu reușesc să mai adorm, niciodată.
pășesc năuc încolo și înapoi, îmi epuizez corpul, estimp
limba mea secretă o salivă exterminatoare.

afară, în nopte, șacalii, hienele îmi înconjoară
casa. dar cel mai aprig e șacalul care îmi roade viscerele,
această hienă care-mi devoră visul.
zăresc prin fereastră linia crepusculară a dunei.
un nou corp se eliberează de corpul meu și pășește alături
de mine – îl văd cum se îndepărtează în direcția cețurilor
așezate peste oraș.
știu, în acest moment înțeleg că nicio mângâiere nu va ajunge
la mine să-mi ușureze durerea separării.
undeva foarte departe, tot ceea ce ne mai rămâne e să
începem
să imităm unul viața celui alt.

tot ceea ce ce am spus și-a pierdut savoarea și sensul.
harrare, aden, lisabona, această tăcere... capabilă să
organizeze și
să dezorganizeze lumea, cântecul sublim al mirajelor.
dar vine iarna, iar tristețea zilelor începe deja
să zumzăie rotindu-se-n căpățână.

deschid fereastra.
zăresc o parte de cer limpede.
mi-aduc aminte că pe vremuri schimbam un surâs cu un
vers, sau
cu o insultă.
așa imitam noi fericirea.

soarele îmi fulgeră prin memorie, o purifică și de cruzimea
trecutului.

**iar viața am
văzut-o ca pe
o navă în
derivă, am
văzut cea
navă
încercând să
revină în port
– dar
porturile sunt
niște ochi
enormi
ce
supraveghea-
ză oceanele.
ne ajută să ne
transportăm
trupul
până la unul
din ele și să
murim.**

traduceri

**constat că
iarăși devin
febril, e
neliniștea
eternului
călător.
îmi deschid
din nou
pumnii, le dau
drumul
fluturilor și
păsărilor –
despre ele se
spune că sunt
sufletul
morților.**

viața, aici, se rezumă la pași efemeri, la râsete înfundate,
la idei care treptat se evaporază.
la urma urmei, lumea nu este chiar așa de vastă...

iar viața, la urma urmei, e ca orhideele – se reproduce
cu dificultate.
dar eu am obosit.
mi se închid ochii sub apăsarea atâtor pasiuni care s-au
epuizat.

imagini, imagini ce se lipesc pe interiorul pleoapelor –
imagini
de zăpadă și de mizerii, de orașe obsesive, de foame
și violență, de sânge, de apeducte, de spermă, și de
vapoare, de trenuri, de țipete... probabil... probabil și-o voce.

tânjeam după un soare implacabil, mai cu seamă când
dormeam.

m-am îmbarcat pe un cargou, am dezertat la java, o vreme
chiar
m-am gândit să-mi ridic o casă.
dar n-a fost posibil.

încă revăd acei arbori acoperiți de luminoase oseminte,
precum
și duna în flăcări, deșertul în care voi putea continua să
reconstruiesc
universul.

escavez în inima mea un puț de sare, să-i dau să bea din el
călătorului care am fost.
las să ducă vântul cu el caravana cea nesfârșită a iluziilor.
și spun: că toate se îneacă în grăsimea dimineților, că totul
tace... și că o limbă de foc atinge cărțile pe care eu
nicioară nu le voi scrie.

III

zilele sunt pline de litere și recomandări, de prieteni
care dispar pentru totdeauna, sau se îmbolnăvesc, de mesaje
și
de intrigi, de povești nesfârșite, de aur, de corpuri, de fericire
și de nefericiri.
de moarte, de câini răniți care urlă pe la porțile deznădejdiei.

un fel de mizerie cu orgoliu, împreună curg în adâncul meu.
s-ar putea să fie un amestec veninos de mizerie și orgoliu
care mă va duce la pierzanie...

nu mai am nimic de zis. poemele au murit.
a fugi a devenit o obsesie, sau poate cea mai potrivită
metodă de a pune în scenă disperarea.
am băut ape infestate.
mi-am văzut corpul spânzurat deasupra fântânilor, inima
bătând vraște.

însă moartea, când se apropie, e ceva foarte simplu... vine
să-ți lingă din palmă cenușa melodioasă a zilelor.
iată de ce știu că, la trezire, pot întreba:
câte africani se vor fi ofilit pe buzele iubirii?
câte dihanii hăcuite vor fi fost mâncate la căderea serii?
câți oameni vor fi reușit să-și potolească flacăra pasiunii?
câte dorințe vor fi fost abandonate în obscuritatea intactă
a camerelor?

oare cărui demon am să mă vând?
ce bestie imundă va trebui oare să proslăvesc?
în ce sânge contaminat urmează să îmi înmoi limba?
ce foc ciudat e acesta? care devoră frumusețea interioară a
lucrurilor...
oare ce minciună va fi în stare să mă salveze?

o înghițitură de venin și iată că deja talentul se reaprinde.
rumoarea prețioasă a silabelor, plânsul și râsul.
strălucirea de gheață a imaginilor.
așadar, îmi iau pipa și fumez un timp viitor, ajustez
o curea sau o păstrez pe cealaltă – și devin momeală
pentru cuvinte.

constat că iarăși devin febril, e neliniștea eternului călător.
îmi deschid din nou pumnii, le dau drumul fluturilor și
păsărilor –
despre ele se spune că sunt sufletul morților.
o oglindă în care nu mă recunosc. dar și mai grav e faptul
că nicioară n-am crezut ceea ce îmi spuneau, și am spart
oglindea.
apoi nefericirea nu m-a mai părăsit, iar la rândul meu
nu pot spune că afacerile mele vor fi avut vreun succes.
a fost un blestem, ziceau ei.
răbdare, nu există blestem neînsoțit de dorință – iar eu
nu încetez să tot doresc; gâfâind... capabil să îmi risc
viața și rațiunea..
sau să ucid.

IV

o creștătură de lumină pe piele, tu dormi în suava sevă
a dimineților.
dar știi că suferința nu-și ia răgaz atunci când
se intră în prima zi din șirul zilelor fără nimeni.
durerea, piciorul amputat, rana deschisă, sângele care bate
– harta abisului.

soarele se îngroapă-n nisipuri.
eu călătoresc, fără să mă mișc din acest pătrat alb.
încerc să găsesc spațiu suficient pentru luciditatea tăcerii
mele.
în locul poemelor se coagulează aurul jeleurilor, iar
animalele
sunt forme eterice ce mi se lipesc de pielea obrazului.
ceea ce moare, aproape că nici nu ne mai lipsește...

înainte vreme ascultam marea... e destul să ne rezemăm
capul
unul pe pieptul celuilalt.
dar oare un om în inima căruia s-a concentrat toată
furia de a trăi, să fie el fericit?
nu știu dacă aș putea să aspir la vreo eternitate... nu știu...
nu...

ceea ce văd nu mai poate fi cântat.

îmi aduc aminte de o căpățână rebelă plutind prin fața
ferestrei.
dar casa e umplută de gemete, se crapă de zi, nu-mi mai
amintesc
de nimic altceva.

traduceri

cea ce văd nu mai poate fi cântat.

îmi reiau fuga, e ultima, și va trebui să mor în ea cu ochii deschiși,
atent la cea mai infimă șoaptă, la cel mai mărunț gest – atent la metamorfoza corpului care dintotdeauna a refuzat plictiseala.

cea ce văd nu mai poate fi cântat.

înaintez cu brațele ridicate, și cu un singur deget aprind firmamentul sufletului.
aștept să treacă vântul... întunecime, lent. așadar. voi intra în ea,
scăpărând, ușor... ca să dispar.

Fără titlu și destul de scurt

Am ochii ațintiți spre colțurile întunecate ale casei încerc să descopăr o încrucișare de linii misterioase, și odată cu ele

vreau să construiesc un templu în formă de insulă sau de mâini disponibile pentru dragoste sunt, de fapt, prăbușit pe o masă murdară ieftină într-o tavernă verde, nu știu unde anume să caut păsările adunate de ameteala nopții, beat îmi împletesc degetele simt tot felul de insecte dure ca unghiile ce se frâng fețele albe ale caselor părăsite, pe țărni, îmi spun că toate acestea fiind în posesia mea aș putea să fiu un om fericit, al cărui defect rămâne cel de a pune întrebări despre melancolia mâinilor această lamă-memorie incasabilă o țigară o altă țigară cu siguranță mă va calma ce știu eu despre furtunile de sânge? despre cele de apă? în adâncul sufletului, îmi place doar partea ascunsă a insulelor

mă trezesc dureros, scriu ce pot stau nemișcat, lumina trece prin mine ca un cutremur azi, voi alerga cu viteza singurătății mele

Un truc toxic

Revin în camera de la pensiune, fumez până vomit asta înseamnă: că mă droghez...
...deschid pachetul de carton, aparent plin de vise aleg una, mai fumez și iarbă, niciun vis nu mi se potrivește,
deschid pachetul coșmarurilor...
tăcerea mă invadează iar din cutie se eliberează acele corpuri culori violente, priviri cubice, păsări filiforme scaune agresive netezesc marginile fibroase ale obiectelor le aranjez prin cameră, de preferință în colțuri le dau nume noi, funcții noi, oftez extenuat deși somnolenta misie nu a fost prea îndelungată

....o altă cutie, albăstruie, o deschid intru în ea iar apoi o închid, întunericul mi se solidifică-n gură toată noaptea mi-e frică cineva și-a amintit să arunce cutia...
....lumini, burice ascunse de etichete mici produse de consum, toxice
FRAGIL - ACEASTĂ FAȚĂ TREBUIE SĂ STEA ÎN SUS
N-O ÎNCLINAȚI
TIME TO BUY ANOTHER PACKET
Camera este complet mobilată cu corpuri, cutiile explodează, sângele se scurge se ștampilează pe pereții murdăriți de calendare și autocolante de posteruri obscene
...fisuri de mucegaiuri în oglindă reflexul corpului arde ca o hârtie de tapet
TIME TO BUY ANOTHER PACKET
toată lumea doarme în cutii, un șarpe plutește vorbim încet nu se mai aude zgomotul orașului somnul și oboseala mi-au ajuns la gură
....ne mișcăm încet prin exteriorul corpurilor noastre și devastăm, devastăm.....

Invizibilitatea lui Dumnezeu

zice-se că în gura lui se-împlinește floarea alții spun:
invizibilitatea lui e doar aparentă dar eu niciodată nu l-am atins pe domnul în acest solz de pește unde noi putem să înțelegem toate oceanele niciodată nu am avut viziunea mâinii lui plină de bunătate

sigur este că uneori murim acriți până în măduva oaselor lipsiți de alinare și chiar de dumnezeu abia cu câte un frumos chip ce adie eteric în vasta insomnie care în lume ne-a izolat și ne surâde afirmând că ne-a iubit într-un anumit fel însă nu este chipul lui dumnezeu nici al tău și nici al altcuiva care ani la rând a fost atât de absent iar timpul a revelat că nu era chipul meu

E târziu, iubirea mea

E târziu, iubirea mea sunt departe de tine cu timpul, te-ai diluat în venele mareelor, în saliva trupului meu suferind acum, mașinile tale mă măcină, mă scuipă, îmi intrerup somnul locuiesc departe, în inima vie a nisipurilor, în scuipatul

*deschid
pachetul
coșmarurilor...
tăcerea mă
invadează iar
din cutie
se eliberează
acele corpuri
culori
violente,
priviri cubice,
păsări
filiforme
scaune
agresive*

traduceri

**am o verandă
largă plină de
movuri
și de
asemenea cu
sunetul
noptilor
populate
de pești
zburători
vino să mă
vezi înainte ca
ceața să
contamineze
fundațiile
pietrele
sidefate ale
acestui vulcan
cu lava
dorinței
ridicându-se
până la gura
sulfuroasă a
oglinzilor**

traduceri

limpede al coralilor...
singurătatea are zile mai crude

am încercat să fiu al tău, să te iubesc și să iubesc aurul fals...
am vrut să fiu mare și să mor cu tine,
să mă împodobesc cu lunile tale albe, glasului meu să îi dau
scilipiri de argint în apele tale mătăsoase... să îți cânt gesturile
cu tandrețe
însă nu

ape, ape poluate în corpul meu palpitând,
ca un pește rănit, nebun
în mine noroiul... și vâscul nevinovat al
naufrațiilor tale fără nume de stradă, fără
statui-de-grădină-publică
accept provocarea disprețului tău

mi-a ajuns în gură un gust de saramură și de distrugere
abia de mai am corpul rănit al acestor puține
cuvinte triste care te cântă

Meseria de a iubi

nu mai am nevoie de tine
mă aflu în tovărășia nocturnă a animalelor și a ciumei
posed sămânța bolnavă a orașelor ridicate la începuturile
altor galaxii, și de asemenea remușcările...

... într-o zi am simțit muzica stelară a pietrelor,
m-am abandonat în tăcere...
această iubire progresează extrem de lent odată cu
bătăile inimii
nu, nu mai am nevoie de mine
am boala spațiilor incomensurabile
și secretele fântâni ale nomazilor

ajung la deplina cunoaștere a deșertului meu
nu mai sunt disponibil, iartă-mă
dacă eu cultiv cu statornicie dorul de
propriul meu corp.

Lucrări de-ale privirii

îți scriu simțind toate astea
iar într-un moment de mai mare luciditate ar putea fi râul
caprele ascunzând clinchetul delicat al clopoștelor
în argintiile săruri ale fotografiei
ar putea probabil să mă înalțe cum se și zice
în poveștile cu castanul magic
lângă foc șoptite
și să rătăcesc tremurând cu păsările
sau alături în zbor cu fluturele sulfuric
dezvăluindu-mi-se în saliva buzelor
l-aș putea imita pe acel păstor
sau să mă confund cu visul orașului care
încet-încet își mușcă imobilitatea

locuiesc în această țară a apei din greșeală
am nevoie de imagini cu raze X ale oaselor
fețe încețoșate
mâinile pe corpuri imprimate pe hârtie și prin
oglinzi
înștiințare
nu dețin nimic altceva
cu excepția acestui mesaj ce azi rămâne
pătat cu boabe fine de rodie
înștiințare
cum s-a îngălbenit inima de hârtie
uitând să te mai iubească

O pasiune

Vizitează-mă cât încă nu îmbătrânesc
ia aceste cuvinte pline de frică și surprinde-mă
cu chipul tău de Modigliani sinucigaș

am o verandă largă plină de movuri
și de asemenea cu sunetul noptilor populate
de pești zburători
vino să mă vezi înainte ca ceața să contamineze fundațiile
pietrele sidefate ale acestui vulcan cu lava dorinței
ridicându-se până la gura sulfuroasă a oglinzilor

vino înainte să se trezească în mine strigătul
vreunei tandre Jeanne Hébuterne' pasiunea
ce se revarsă când absența ta se lipește de venele
gata să se golească de aurul lor roșu

te pierd în somnul peisajelor maritime
adică aceste răni de lut și de cuarț
ochii larg deschiși spre o apă indefinită

vino cu gustul tău de zahăr ars în jurul nopții
visând aproape de inima care nu știe cum să te-atingă

Lisabona

în spatele zidurilor orașului
în inima adâncilor ei fundații
de lut și de pâraie seismice – crește o voce
ce urcă și despică moliciunea caselor

din înscrisul nenumăratelor popoare aproape
nimic nu rămâne – pe lama lunii întinde-te obosit
fără să știi că fluviul tejo te corodează și te suprimă
de toate vârstele Europei

dincolo – pe laturile corpului – rămâne
tusea drumeților și ochii dați peste cap
ai cerșetorilor – și acoperișul unde o navă
ne separă de un vid pe care-l alimentează

platanii albi când luminiscenti ni se profilează
în ochii ce ne privesc dintr-un cer disperat – grădină
de iriși și crini palmieri acoperiți de rouă iar apoi
podul care ne duce spre campos do sul - lisabona

ultimul loc al râsului
care tot nu te poate salva de cemitério dos prazeres²

și mori
copleșit de tristețe și de mistere - mori
unde
așezat într-o piață mică de cartier – cu privirea fixată
spre infernul maritim al păsărilor

Prietenii

pe drumul de întoarcere i-am găsit
pe acei care corpul lor însetat și-l întinseră
peste unele nesfârșite nisipuri

aveau ca ale fiarelor îmblânzite
gesturi lente
iar marea le ilumina măștile
scobite de degetul cel rătăcitor al nopții

purtau în părul lor împlețiți cu lentoare
sori
de forma unor chipuri livide ca osul
dar se dovediră vii când i-am atins atunci
după
ce singurătatea i-a transformat din nou în durere
și nimeni n-a mai vrut să-și petreacă noaptea
la respirația focului

le-am oferit miere și i-am învățat să asculte
floarea care se ofilește în tremurarea luminii
i-am purtat mai apoi cu mine
până acolo unde parfumul fără sens al unui poem
îi preschimbă în absență îndepărtată și resemnată

1 Pictoriță franceză moartă în 1920 la Paris, supranumită
„nucă de cocos”, de la interesantul contrast între tenul ei alb,
lăptos, și părul ei castaniu, cu nuanțe roșcate. A trăit o
pasionantă perioadă de viață în compania lui Amedeo
Modigliani, ambii toxicomani și alcoolici, personaje fascinante
ale boemei pariziene de la începutul veacului trecut.

2 „Compos do sul” desemnează zona de pe malul stâng al
fluviului Tejo, deci după traversarea, dinspre Lisabona, a
vestitului pod construit pe vremea dictaturii salazariste și
rebotezat Ponte 25 abril după Revoluția garioafelor; cât despre
„cimitirul plăcerilor”, el a luat numele cartierului „plăcerilor”,
un cartier istoric înstărit.

„Țara frigului și-a ceții“, în lirica lui Al. Philippide

Temele **ascensionale** se corelează, în lirica lui Al. Philippide, cu acelea ale **coborârii** spre locurile sumbre (cu văi adânci, prăpăstii și râpe) ce prefațază *tărâmul celalalt*: lumea de dincolo de Styx. În aceste poezii este valorificat, prin reciclare, un topos literar dintre cele mai „dificile“, acela al călătoriei, în timpul vieții, o călătorie reversibilă, în imaginara „lume de dincolo“.

Felurilele teme philippidiene ale **coborârii** au nuanțe semantice diferite și pot fi orânduite, pe criteriul intențiilor, într-o ierarhie ce particularizează problematica thanatică a acestui poet. Călătoria spre ținuturile infernale a fost precedată tot de o călătorie de tip **regresiv** spre marginea de dinspre noaptea în care își are începutul firul propriei vieți. În acel spațiu, situat la pragul dintre cele două lumi, cea a increatului cu o funcție maternală din care izvorăsc toate cele ce sunt, și lumea sublunară a devenirii, vremea e o apă stătătoare, iar Sora Somnului, adică Latența primordială (și nu moartea!) este marea stăpână, Doamna: „Trecutul își întinde albastrele lui stepe/ Învăluite-n negură mereu:/ Ciudat tărâm de seară și de toamnă/ În care Sora Somnului e Doamnă/ Și vremea e o apă stătătoare.“ (La marginea de noapte a vieții).

O firească lipsă de curaj definește **prima încercare** de a trece negrul Styx, din poemul (alcătuit din 70 de strofe) „Pe un papirus“. Explorarea tărâmului de *interval* dintre lumea viilor și a celor care „au plecat“ de aici se desfășoară în termenii unei *rătăcirii*, ai unui act *involuntar* petrecut într-un trecut istoric îndepărtat: „Spre Rhodos era drumul meu;/ Dar vânturile-au fost vrăjmașe;/ Și-am rătăcit ca Odiseu/ Pe valurile năvălase“. Comparația cu Odiseu anticipează coborârea spre straniile ținuturi de pe malul (de dinspre lumea noastră) al Styxului și care sunt populate de aceia cărora Hades le-a permis, doar pentru o singură zi, să retrăiască, în carne și oase, după regulile diurne ale existenței, coplesii, totuși, de o tristețe fără margini și de o groază insuportabilă: „Sunt prigonii? De ce se tem?/ De ce li-s ochii plini de groază?/ Ce chin îi roade? Ce blestem/ Ne-ndurător îi încleștează?// Sunt poate umbre care vin/ Din lunga noapte funerară/ Și-mpinse de-un viclean destin/ Trăiesc aici a doua oară, // Dar numai timp de-o zi! Și-apoi, / În lungi, șovăitoare cete, / Le mână Hades înapoi, / La negrul Styx, cu ape-ncete“.

Îngrozit de ceea ce a văzut și de gândul că ar putea să ajungă și el un „supus“ al fiorosului Zeu, personajul se întoarce, dintr-o dată, din drumul ce începuse să dobândească asemănări cu un traseu turistic presărat cu surprize: „Dar nu voi fi silit și eu, / La fel cu-această tristă gloată, / S-ascult de fiorosul Zeu? .../ Și m-am întors din drum deodată!“.

Dacă referința la Odiseu anticipează episodul întâlnirii cu cei de dincolo, aspectul de *excursie* al acestei experiențe amână, prin procedeul *retardării*, și disimulează, în favoarea surprizei finale, sensul thanatic al drumului: un sens țesut (însenat) în termenii unei plăcute *rătăcirii*.

Un alt nivel al problematicii thanatice din poezia lui Philippide constă în *îndrăzneala* de a pluti, într-o luntre, pe apele Styxului, ținându-se aproape de malul diurn. Din când în când, luntrea cârmuită „cu iscusită potriveală“ de **prietenul**, „**care nu-i făptură, ci doar prezentă vie**“, adică un simulacru (ceva între imagine și făptură, și care conține, totuși, o irealitate spectrală), un **dublu**. Când luntrea, o luntre „șovăitoare și sprintară“, se apropie prea mult „de-aceia **posomorâta** țară“, prietenul (himerica prezentă, o figură întoarsă pe dos, prin

procedeul anti-temei, a lui Charon) îl sfătuiește să nu-și întoarcă privirea și capul, cum greșit procedase Orfeu, și să se uite doar înainte. Călătorul – o ipostază care implică complexul lui Caron - nu se sperie de ceea ce vede în partea cealaltă a Styxului, închipuindu-și, cu inocență (!), că acele locuri cu o sumbră și misterioasă geografie nu sunt decât un segment *ciudat* al drumului spre „vesela livadă a miticei Hesperii“. Modelul unei asemenea călătorii „se ascunde“ în tema orfică a trecerii, pentru o scurtă durată, prin Infern, a sufletelor ce urmează să ajungă în Insula Fericirilor (insulă devenită, în poezia lui Philippide „vesela livadă a miticei Hesperii“). Temător, eroul nu îndrăznește să intre în lumea „de sub soarele negru“, mulțumindu-se doar cu o înfiorată scrutare a ei din apropiere. La sfârșitul călătoriei, în lungul apei – asimilată, mitic, torentului fantomatic - fantasticul prieten se face, dintr-odată, nevăzut. Iată cum i se arată **călătorului**, „țara frigului și-a ceții“ și al cărei secret a rămas nedeslușit: „Dar când priveam spre malul celalalt, / Zăream cum se ivea prin ceață / Un povârniș stâncos și-nalt; / Și de la el venea un vânt de gheață / (...) / Ce farmec într-acolo, ce dor o tot momea? / Pândeau pe lângă prăvăliș bulboace / Și-ar fi-nghițit-o într-o clipă, dar, / O zmucitură o trăgea încoace / Spre firul apei, la lumină iar / (...) / Și totuși tare-aș fi dorit să știu / Povestea țărâmului pustiu, / O fi zăcând, ziceam, și-aici un mit / De multă vreme adormit, / Ascuns în țara frigului și-a ceții / Pe unde n-au ajuns periegeții, // Vreau să-l descopăr. Iată, dintr-un salt / Aș fi la poala țărâmului înalt, / Și totuși, ce ciudat, o mână parcă / Mă-mpinge, nevăzută, iar în barcă: / Ceva ce totodată mă cheamă și m-alungă, / Adâncă teamă și dorință lungă / (...) / Așa, din dibuire-n dibuire, / Neostenita-nchipuire / Sporea cu noi enigme și mistere / Întunecoasa țărâmului tăcere, // Dar luntrea mea, acuma înțeleaptă, / Urmând îndemnul glasului amic, / Ținea, pe lângă malul cu soare, calea dreaptă, // Am mers așa o vreme, dar n-am găsit nimic, // La vesela livadă n-am ajuns, / Secretul negurii nu l-am pătruns, / Cu vorbele-ntrebării tot în gât / Rămase, / Am tras la mal. Prietenul plecase.“ (Râul fără poduri).

Pe apele Styxului, chiar dacă luntrea lunecă pe lângă malul cu soare, este interzisă vorba, iar dacă „amicul“ vorbește o face „cu o voce“ ca *vocile din vis* și doar o singură dată.

Fără de prima încercare, aceea a tatonării ratate a „posomorâtei țări“, s-au făcut „progrese“ surprinzătoare. Ispita cunoașterii – și îndrăzneala de care este susținută – sunt rezumate, cu măiestrie, în acest distih: „Ceva ce totodată mă cheamă și m-alungă, / Adâncă teamă și dorință lungă“.

Tematica nocturnă a poeziei lui Philippide, în aspectul ei de „poezie a invizibilului“ include atât **coborârea** în beznele celeilalte lumi (descensus ad inferos), cât și în adâncul în care sălășluiesc **Mumele** (regressus ad uterum). În viziunea lui Goethe, aceste fapte arhetipale abstrase din spațiu și timp reprezintă forța maternală a Firii, principiul Feminin germinativ, Increatul: „Tronează-n mari singurătăți Zeițe, / În jurul lor nu-i spațiu și nici timp; / Și greu îți vine să vorbești de ele; / Sunt „Mamele“ (versuri din *Faust* folosite de Philippide ca motto la poezia sa: *Inovație*). Selectăm din versurile dedicate Mumelor, în *Faust*, următoarele două strofe: „Pe mume-ai să le deslușești neclar: / Precum e cazul, unele apar / Altele stau. Formare, transformare, / A noimelor eterne eternă perindare / (...) / „Spre slava voastră, Mume, ce tronați / În Infinit, și-n veci stinghere stați, / Deșimpreună. Vi se cern prin față / Imagini ale vieții, mișcând, dar fără viață“. (Goethe,

Faust, Ed. Univers, București, 1982, partea a II-a, trad. de Ștefan Aug. Doinaș),

În tărâmul lor se află „prundul vieții“, iar dorul de aceste făpturi este, pe de o parte, o manifestare a fiorului provocat de nostalgia „vidului original fără margini“ din care se nasc formele sensibile, de setea obârșii unde stăpânește „somnul cel lung“, iar pe de alta, expresia dorinței de eliberare din jugul vieții și al zbuciumului existențial: *Vreau să trezesc lumina ce-a rămas / Neiscodită încă-n adâncime / (Căci e lumină-n orice-ntunecime / Cum tot tăcere doarme-n orice glas) // Din jugu-atâtor ieri și azi și mâne / Să-mi dezrobesc vreau visul meu cel lung / – Vă voi ajunge fără să v-ajung / Ori apa vieții moartă va rămâne“.* (Al. Philippide, *Invocație*).

Statutul Mumelor – de care sunt „toarse“ toate cele ce se întâmplă în lume, bune sau rele – a fost explicat cu limpezime în **Mahabharata**. În depărtare, „ucenicul“ a văzut două femei frumoase lucrând la un război de țesut („Și itele lor, albe și negre, împleteau, / În țesătură, toate câte se-ntâmplă-n lume“) și șase băieți care învăteau fără încetare o roată. Cele două femei „sunt *Legea* / Și *Zămislirea*. Schimbul mereu și *Nemișcarea* // Torc ele zile albe, torc ele negre nopti? / Și firele n-au capăt, în veac nu se scurtează. // Se schimbă timpul nostru de șase ori pe an, / Băieții toți, cei șase, sunt șase anotimpuri“ // „Și roata ce se-nvârte neconținut e anul, / Iar spițele sunt cele douăsprezece luni“ (**Mahabharata. Arderea zmeilor**. EPLU, București, 1964, pp 122 – 124, talmăcire de A.E. Baconsky).

În poezia „*Cândva la Styx*“, peisajul **infernal** este prezentat sub un aspect paradiziac, într-o modalitate ce ține de ofertele **antitemei** respective. În toposul văzut de personajul lui Philippide nu există Cerber, nu există chinuri, iar de Charon „și de luntrea lui nici urmă“: „Atâta știu că-n clipa-aceia chiar / M-am pomenit hălăduind hoinar / Pe lâng-o apă lină și domoală, / Dar nu cu valuri negre ca de smoală, / Ci străvezii peste prundiș de vad, / Să fie-acesta râul trist din iad? / Voind pe Cerber să-l aud cum latră, / Zvârlii pe malul celalalt o piatră; / Dar peste apa veselă zburară / Lăstunii ciripind a primăvară, / De Charon și de luntrea lui nici urmă! / Și nu zăream nici ponosită turmă, / A morților jelindu-se cumplit, / Pe țărâm o umbră doar am întâlnit, / Era un filosof de-odinioară, / C-un sul de vechi papirus subsuoară, / Am stat cu el de vorbă pe-ndelete, / Supt o răchită cu-nverzite plete, / Mi-a spus că răposatii nu mai vin / Pe malurile râului elin“.

Iadul este un tărâm gol. Mai mult, în viziunea lui Philippide, geografia Infernului are toate atribuitele unui topos paradisiac. Poetul resuscită tematica *Paradisului* și pe cea a imaginării *Arcadii* din idilele, eglogele și bucolicele Antichității sub un pretext care i-ar pune pe jar pe autorii unor îngrozitoare descrieri ale iadului din vremea medievalelor *Predici ale fricii*. Sub semnul *antitemei*, Philippide răstălmăcește, simultan, atât imaginea tradițională a Infernului, cât și pe aceea cu valențe ludico-satirice, în linia Aristofan, Lucian din Samosata sau Rabelais.

A fost biruită teama de moarte sau, dimpotrivă, s-a procedat, simbolic, la negarea ei, printr-o *inversare* ce ascunde, de fapt, contrariul? Este vorba de o exorcizare, prin imaginile luminos-paradisiace, a aspectelor tenebroase ale morții? S-a trecut de la spaima de moarte la asigurarea împotriva respectivei spaima? Răspunsul la aceste întrebări nu poate – și nici nu trebuie – să fie formulat în mod tranșant.

Pe apele Styxului, chiar dacă luntrea lunecă pe lângă malul cu soare, este interzisă vorba, iar dacă „amicul“ vorbește o face „cu o voce“ ca vocile din vis și doar o singură dată.

Cătălina Hașotti

Sigur, spondiloza. Știe și el că asta-i un pretext ca să-și anihileze multe dorințe. Adevărul e că nu se mai simte confortabil în fața realității. Și că e speriat de ce i se întâmplă câteodată, de când nu mai are serviciu. Uneori vrea să-și deschidă casa cu cheia care nu mai intră în broască. Stă și se întreabă dacă nu cumva casa nu-i mai aparține. Când reușește să deschidă broasca, se ambiționează să împingă ușa în loc s-o tragă spre el. Șosetele și le mai încălță și invers. Se îngrijorează puțin. Nu vrea ca viața să devină o șaradă.

proză

FERICIREA SINGURĂȚĂȚII

Petre și-a iubit bunica mai mult decât și-a iubit părinții. Două zile până s-o ducă la groapă a stat lângă ea și i-a privit chipul și mâinile. Mâini care l-au îngrijit, dar care s-au și jucat cu el. Ani întregi le-a visat, așa cum i-a visat și ochii ce-și păstrasera legătura cu tinerețea. Bunică-sa a fost credincioasă fără să-și facă un scop din credință. Fără mândrie, fără simțul propriei dreptăți, l-a cunoscut pe Dumnezeu și acum, în veșnicie, este doar ea și el. Ar fi bine ca Petre să ia aminte de asta.

- Păi n-am nici cinci luni de când m-am pensionat. Mai am multe altele de făcut.

Însă Petre e încă buimac, îl urmăresc cu mare atenție de mai bine de cinci luni. Umblă bezmetic prin casă, cam de când i-a plecat fata departe, măritată cu puțin timp înainte să iasă el la pensie. Nu prea mai are poftă să stea ochi în ochi cu viața. Mai bine și-ar pune ochelarii ăia cu dioptrii mari să vadă și partea bună. Să fie bucuros că face aproape tot ce vrea, nu ce i se impune. Care va să zică, poate să-și reia libertatea, deși nu știu dacă a avut-o mereu. Chiar dacă-i o libertate a singurătății, tot libertate se numește. Simte în el frică. Frica de nepuțința bătrâneții în singurătate, adică frica de mine. Și de-asta eu tot încerc să mi-l apropiu. Se gândește la tot felul de boli, mai ales ale sufletului. E fraier. Se hârjonește cu propria-i minte cum se joacă aburul vinului sub nas. Da' așa-i el. I s-a întâmplat nu doar o dată ca gândurile să-i producă îndoieli și tot ele să tragă concluzii pripite. A umplut mereu un sac fără fund cu griji, dorințe, gânduri și povara a devenit grea.

- Mereu îți spun să mai arunci în hău din sacul ăsta și nu m-ascuți. Ai să vezi că dup-aia o să te simți ca un copil, mai liber, mai ușor, mai tânăr. Fiindcă suntem în concubinaj, mereu încerc să-ți demonstrez ce avantaje poți avea de pe urma mea.

- Care-s alea?

- Cum care? Ce, nu-i important că poți să zăbovești cât vrei în unica toaletă a apartamentului, că nu trage nimeni de ușa ei? Și pe călduri toride să poți sta nestingherit la tine acasă doar în chiloți?

- Lasă, că taică-meu stătea mai tot timpul în chiloți în fața mea și a maică-mii fără nicio jenă.

Zice el așa, parcă de la o vreme are pitici pe creieri. Pe părinții lui care nu mai sunt de mult îi vede tot mai des prin casă îmbrăcați mai ales în pijamale, așa cum erau pe patu' de spital. Și le mai vede tot mai multe trăsături, ochii, gura, nasu', nu și fața în întregime. Îi vede și parcă ei sunt mai vii ca oricând. Însă tot la ochii și la mâinile bunicii se gândește cel mai des.

- Auzi, nu-i așa că ți-ar plăcea un terorist mucos pe lângă tine?

- Ei, cum să nu? Da' fiică-mea nu se grăbește, degeaba îi spun io asta. E la casa ei, muncește mult, n-are timp nici de mine și nu vrea alte probleme. Și-apoi stă și cam departe de mine.

- Înainte de pensie spuneai că-i vei lăsa pe alții să nu-și mai vadă capu' de-atâta treabă. Ziceai că sunt niște nefericiți, aglomerati, ciocăniți la cap de șefi, ciupiți de peste tot. Pe când la pensie tu o să fii șefu', n-o să se bage nimeni peste tine.

Are un gest al mâinii a pagubă. Da, credea că timpul de-acum o să fie doar al lui. Da' vede și el că nu prea se pricepe cum să-și umple ziua, cum să-i facă programarea judicioasă. Lui îi trebuie mai multă vreme pentru o așa organizare. Sper să nu fie ani.

Merge la cumpărături, cu ocazia asta mai face și mișcare, da' asta se întâmplă de două, maxim de trei ori pe săptămână, că știe că dacă merge zilnic, chelțuitor cum e, risipește prea mulți bani. Nu-și mai permite asta, o știe prea bine. Iar de plimbat, ce păcat că nu-i place să se plimbe singur!

Gătește tot cam de două ori săptămânal. Uneori îl apucă plictiseala și de osteneala asta. Da' dacă nu muncește, da' desigur în lenevie și din lenevie, dă-n altele. Paradoxal ori nu, se miră că a ajuns să-i invidieze pe ăia care se duc la serviciu. Bănuiește că și ăștia care muncesc pe brânci îl invidiază pe el. Apoi strânge din buze. Aiurea, nu mai au ei timp și de-asta.

E necăjit că i se pare că cei pe care-i vedea îngeri acum îl astupă cu indiferența lor. Are impresia că sunt azi un fel de îngeri cu sabie. Nu

le mai vede gesturile față de el care uneori erau hotărâte și puternice, alteori discrete și fragile.

- Auzi, dacă tot nu poți să faci mare lucru în legătură cu asta, e mai bine să nu-ți faci griji. Da' ți place să-ți zgândărești rahatu' și să te simți ca soldatul pe front când nu primește nicio scrisoare de la cei dragi.

- Lasă, că ei stau în barca lor și eu stau foarte bine în banca mea. Și-apoi de ce să nu-mi calibrez sufletul și să nu-mi acord sentimentele fără să fie nevoie să mă caute ori să-i caut?

- Haida de! Faci pe grozavu'! Ți-e greu, pentru că multe lucruri pe care le-ai făcut încă de mic și până acum, la bătrânețe, au fost în special ca să fii iubit și băgat în seamă. Dacă n-a fost așa, oamenii te-au dezamăgit până la muțenie. Așa se întâmplă când aștepti aplauze și nu le primești, când cerșești admirația.

- Pierzătorii sunt ei. Dacă am așteptat ceva de la unii a fost pentru că și eu făceam multe acte de dăruire pentru ei.

Păi vezi, de-asta e bine să n-aștepti nimic de la nimeni. Te-ai dăruit cam prea mult. Și parcă cel mai mult în recenta poveste de iubire. De mai multe ori așa fi vrut să vorbim și despre asta, căreia-i zici tu ultima și singura ta mare dragoste, foarte târzie. N-a fost cu fericire, ci cu durere și de-asta n-am deschis subiectu'. Ți-a trebuit îndrăgosteală la bătrânețe, da' a fost ca să vezi ce înseamnă durerea, să vezi și tu ce-nseamnă să iubești o femeie despre care știi că nu va fi a ta, lângă tine.

Vei continua să fii îndrăgostit de ea, orice-ai face, orice s-ar întâmpla. Fii bucuros că și la o vârstă târzie ai reușit să iubești cu tot sufletul, că ți-a lăsat o cicatrice luminoasă. Da' tu, în loc să te bucuri, lăncezești și te topești de dorul ei. Ai senzația că nimeni nu-i poate lua locul. Suferi și ar trebui să-ți dai seama că în suferință devii plictisitor. Ți se pare că de când te-ai născut ai fost în timpul și în locul nepotrivit, înjurat pentru bunătate și blestemat pentru că erai diferit. În privința asta ești ca un adolescent care fumează iarba. Dacă nu treci măcar acum peste orgoliile tale mici ori mari, treci iar pe alături de Dumnezeu. Și vezi bine că timpul rămas în urmă e mult mai generos decât cel care ți se-asternă la picioare.

- Auzi, Petre? Ce-ar fi să mai deschizi și tu televizorul? Nu i-ai mai dat drumul de nu știu când. Ar putea fi și el o prezență.

- Lasă-mă, că mai mult mă obosește. Prefer să fiu cu gândurile mele.

- Păi atunci apucă-te să citești ceva, cum făceai înainte.

- Am multe altele de făcut, îngaimă el în grabă.

- Ai multe de făcut, da' nu faci mare lucru. Ai început să ai fața aia de sătul de singurătate. Deci te-ai cam săturat de mine. Poate-ar fi bine să te-apuci să dai cu var prin casă. O să te simți mai bine dup-aia, ca și când ți-ai fi dat cu var alb pe pereții sufletului, ai să vezi.

- S-o crezi tu. N-am certitudinea că voi avea puterea și răbdarea pe care am avut-o în urmă cu câțiva ani, când am reușit să fac asta. Da' dup-aia m-am simțit bine, e drept. Acum e și spondiloza care nu mă lasă, zice cu glas plângăcios.

Sigur, spondiloza. Știe și el că asta-i un pretext ca să-și anihileze multe dorințe. Adevărul e că nu se mai simte confortabil în fața realității. Și că e speriat de ce i se întâmplă câteodată, de când nu mai are serviciu. Uneori vrea să-și deschidă casa cu cheia care nu mai intră în broască. Stă și se întreabă dacă nu cumva casa nu-i mai aparține. Când reușește să deschidă broasca, se ambiționează să împingă ușa în loc s-o tragă spre el. Șosetele și le mai încălță și invers. Se îngrijorează puțin. Nu vrea ca viața să devină o șaradă. I-e teamă ca ea să nu se transforme într-o gumă care să șteargă chipuri, amintiri, sentimente, cum se mai întâmplă la bătrânețe. Și își simte sufletul spart în mii de bucăți, precum un pahar scăpat de la etajul nou pe asfalt. Speră, așa cum sper și eu, să fie o atitudine mentală personală și de moment care să se schimbe repede.

- Ziceai că spondiloza nu te lasă să văruiești? Da' ca să stai ore-ntregi pe scaun cu telefonu' în mână, nu-ți face rău la spondiloza? În lunile ăstea ai schimbat mesaje mai mult cu necunoscuții tăi prieteni de pe feisbuc decât cu cei pe care îi cunoști bine.

- Nu, zău? N-am mai deschis telefonu' de aproape două zile. N-ai văzut că începusem să primesc zilnic floricele, cafelețe, emoticoane de la diverse doamne? Le-am spus că am o viață personală și profesională și că asta mă solicită mult. De-asta n-am timp să le răspund.

Își strânge buzele și șoptește așa, ca pentru sine:

- Totuși e bine că Internetu-i un spațiu necenzurat. Numa' că traiul excesiv în lumea virtuală dă probleme. Dependență, astenie, depresie digitală, chestii de-astea. Peste tot dai de păreri și sfaturi. Io citeam mai ales sfaturile despre cum să trăiești frumos la bătrânețe.

- Bănuiam eu asta. Mai toți postează lucruri și poze care să nu-i dezavantajeze. Vând imagini frumoase și se comportă cum ar vrea ceilalți să fie. Tu nu vrei să faci asta, nu?

- Păi evident că nu. Își rotește privirile în toate părțile și continuă: eu vreau să fiu autentic, să nu mă vând.

E simpatic uneori. Alteori mai puțin. Oare are habar că-n viața reală n-a fost mereu autentic? Poate-o fi fost cândva, când și-a dobândit autenticitatea cu efort și până și-a dat seama că încercările lui de a fi real în fața celorlalți au fost sortite eșecului. Când era tânăr, pe vremea comuniștilor, l-au pus să-și taie părul, că li se părea că-l poartă prea lung. Le-a spus că mai bine își pune benzină pe el și își dă foc. Comuniștii au râs și-au zis că vor s-o vadă și pe-asta. A doua zi tocmai făcuse rost de benzină și căuta disperat o cutie de chibrituri printr-o încăpere a căsuței de la țară, unica avere a bunicii lui. Noroc că televizorul extraplă „Diamant” mergea și a auzit un glas care urla: „Fraților, Ceaușescu a căzut, suntem liberi!” De bucurie s-a dus imediat la frizer și s-a tuns chilug.

Acu' nu mai are ce păr să mai tundă.

Poate doar copil fiind să fi fost autentic. În prezent trece de la o stare la alta, iar eu trebuie să găsec argumente să mă suport. Ba mai mult, să fie mulțumit de mine, să-și dea seama că nu e singur când e singur. Îl întreb de ce nu se-apucă de pictat ori de scris ceva.

- Nici nu mă gândesc să-ncerc. Pentru pictură n-am dram de înclinație, iar scrisul, care pentru unii o fi terapie, mie mi se pare un mediu problematic ce necesită și multă cultură generală, pe lângă talent.

Îl îndemn să se apuce de muzică, să învețe să cânte la vreun instrument. Să-și cumpere ukulele, de exemplu. A citit el pe net că nu costă mult și există cursuri gratuite de-nvățare, tot pe net.

- Nu, mulțumesc. N-am chef nici de-asta. Și mai scutește-mă, nu-mi plânge de milă, că-mi plâng eu destul.

Până la urmă eu nu-i sunt nici părinte, nici prieten, nici preot. Am făcut-o pentru că am vrut să-l provoc. Dacă-i pretențios, normal că acum își plânge de milă, că-n viața lui n-a fost niciodată loc pentru oricine și orice. Pe astfel de oameni e bine să-i lași în pace o vreme.

Și totuși nu l-am lăsat total. Mai mult l-am supravegheat din umbră. Multă vreme. Erau zile când făcea fel de fel de lucruri folositoare, bune, doar că tot nu ieșea decât rar să-și vadă măcar puținii prieteni ori să facă mici drumeții. Dar, în general, părea că se simte bine, că are un tonus bun.

Azi, după ceva timp în care a conviețuit doar cu mine, fără să vorbească și să vadă pe nimeni, fără să facă mai nimic, fără să iasă deloc în zilele astea mohorâte de iarnă, îl găsec în capul patului. E îmbrăcat la costum, cravată și stă cu bunica lui alături. Se uită în ochii ei și râd amândoi cu mare poftă. Poate că-i mai bine să mai aștept, așa că ies. Când intru iar, bunica îi spune că a făcut bine că s-a îmbrăcat așa frumos, dar că mai trebuie să se și radă. Îi strecoară în buzunar o bucată mare de ciocolată: „Ssst, să nu mă spui maică-tii, că știi că mă ceartă!” Izbucnesc amândoi în râs. Apoi îl prinde de mâna stângă, iar degetul arătător al mâinii drepte și-l rotește ușor peste fața lui ridată murmurând: „Trece baba pe salon și apasă pe buton: țîrrr, țîrrr, țîrrr!” Iar chicotesc și amândoi par foarte fericiți.

Stau lângă ei picior peste picior pe un scaun și simt că lumina din camera mică a lui Petre are viteză.

Lucian Blaga – profesor și mentor de Anca Sîrghie

La aproape 10 ani de la publicarea volumului *Lucian Blaga și ultima lui muză* (Sibiu, 2015), universitară Anca Sîrghie a tipărit o nouă carte despre marele poet și filosof din Lancrăm, intitulată *Lucian Blaga – profesor și mentor*, apărută la prestigioasa editură Junimea din Iași în 2024, care completează fericit atât conturul autorului *Poemelor luminii* și al *Trilogiei culturii*, cât și opera de critic și istoric literar al autoarei sibiene, născută la Brașov. Dacă în prima carte menționată mai sus, Anca Sîrghie a analizat experiența erotică a lui Blaga cu ultima sa muză, Elena Daniello, în noua lucrare, mai vastă, ea este preocupată de împlinirea unui vis/ideal al poetului și filozofului, și anume profesoratul, desigur, cel superior, de tip universitar.

Volumul este divizat în două mari segmente, un masiv studiu de istorie literară acordat unui domeniu insuficient elucidat, spune autoarea sibiiană născută la Brașov, respectiv activitatea didactică și cea de mentor a universitarului Lucian Blaga, aflate într-un raport de *pars pro toto*, segment care este, la rândul lui, împărțit în 14 capitole notate cu cifre romane și o Anexă, unde au fost reproduse, într-o secțiune principală, cele 33 de cursuri de Filosofia culturii, notate de „o doamnă apropiată a magistrului”, Felicia Ionașiu. Această anexă reprezintă, în opinia Ancăi Sîrghie, un „element de noutate” cu care ea propune o prismă inedită, una ce poate să completeze foarte bine registrul bogatei memorialistici, publicate pe această temă până în prezent.

Primul segment sau capitol are drept scop în mod sistematic și detaliat evoluția ascendentă a unuia dintre cei mai mari oameni de cultură pe care i-a dat România, Anca Sîrghie analizând și contextul istorico-politic și desigur cultural din tumultuoasa epocă interbelică românească în care Lucian Blaga a reușit, până la urmă, să ajungă la mult-doritul deziderat. Cartea este completată fericit cu un interviu competent luat profesorului și eruditului om de cultură Ovidiu Drimba, autorul impozantei lucrări *Istoria culturii și civilizației*, cu o cronică a menționatului op drimbian, apărută în revista *Steaua*, din 1984, o retrospectivă în imagini și o bogată bibliografie.

Primul capitol al volumului de față, intitulat „Filonul profesoratului în biografia lui Lucian Blaga”, purcede logic de la faptul că există o anume precaritate a acestui subiect în cercetările și cărțile de până acum din România, insistând asupra importanței de netăgăduit a acestei fațete a personalității celui care a scris *Pașii profetului* și *Trilogia cunoașterii*. Anca Sîrghie prezintă enciclopedic numeroase informații despre istoria familiei Blaga, perioada școlară și chiar universitară în care marele autor din Lancrăm s-a afirmat vezuvian și proteic ca poet, dramaturg, prozator și filozof, în această din urmă postură dând un sistem filosofic valoros și original, cum sunt foarte puține în întreaga istorie a gândirii românești. Anca Sîrghie se focalizează apoi asupra perioadei în care s-a încapsulat ideea lui Blaga de a deveni profesor, pe care el a revelat-o la ceremonia fondării Universității din Cluj, într-un dialog cu filologul, lingvistul, istoricul literar și academicianul brașovean Sextil Pușcariu (primul rector român al Universității din Cluj, care a pus temelia Muzeului Limbii Române în 1919, primul institut românesc de lingvistică), perioadă analizată în amănunt în capitolul al doilea al cărții d-nei Sîrghie, „Istoria unei universități românești din Transilvania”.

În cel de-al treilea capitol, sugestiv intitulat „Catedra universitară solicitată de Lucian Blaga”, Anca Sîrghie prezintă și analizează eforturile cvasi-sisifice ale poetului-filozof de a obține postul didactic mult visat și ineluctabilele obstacole cu care se confruntă autorul piesei de teatru *Zamolxe, mister păgân*, intervenții de tot felul pro-și-contra, lovituri de teatru, jocuri de culise la nivel academic-universitar, cu informații numeroase din ziarele

și revistele perioadei interbelice respective. Totuși, avansarea în funcțiile diplomatice și crearea catedrei de Filosofia culturii în importantul oraș de pe malul Someșului Mic au fost momente importante în viața celui care a scris *Lauda somnului* și *La cumpăna apelor* și acestea au fost catapultate în capitolul IV, „Drumul de la diplomație la profesorat”. Urmează un capitol împărțit în două segmente „Începutul activității didactice a lui Lucian Blaga”: „Discursul inaugural” și „Visul profesorului, împlinit”, în care universitară sibiiană explică, printre altele, de ce orașul de pe Cibin a ajuns prin al său prestigiu istorico-cultural, locul cvasi-ideal pentru continuarea activității Universității din Clujul aflat vremelnice sub teribila ocupație a Ungariei sinistrului Horthy Miklós, zis și „amiralul fără flotă”, și afirmarea lui Blaga la Sibiu și anii de creație fructuoasă ai acestuia, lucruri expuse în capitolele VI și VII: „De ce Sibiu a găzduit Universitatea clujeană în refugiu?” și „Ce-a însemnat refugiul la Sibiu pentru Lucian Blaga”.

În capitolul interesant intitulat „Ritualuri didactice și performanțe publicistice”, Anca Sîrghie explică stilul și metodele profesorului universitar Lucian Blaga, iscusința lui de a captiva interesul studenților săi, prin cultura și erudiția sa imense, comentariile inteligente și explicațiunile de tot felul, efectuate cu o voce deosebită, melodică, magistrul dând dovadă și de o răbdare ieșită din comun. Apoi, Anca Sîrghie stabilește „Conferințele publice și cenaclurile studențești” pe care autorul piesei *Meșterul Manole* le anima, ca „forme ale mentoratului” său. Capitolul al X-lea, „Asistenții profesorului Lucian Blaga”, fascinant și acesta, amintește și trece în revistă personalități românești de mare valoare intelectuală și culturală care „s-au dedicat” celui care a elaborat un sistem filosofic original, printre ei, Zevedei Barbu, Radu Stanca, I.D. Sîrbu și Ovidiu Drimba, fiecare cu povestea lui de viață.

Un capitol dramatic, aș sublinia, este cel al XI-lea, „Lucian Blaga față în față cu ideologia marxistă”, în care Anca Sîrghie scoate în evidență foarte clar ce a însemnat pentru marele poet și filozof schimbarea regimului politic după cel de-al Doilea Război Mondial, astfel, consecințele reformelor în sistemul de învățământ și obligativitatea aderării la noua și odioasă ideologie bolșevică se vor catapulta și totodată repercuta dramatico-tragic în soarta/destinul nefericit postbelic al profesorului conțestat de sinistrul comunist ca filozof, exclus din învățământ, de la Academia Română și chiar din viața literară. Totul a început cu diatriba controversatului Lucrețiu Pătrășcanu, care nu avea nicio treabă cu filosofia, fiind avocat și economist și care a tipărit în revista lui G. Călinescu „Lumea”, nr. 13 din 20 decembrie 1945, un articol de 15 pagini, *Lucian Blaga și criza gândirii filosofice românești*, semnalând, chipurile, limitele concepției sale filosofice, iar în baza unor argumente discutabile, ideologul comunist supraevaluat conchidea că: „nu-i românesc conținutul filosofiei lui Blaga; caracteristicile acestei filosofii trec cu mult peste elementele componente ale specificului nostru național, căutat de toți reprezentanții de astăzi, ai așa-zisului tradiționalism”. Atacurile împotriva lui Blaga au continuat cu jurnalistul ilustru necunoscut Nestor I. Ignat, redactorul-șef adjunct al odiosului ziar *Scântea*, care în revista *Viața Românească*, nr.1 din ianuarie 1946, vedea greșit, desigur, în filozofia blagiană efectul crizei Occidentului. Dar, poate cea mai dureroasă lovitură primită de Lucian Blaga a fost cea venită din partea oripilantului poet proletcultist Mihai Beniuc, autorul ridicolului volum de „versuri” *Cântec pentru tovarășul Gheorghiu Dej*, care îl adulase pe Blaga în vremuri bune, introducându-l chiar în poeziile lui, vizitându-l și participând la mesele prietenești ale familiei Blaga. Același îngrozitor

M. Beniuc, după 1945 a șocat opinia publică prin publicarea romanului cu cheie *Pe muchie de cuțit* (1959), în care glosa: „Ființa tracă a poporului putea fi apărată numai de garda de fier și de mesianismul sângeros al lui Hitler, zicea poetul filosofând. Nu e de mirare deci, că Marele Anonim, cu o astfel de filosofie a ajuns gânditorul oficial al partidelor de dreapta din România și un geniu proslăvit de legionari – pe care nici el nu-i detesta! – deși îmbrăcase uniforma albastră a Frontului Renașterii Naționale sub Carol II și se înfruptase până la indigestie din favorurile acestuia”. Pe scurt, indigestul Beniuc îl denunțase pe Blaga ca fiind hitlerist!

În capitolele XIII și XIV, autoarea cărților *Radu Stanca – Ipostazele omului de teatru* și *America visului românesc*, se ocupă de caietul de notițe păstrat în familia doamnei Felicia Ionașiu, la cea dată în vârstă de 37 de ani, care a urmat la Sibiu cursul de Filosofia culturii, al reputatului profesor Lucian Blaga, cu începere din 5 noiembrie 1943. Capitolul XIII, intitulat „Autoarea caietului de notițe, o apropiată a lui Lucian Blaga” menționează faptul că acest caiet de notițe avea aproximativ 200 de pagini, iar pe ultima lui foaie figurează și orarul cursului în sala Pârvan a Universității sibiene, textul propriu-zis al acestui caiet putând fi lecturat în partea a doua a volumului Ancăi Sîrghie, intitulat „Anexe”.

În fine, în capitolul al XIV-lea, „Parcursând un caiet de notițe de la cursul de filosofie al lui Lucian Blaga”, criticul și istoricul literar brașoveano-sibian precizează că temele disciplinei de Filosofia culturii s-au înșirat în caiet în mod firesc, de la problema stilului ca fenomen, trecut prin teoriile celor mai mari gânditori ai lumii, diferențiindu-se cultura Etiopiei de cea hamită, aplicându-se principiul apolinicului și cel al dionisiacului, un binom din scrierile lui Friedrich Nietzsche, care a descris cele două posibile trăsături de caracter în relație cu zeii Apollo și Dionis, ajungându-se la orizontul spațial al conștientului și la cel al inconștientului, unde, potrivit teoriei blagiene, „avem de-a face cu structuri psihice și spirituale eterogene, față de structurile conștiinței”. Delimitându-se de marele Immanuel Kant, magistrul din Lancrăm consideră că „orizontul sensibilității conștiente se găsește indeterminat și se confundă cu peisajul”. Totodată, profesorul Blaga înțelege să deschidă studenților săi perspective largi de cercetare. Astfel, în cursul din 14 ianuarie 1944 unde le-a vorbit despre orizontul spațial inconștient, exemplificat cu arta indiană, oratorul a sugerat ideea că localitățile menționate în demonstrația sa „sunt toate puncte de reper pentru aceia dintre D-voastră care vor să consulte istoria artei indice”. Chiar dacă ceea ce a preocupat-o pe universitară Anca Sîrghie în actualul său demers este stilul de predare al profesorului, modul în care Lucian Blaga comunica direct cu asistența la cursuri, ea consideră că ar fi necesar pe viitor, ca filozofii de profesie să realizeze o confruntare comparativă a lucrărilor publicate de maestrul din Lancrăm pe tema filosofiei culturii cu textul cursului predat studenților. Astfel, ar putea să se stabilească mai precis spiritul de sinteză, capacitatea de esențializare a ideilor, care să ajungă clare, ușor de perceput, așa cum cere priceperea, măiestria, ar numi-o Anca Sîrghie, dacă se acceptă că există o artă a predării cunoștințelor spre tână generație – a adevăratului profesor. S-ar putea spulbera astfel multe dintre prejudecățile instalate despre lipsa de interes a cursurilor lui Lucian Blaga, subliniază autoarea, în încheiere.

Cartea *Lucian Blaga – profesor și mentor* este una bine scrisă, excelent documentată, fundamentată pe date și informații clare și exacte, cercetând și sondând o bibliografie vastă, despre o mare personalitate a literaturii și culturii române, care s-a remarcat plener și în nobila calitate de profesor universitar.

...Anca Sîrghie explică stilul și metodele profesorului universitar Lucian Blaga, iscusința lui de a captiva interesul studenților săi, prin cultura și erudiția sa imense, comentariile inteligente și explicațiunile de tot felul, efectuate cu o voce deosebită, melodică, magistrul dând dovadă și de o răbdare ieșită din comun.

Cristian Cocea

Scriitori în francmasonerie

Ion Pillat, întoarcerea fiului răătăcitor

Se spune că o imagine valorează cât o mie de cuvinte. O fotografie din perioada interbelică îl înfățișează pe Ion Pillat în Orient Express - un domn între două vârste, purtând degajat costum cu vestă, cămașă cu guler ascuțit și cravată. O batistă albă scânteiază în buzunarul de la piept. Stă la geam, în vagonul restaurant. Pe masă, o lampă cu abajur și câteva pahare. Omul este bine ras și zâmbește. Buzele pline i s-au deschis sub mustața stufoasă. Are frunte înaltă, frumoasă, și ochi triști. Pare un călător care, după ce-a văzut lumea întregă, se bucură să se întoarcă acasă. Impresia nu-i departe de adevăr.

Anii de ucenicie

Poet, eseist, editor și publicist, Ion Pillat a fost un gentleman în viață și un rafinat în operă. Tatăl său, Ion N. Pillat, era moșier și parlamentar, dintr-o veche familie boierească din ținutul Fălciului, pe Prut, care făcea politică liberală. Mama, Maria, era fiica lui Ion C. Brătianu. Moldoveanul, fiul unui partizan devotat al "Vizirului", avusese îndrăzneala să viseze la o astfel de partidă și stăruința de a transforma visul în realitate. În fața manierelor impecabile ale pretendentului și cunoscându-i situația financiară, Ion Brătianu consimțise. În primăvara lui 1890, nunta se făcuse la "Florica", într-o atmosferă veselă, câmpenească. Peste aproape un an, pe 31 martie 1891, în capitală, Maria Pillat dădea naștere, după un travaliu de 36 de ore, unui copil aproape fără viață și "cu capul deformat de forceps" (1) - viitorul poet. Din fericire, mama și copilul aveau să treacă cu bine peste dramatica încercare, care a rămas, totuși, în memoria apropiaților. Sabina Cantacuzino, mătușa lui Pillat, nota malițios în memorii că, de multe ori, mai târziu, și-a tachinat nepotul spunându-i că talentul poetic i se trage de la presiunea forcepsului (2).

Ion Pillat și-a petrecut primii ani în Argeș și în Moldova, la Miorcani, moșia tatălui. Înconjurat de atenție, a făcut la Pitești școala primară în particular și trei clase gimnaziale, terminând clasa a VIII-a la liceul bucureștean "Sf. Sava". În 1905, Maria Pillat, care beneficiase de o educație artistică solidă (studiase la Sorbona, era interesată de arta plastică și, se spune, îi iubea pe impresioniști), s-a mutat la Paris, luându-și cu ea copiii (Ion, Pia și Nicolae). Astfel, viitorul poet și-a continuat studiile la liceul "Henry IV", iar din 1910, a urmat, la Sorbona, Dreptul și Literele, pe care le-a absolvit cu diplome de licență. În atmosfera culturală din Cetatea Luminilor, esențială pentru formarea unui spirit tânăr, Ion Pillat a descoperit marea poezie la lumii. De-a lungul studenției, i-a citit și i-a tradus pe Baudelaire, Verlaine și pe Mallarmé, pe E.A. Poe și pe Dante Gabriel Rossetti. A călătorit prin burgurile italiene - Veneția, Urbino, Orvieto, a descifrat arta gotică la Chartres, a admirat capodoperele din pinacotecii. Vacanțele și le-a petrecut în țară, în lungi excursii prin munți, în Deltă sau la mănăstirile din nordul Moldovei. Peste toate, a început și el să scrie poezie, exersând în maniera clasicilor naționali, apoi compunând după modele parnasiene și simboliste. N-au lipsit parodiile, mult gustate în cercurile studenților români din capitala Franței.

În acest mediu, Pillat a cunoscut-o pe Florica Rosetti, spirituala nepoată a lui Titu Maiorescu, de care s-a legat cu o amiciție transformată curând în dragoste. Prin intermediul tinerei aristocrate, Maiorescu a ajuns să cunoască o parte din încercările literare ale studentului de la Sorbona, pe care le-a publicat în "Convorbiri literare". O altă influență semnificativă asupra începuturilor operei lui Pillat a avut-o Alexandru Macedonski, în cenaclul căruia tânărul era primit cu speranța că ar putea fi "marele poet pe care România îl aștepta" (3). La rândul său, Pillat a fost fermecat de personalitatea autorului "Noptii de decembrie", căruia i-a editat volumul "Flori sacre". În cercul lui Macedonski poetul a cunoscut și alte spirite înrudite (Adrian Maniu, Tudor Vianu, Al. T. Stamadiad), de care s-a legat afectiv. În anul 1912, Pillat a publicat la Paris

volumul de poeme în proză "Cel din urmă sfânt" și, la București, primul volum de versuri, intitulat "Visări păgâne".

Anul următor i-a adus poetului licența în Litere și o concentrare în campania militară din Bulgaria, ca sublocotenent de artilerie. În 1914, a revenit la Paris pentru licența în Drept, pe care a obținut-o cu punctaj excelent. Apoi, reîntors definitiv în țară, s-a căsătorit cu pictorița Maria Procopie Dumitrescu, o artistă apreciată în epocă, fiica unui fruntaș liberal, deputat și fost primar al Capitalei. Proaspătul cuplu s-a instalat într-un apartament din Romană, care a devenit curând un salon al tinerilor literați, frecventat, printre alții, de Ion Minulescu și Oscar Walter Cisek. În 1916, Ion Pillat a preluat conducerea revistei "Flacăra", împreună cu prietenii Adrian Maniu și Horia Furtună, încercând să ignore atmosfera generală, din ce în ce mai deprimantă. România se pregătea să intre în război.

În furtuna războiului

În timpul retragerii guvernului în Moldova, Ion Pillat s-a aflat și el la Iași, fiind mobilizat și repartizat ca ofițer de legătură pe lângă Misiunea Franceză. Cei opt ani petrecuți la Paris îl făcuseră un excelent vorbitor de franceză iar contactele sociale îl recomandau de la sine. În această calitate, stând în preajma lui Ionel Brătianu, unchiul său, tânărul începea să se familiarizeze cu o altă artă decât cea literară, anume cu arta politică, pusă în interes național. Avea de la cine învăța. "Ionel Brătianu a fost un om care, sufletește, mi-a fost cel mai apropiat. Era un om cu totul superior și, poate, deși mi-a fost unchi, personalitatea lui covârșeste acest detaliu", spunea Pillat într-un interviu (4). „Era un om care domina pe toți contemporanii săi. Eu n-am fost niciodată lipsit de simț critic pentru oamenii pe care i-am iubit, sau pentru familia mea. Din contră, am avut spiritul, poate, mai tăios și un spirit, poate, mai incisiv pentru ei decât pentru alții. Dar mărturisesc că pe Ionel Brătianu n-am putut să-l critic, deși l-am cunoscut cum nu se poate mai bine”. Este de presupus că războiul, cu deznădejdiile și tragediile sale, amestecate cu speranță și luptă, l-au transformat pe Ion Pillat într-un patriot ardent, ceea ce se va vedea și mai bine în perioada Conferinței de Pace de la Paris, unde va participa, în calitate de secretar al lui Al. Vaida-Voevod, ministru fără portofoliu în delegația română. Unii istorici consideră că, "în ciuda supozițiilor, până la urmă firești, cum că tânărul poet ar fi fost propus și susținut în funcția de secretar al delegației române la Paris de către unchiul său, se pare totuși că înalta răspundere i s-ar fi acordat mai degrabă grație amicitiei sale recente cu diplomatul lugojean Caius Brediceanu. Grupul transilvan, condus de Vaida Voievod, format mai ales la școala de inspirație vieneză, era în consecință vorbitor de maghiară, germană și, eventual, engleză sau italiană. Aveau, de aceea, mare nevoie de un traducător de franceză experimentat, pe care l-au găsit în persoana tânărului vlăstar al Brătienilor, școlit până de curând în capitala Franței" (5).

La Paris, Ion Pillat a participat activ la campania de lobby pe care România a fost obligată s-o desfășoare în culisele diplomatice ale Conferinței dar și în mass-media, pentru modelarea opiniei publice internaționale, în favoarea revendicărilor teritoriale românești. Aflați de partea învingătorilor, românii riscuau să piardă "la masa verde", întrucât se confruntau cu interese adverse mult mai mari. Degeaba clamase Brătianu drepturile istorice ale românilor din Transilvania, degeaba arătase situația etnică de pe teren, degeaba plătiese articole în ziare franțuzești - parcă nimeni nu voia să audă! În această situație, premierul liberal și-a dat demisia, înmânând ștafeta negocierilor transilvăneanului Alexandru Vaida-Voevod, care avea să noteze în memorii: „El nu a plecat din cauza rigidității sale în cursul tratativelor sau vederilor sale dictatoriale, cum a fost etichetat de diverși, ci din cauza

presiunilor exercitate asupra sa de delegații Marilor Puteri și de cercurile financiare internaționale, presiuni la care el nu putea să cedeze decât cu prețul suveranității și neatârării țării, alternativă pe care a respins-o categoric" (6). Dar despre ce fel de interese era vorba, atâta vreme cât Imperiul Austro-Ungar se destrămase? Răspunsul îl sugerează tot Al. Vaida-Voevod, într-o celebră scrisoare trimisă lui Iuliu Maniu: "Două mari organizații stăpânesc omenirea și îmbrățișează rostogolul pământului: biserica Romano-Catolică și francmasoneria (...) Lipsa unei serioase organizații francmasonice la noi a avut nefârșite consecințe fatale pentru cauza noastră înainte de război, în decursul războiului și, mai cu seamă, la petrectările Conferinței de Pace. În tot momentul dai de situații care nu-ți permit o explicație: o putere nevăzută îți paralizază argumentele ireproșabile, logica faptelor (...) Iugoslavii, polonezii, ceho-slovacii, fără de legăturile francmasonice de cari dispuneau, nu ar fi putut niciodată ajunge la ceea ce au ajuns (...) Maghiarii, jidanii și sașii își au lojile lor. Acestea sunt în strânsă legătură cu Marele Orient German și cu toate organizațiile mari din lume. Posibilitatea de a le controla ne lipsește și ne va lipsi pe viitor, dacă nu vom căuta să stăpânim și pe acest tărâm situația (...) Contactul și afilierea la Marea Lojă a Franței ne-ar permite să paralizăm prepotența francmasoneriei maghiare, ovreiești și săsești în interiorul țării noastre și să avem un sprijin puternic internațional" (7). Prin urmare, pe 14 mai 1919, Alexandru Vaida-Voevod și alți șase membri ai delegației române la Conferința de Pace (printre care și Ion Pillat), au cerut Lojei pariziene "Ernest Renan" să fie inițiați în tainele Francmasoneriei, ceea ce s-a întâmplat două luni mai târziu. Mișcarea a avut efect, Vaida-Voevod având acces, de atunci înainte, la diferite personalități franceze, printre care și directorul ziarului "L'Humanité", care a adoptat o poziție favorabilă. În mod excepțional, membrii delegației românești au fost invitați, în septembrie 1919, la ceremonia de închidere a conventului Marelui Orient al Franței (8).

Poet, diplomat, călător

În timpul dramaticei lupte politice din Capitala Luminilor, Pillat nu și-a uitat vocația de poet. Astfel, chiar în ziua semnării Tratatului de la Versailles, îi apărea, la Paris, într-o ediție de lux, cu tiraj mic, volumul "Grădina dintre ziduri". În noiembrie 1920 s-a întors în țară, pentru a candida la Parlament, din partea organizațiilor liberale moldovenești, începându-și o carieră care va dura până în 1938. De-a lungul ei, a reprezentat de multe ori România în străinătate, ca delegat la Societatea Națiunilor, prezentând, printre altele, situația românilor transnistreni, rămași sub autoritate sovietică. A continuat să scrie, apropiindu-se de filonul poetic tradiționalist în poate cel mai bun volum al său, intitulat "Pe Argeș în sus" (1923), în care evocă atmosfera de la Florica și figurile celor din trecut. "Cred cu tărie și sunt adânc convins de acest adevăr, anume că, în viața artistului (...) anii copilăriei nu contează îndoit sau întreit față de anii maturității ci înzecit, ci însutit mai mult", nota poetul. În acești ani se întorcea de ori de câte ori avea prilejul, între două călătorii, între două misiuni diplomatice, la moșia din Moldova. "Deși se socotea la Miorcani ca dintr-un roman de Turgheniev sau Tolstoi, Ion Pillat nu ducea viața de țară a unui nobil rus. Nici vânătoare, nici pescuit, nici călărie, nici partide de cărți sau de șah cu vecini de moșie, la o ceașcă de ceai servită dintr-un samovar. Aproape toată ziua stă să scrie sau să citească (...) În loc de lumină electrică, lămpi cu gaz (...) Bineînțeles, nici vorbă de telefon sau radio", își amintea Dinu Pillat, fiul său (9).

În 1925, Pillat a realizat, împreună cu Perpessiciu, "Antologia poezilor de azi", în două volume, dovadă de gust și de generozitate față de confracții întru muze. În 1935, a —>

→ descoperit Balcicul, căruia i-a dedicat un ciclu de poeme, strâns într-un volum frumos ilustrat de Maria Pillat-Brateș (editura "Scrisul Românesc", Craiova, 1940). Acolo și-a construit și o casă de vacanță. "Priveliștile sunt ca oamenii: cu unele te înrudești din copilărie, pe altele le alegi cu afinitatea traică ce hotărăște soarta sufletelor noastre. Cu dealurile, viile și zăvoaiele argeșene de la Florica și la fel cu stepa unduiată din Miorcanii de pe Prutul moldovenesc legătura mi-au făcut-o sângele părinților și cele mai vechi amintiri. Balcicul însă mi-a fost hărăzit ca încununarea dragostei mele pentru mările sudice și cerul mediteranean", a scris poetul în introducere. În 1936, a explorat noi modalități de expresie, inspirate din haiku, în "Poeme într-un vers", iar în 1944 și-a strâns creația în trei volume de "Poezii", editate la "Fundatiile Regale". În 1936, Pillat a primit Premiul Național pentru Literatură și a devenit membru corespondent al Academiei Române. Și-a continuat și activitatea masonică, fiind membru în Loja "Dimitrie

Cantemir", condusă de Mihail Sadoveanu, devenind chiar Venerabil Maestru, într-o lojă sub obediența Francmasoneriei Române Unite.

În data de 17 aprilie 1945, la doar 54 de ani, Ion Pillat a făcut o congestie cerebrală la București, în plină stradă. Transportat acasă, în stare de inconștiență, s-a stins câteva ore mai târziu. Posteritatea critică l-a receptat ca pe un gentleman detașat, un privilegiat social, un poet fericit într-o țară imaginară, combinație de Florica și Miorcani, amestec de trecut și viitor. Pillat, un limfatic? Poetul n-ar fi fost de acord: "Au spus că-i rece și n-au bănuț/Ce patimă îi clocotea în vine/ Au spus că nu-i adânc și n-au simțit/ Genunile ce dorm sub limpezime" (10).

Note:

1 Sabina Cantacuzino, Din viața familiei Ion C. Brătianu, editura Humanitas, București, 2013, pag. 257.

2 idem.

3 Academia Română, Dicționarul General al Literaturii Române, ed.2, Editura Muzeul Literaturii Române, 2016, vol. 6, pag. 365.

4 Citat în Tezaur, Foaie a Bibliotecii Academiei Române, anul I, nr. 10, octombrie 2020, https://bibliacad.ro/wp-content/uploads/2022/05/ZIAR-TEZAU-10_2020.pdf.

5 Carmen Brăgaru, "O altă față a lui Ion Pillat", la https://www.researchgate.net/publication/355982775_O_alta_fata_a_lui_Ion_Pillat.

6 Idem.

7 Citat de Horia Nestorescu-Bălcești, în Enciclopedia ilustrată a Francmasoneriei din România, editura "Phobos", București, 2005, pag. 376.

8 Mircea Alexandru Birt, Tudor Sălăgean (coordonatori), Francmasoni și Patrioti, Editura "Școala Ardeleană", Cluj-Napoca, 2020, pag. 75.

9 Citat de Ioan Adam, în postfața la volumul "Pe Argeș în sus", editura "Minerva", București, 1984, pag. 225.

10 Ion Pillat - "Menire", în volumul citat mai sus, pag. 207.

Șase chipuri ale ratării

(urmare din p. 2)

poate chiar gradul ei maxim? Ce ratează fericirea? Fericirea îndestulată ratează, în primul rând, acea privire în abisul însuși al facticității noastre, ratează – altfel spus – conștientizarea ratării ontologice, ființiale, metafizice, subsecventă faptului de a fi. O ființă fără inconștient metafizic este o ființă cu totul superficială, o ființă cu totul epidermică, un vierme plat. În egală măsură, cel care se complăce într-o asemenea fericire ratează realizarea, împlinirea celor mai autentice posibilități, *individuale*. Această fericire – impersonală, generală, comună – își dezvăluie la un moment dat absoluta vacuitate, golul teribil, plictisul, abisul... În asemenea momente suntem chinuți de fantasma carteziană a propriei inexistențe, de gândul că suntem niște fantoșe, niște „corpuri” de sticlă, niște farse aruncate pe scena absolutei ficțiuni de un „geniu rău”. Dacă realizarea înseamnă a găsi o cale individuală de exprimare a faptului de a fi – nelăsându-te copleșit de singularitatea-universală a facticității – omul „fericit” primește de-a gata o formă de a fi, o viață – cu atât mai confortabilă, mai comodă, mai potrivită cu cât el nu are / nu este propriu zis un eu. Această lipsă a identității proprii din miezul propriilor vieți este resimțită ca gol, ca plictiseală suicidală de profesorul de literatură Nikitin din povestirea lui Cehov și de protagoniștii filmului *Marea crăpeliță*.

Lipsa evenimentialității este o formă de ratare, poate cea mai apropiată de tragic, întrucât este complet exterioară, pare să vină complet din afara subiectului – având de altminteri toate datele pentru a fi un personaj excepțional, precum Giovanni Drogo sau Lai Cantacuzin. Pentru a te realiza – constați cu acest prilej – e nevoie de o conlucrare, de o potrivire între voința proprie și „o voință” transcendentă ție, iar voia zeilor se manifestă sub chipul unei conjuncturi, al unui context, al unui „spirit al epocii”. O numim de obicei, această formă de ratare, *neșansă*, absența a oportunității, a clipei prielnice, a lui *kairos*. Este opusul fericirii înseși în sensul pe care-l are cuvântul în limba franceză: a momentului potrivit. Câte vieți nu s-au stins în decursul timpului în acest fel tăcut, căci glasul lor nu s-a putut fi făcut auzit din cauză că nu era... momentul (sau acustica, sau auditoriul pregătit). „Atâtea flori dau în zadar / Parfumul lor, subtil și rar, / În taină și-n singurătate.” Spunem uneori prea ușor că voința înfrânge totul, că există o putere lăuntrică ce transformă totul în prilej, în șansă de afirmare, în oportunitate. Uităm atunci că există asemenea contexte ale... lipsei contextului, asemenea situații ale absenței oricărei situații unde nu există nimic care să ți se opună și astfel, prin contrast, să-ți pună în evidență propriul tău contur. Cea mai dureroasă și umilitoare confruntare este aceea cu un dușman absent, cu un inamic care nu răspunde provocărilor tale, este lupta cu morile de vânt, este lupta cu vântul... Cioran vituperează împotriva provincialismului tocmai din acest motiv al *inexistenței ocaziilor de afirmare* a individualului excepțional / a individului excepțional, minoratul unei culturi și a unei

societăți se referă în primul rând la acest „gol” exterior, la lipsa sistematică, programatică, a ecoului, la indiferența generală a societății în care toate cuvintele și elanurile se împotmolesc. Într-o societate și o cultură minoră totul pare să cadă în gol, de aceea „orgoliul unui om născut într-o cultură mică e permanent rănit” și tot de aceea singura eliberare / mântuire este fie transformarea societății, schimbarea ei la față pentru a putea fi perceput, pentru ca măreția lui să fie posibilă, fie stabilirea într-o societate și cultură majoră – ceea ce nu i se pare acceptabil în perioada sa naționalistă întrucât consideră că individul este indisolubil legat de națiunea sa, orice afirmare în afara ei fiind denaturantă. De altfel nu este *nenorocul*, în viziunea lui Cioran, cea mai mare tară a sângelui valah, moștenit din generație în generație ca un fel de blestem?

O altă formă de ratare este nonsensul lumii cu cele două versiuni ale sale: o precaritate a sensului, lipsa sensului lumii (așa cum constată *Candid*, personajul lui Voltaire) și cea a multiplicării lui indefinite, precum se întâmplă în *Macbeth* sau în *La țigănci*. Căci tot despre nonsens vorbim și în proliferarea nestăvilă a posibilelor sensuri ale existenței, în supradonația hipnotizantă de semnificații. Profesorul de pian Gavrilescu din *La țigănci* este copleșit de două povești de dragoste – ambele par a-i fi destinate lui – iar faptul că se oprește la una dintre ele constituie mai curând un accident decât o alegere deliberată. Tema iubirii mai multor persoane în același timp a fost una care l-a obsedat pe tânărul Eliade, obsedat în egală măsură de prezența – mai mult sau mai puțin ascunsă – a semnificațiilor sacre, destinale, a hierofaniilor în fiecare fapt al vieții unui om. Viața unui om convins că totul este plin de semnificații se golește de acel sens unic, central, major care poate să-i constituie tema. De la superstițiosul inapt să mai facă ceva, prins cum este într-o sumedenie de „semne” trimise din cer și din pământ, din apă și din foc până la scepticul încerenit într-o atharaxie livrată de conștientizarea antinomiilor – pluralitatea semnificațiilor devine un alt motiv de ratare, aceea a deconcertării, a polivalenței, a tentației exhaustivului. De altfel, Eliade însuși a cochetat cu acest ideal renascentist al omului complet, erudit, polimat, savant și, în egală măsură, literat. *Macbeth* este și el prins în capcana acestor multiple semnificații ale vieții sale, prezentate într-un mod voit ambiguu de vrăjitoarele ce-i ies în cale. Viața noastră se ramifică deseori între mai multe căi – fiecare părându-ni-se la fel de îndreptățită, la fel de plină de semnificații, la fel de destinală. Suntem nevoiți atunci să alegem aleatoriu, dând cu zarul, ceea ce re(a)duce acest destin proteic, polimorf la același tip de hazard la care apelează și cel convins în precaritatea sau lipsa de sens a existenței. *Candid* ilustrează această din urmă formă de ratare din moment ce lumea se dovedește a fi – în contra metafizicii lui Leibniz – complet antiteologică și antifinalistă. Că nu există nici un scop ultim al lumii, că ceea ce ni se pare a fi ordine nu este decât caimacul prins peste o infernală harababură și că, în orice caz, această lume nu e în nici un caz cea mai bună

dintre lumile posibile, *Candid* are prilejul să experimenteze în decursul vieții sale caricatural-aventuroase. Ambele tipuri de nonsens sunt cuprinse în opera lui Cioran. Lipsa unui (unic) sens al vieții este vădită pentru Cioran, dar nu mai puțin evidentă este și pluralitatea indefinită și ireductibilă a semnificațiilor și sensurilor vieții. Viața este pentru el când plinar-absurdă, când vidă de sens (major, unic), ceea ce-l face să-i proclame esența profund irațională, supracategorială, in-comprehensibilă.

În sfârșit, cea de-a șasea formă de ratare, întrucât de *Ruletistul* lui Mircea Cărtărescu se referă la imposibilitatea asigurării nemuririi. Orice pariu – și cu atât mai mult cel a cărui miză este nemurirea – este, în contra a ceea ce crede Pascal, un pariu pierdut de la bun început. Autorul și personajul se încred unul în celălalt în obținerea posterității, a acestei „mântuirii... de mântuială”, cu o expresie de-ale lui Cioran. Convertirea ghinionului financiar de care suferă ruletistul într-un succes de public al *performance*-ului suicidal pe care începe să-l practice este o idee-imagină antologică. Mai precis, ruletistul se apucă să joace la ruleta... rusească și câștigă de fiecare dată. Într-adevăr, cine s-ar fi gândit?, sinuciderii – ca oricărei alte inițiative sau proiect – i se pot atribui aceleași criterii de realizare / împlinire. Nu e deloc întâmplător că, de obicei, oamenii de succes, oamenii împliniți, obișnuți doar să dea lovitura, nu eșuează nici măcar în privința loviturii de grație pe care și-o dau lor înșile. Dimpotrivă, ceilalți – ratații – ratează și propriul lor final, fie că-și amână indefinit gestul ultim, ajungând în ultimul grad al decăderii, fie că actele suicidare sunt nereușite penibile: otrăvuri ingerate care nu-și produc efectul letal, spânzurări pe jumătate, salvări în ultima clipă etc. Paradoxul face ca, dimpotrivă, Ruletistul – ghinionist notoriu – să descopere calea de ieșire din acest cerc vicios – căutându-și, public, o moarte a cărei ratare pe plan personal devine o reușită pe plan... social / public. De altfel, *textistența*, conceptul folosit de Mircea Cărtărescu, implică deopotrivă o asemenea dedublare, personajele „aduse la viață” prin ficțiune sunt tot atâtea încercări de „sinucidere” ale autorului – chipuri ale sale în același timp moarte și nemuritoare, fantome cu pretenții la eternizare....

Nu pot să amintesc în finalul acestei cronici și o altă carte notabilă dedicată ratării, este vorba despre cartea - mult premiată și discutată - a lui Costică Brădățan, *Elogiu eșecului. Patru pilde de umilitate*, Spandugino (ediția românească 2024, ediția americană - 2023), asupra căreia îmi propun să revin pe larg. Deși se ocupă cu o temă similară, obiectul lor de analiză / cazurile studiate diferă: Angelo Mitchievici folosește o tipologie de extracție ficțională (literatură și cinematografie), pe când Costică Brădățan își ilustrează ideile cu exemple de oameni în carne și oase. O încântare reală să le citești. Părerea mea este să începeți chiar în ordinea apariției lor, mai întâi cu cartea lui Angelo Mitchievici (2022), o carte de o frumusețe a stilului și de o densitate a ideilor rar întâlnite.

Pentru a te realiza – constați cu acest prilej – e nevoie de o conlucrare, de o potrivire între voința proprie și „o voință” transcendentă ție, iar voia zeilor se manifestă sub chipul unei conjuncturi, al unui „spirit al epocii”. O numim de obicei, această formă de ratare, neșansă, absența a oportunității, a clipei prielnice, a lui kairos.

litere

Lucian Sârbu

Deși în cea mai mare parte cartea lui Stelian Tănase e scrisă pe un ton deloc neutru, ea nu este, totuși, una lipsită de merite. Principalul ei merit e că readuce în actualitate, la un secol de la debutul său literar, figura acestui scriitor „nășit” cândva de smârcurile Bălții Brăilei și aruncat pe scena gloriei mondiale la o vârstă la care alții deja se bucurau de celebritate.

CRONICI

Panait Istrati măsurat cu ocaua anticomunistă

Ar fi fost prea frumos ca să pătrundem cu adevărat, prin *Viața lui Panait Istrati* de Stelian Tănase (ed. Corint, București, 2024), în tainele vieții unuia dintre cei mai cunoscuți, dar și paradoxali scriitori români din perioada interbelică. Revoluționar îndârjit și sinucigaș ratat, fante de mahala și proscris al bolșevismului, aventurier exotic și mic-burghez parizian, sărac-lipit și mână spartă când avea ocazia, scriitor al unei lumi marginale prin care mișună sărăntoci, pederastați, vagabonzi și entuziaști sprijinitori de revoluții mondiale,

bolnav incurabil dar și globe-trotter, sindicalist pasionat și „om care nu aderă la nimic”, Panait Istrati a avut parte în destul de scurta lui viață (doar 50 de ani) de câte ceva din toate, și de un pic în plus. Drept pentru care o biografie a sa scoasă la exact 100 de ani de la debutul său literar, petrecut în Franța, cu romanul *Chira Chiralina*, publicat în 1924 sub auspiciile laureatului Nobel Romain Rolland, promitea să ne răsfete.

Din păcate, unul dintre cele mai deranjante aspecte din această carte îl reprezintă idiosincrazia manifestă a autorului pentru tot ce înseamnă poziție politică de stânga (socialism, comunism). Lipsa de empatie a lui Stelian Tănase față de suferințele nevoiașilor din epocă reiese mereu din felul în care se raportează la diversele greve sau manifestații muncitorești, pacifiste sau stângiste. În logica autorului, când avea loc o asemenea grevă sau manifestație, fie ea la Brăila, Paris sau București, negreșit trebuie să fi fost „sponsorizată” de agenții Germaniei imperiale, ai Kominternului sovietic sau al cine știe căror alți conspiratori periculoși. În schimb, când Henri Barbusse, credinciosul slujitor al sovieticilor din perioada interbelică vizitează România și se întâmplă să fie huiduit de o mulțime de „oameni de bine” și de hoardele de „tefeliști” *avant la lettre* ai anilor 1920, autorul nici măcar nu schițează vreun gest de a presupune că mulțimile respective ar fi putut fi co-interesate la ură cu bani și cu alte mijloace materiale de regimul politic al vremii și de forțele represive. Pe scurt, când „comuniștii” erau huiduiți, pesemne că era vorba de vocea poporului, dar când erau aclamați, sigur își băgase Moscova coada perfidă... În aprecierea aspectelor politice ale epocii lui Panait Istrati Stelian Tănase nu pare să iasă din logica neolitică de tip „Me Tarzan – you Jane” pe care o vedem atât de des exhibită în zilele noastre de elita intelectualilor. Dumnealui chiar nu pare să înțeleagă că, dincolo de retorica revoluționară mai mult sau mai puțin falsă, în spatele luptelor muncitorești din acele vremuri se afla un noian de suferință, chin, nedreptate, durere, care făceau ca demonstrațiile, mitingurile și agitațiile să nu aibă nevoie de prea multe stimulente materiale pentru a se declanșa.

Mai mult, pe alocuri dumnealui se transformă fățiș în gazeta oficială a regimului vremii preluând, pur și simplu, colportările

penibile ale Siguranței Statului. Cine a citit cartea lui Constantin Titel-Petrescu despre *Socialismul în România: 1835 – 6 septembrie 1940* (ed. Biblioteca Socialistă, București, 1940) – Titel-Petrescu fiind printre ultimii oameni care ar putea fi bănuți de... simpatii bolșevice! – a avut acces la o relatare „de primă mână” despre marea grevă a tipografilor din decembrie 1918, despre pregătirea ei, organizatori, mobiluri, obiective și consecințe. Deși Stelian Tănase a citit cu siguranță această carte, pe care o și listează în bibliografie, dânsul nu acordă nici un pic de credit relatării lui Titel-Petrescu, martor direct al evenimentelor, și nu are nici o jenă să preia povestea oficială, mincinoasă, a poliției politice din acea vreme care, sub pretextul împiedicării unei rebeliuni comuniste, a declanșat o represiune sălbatică împotriva socialiștilor vremii (I.C. Frimu, unul dintre fruntașii mișcării, cunoscut și respectat la nivel național și internațional, fiind bătut cu sălbăticie și ucis pe când era în arestul poliției): „Scopul [demonstrației din 13 decembrie 1918] a fost de a lichida nu numai monarhia, ci și regimul constituțional – parlamentul, alegerile libere, partidele, proprietatea privată, libertatea presei. [...] Tentativa s-a soldat cu un eșec, datorită intervenției ferme a armatei. Odată cu acest episod sângeros, preluarea puterii prin violență a dispărut de pe agenda PSDR.” (p. 90). În realitate, cine a citit cartea lui Titel-Petrescu știe că represiunea brutală a fost ideea generalului Mărgineanu, „comandantul cetății București”, care a făcut exces de zel în fața regelui Ferdinand. Iar acuzarea PSDR de dorința de a prelua puterea prin violență este și incorectă din punct de vedere istoric, știut fiind că fix atitudinea față de violența revoluționară dădea diferența specifică dintre partidele socialiste (social - democrate), parlamentariste, cum era și PSDR, și partidele comuniste de mai târziu, afiliate Cominternului. Șubrezenia acuzației de „rebeliune comunistă” s-a văzut și la procesul din epocă, unde din 47 de inculpați doar 5 au primit o pedeapsă, și aceea destul de ușoară (cinci ani de închisoare, pedeapsă comutată rapid la un singur an).

Dintre capitolele în care Istrati este privit cu simpatie de autor se detașează fără îndoială cele legate de faimoasa vizită în URSS, făcută împreună cu Nikos Kazantzakis, vizită în urma căreia scriitorul român avea să-și renege convingerile comuniste, scriind faimoasa lui *Spovedanie a unui învins*. Bineînțeles, nici de aici nu lipsesc ironiile (ieftine), dar cititorul aproape că e șocat atunci când se ajunge la momentul în care Istrati se dezice de comunism și îl vede pe Stelian Tănase declarând simpatetic că: „Îl prefer pe acest Istrati celui din toamna lui 1927, când sosea la Moscova și dădea declarații entuziaste despre Rusia sovietică” (p. 192). După cum e scrisă cartea, ar fi fost de mirare să nu fie așa și, dacă până atunci te întrebi dacă nu cumva figura lui Istrati a fost supusă acestei încercări biografice precum mârtoaga din banc adusă la târg, strict ca să fie făcută de râs, de acum încolo, odată cu revenirea lui Istrati „pe calea cea dreaptă” a anticomunismului, se poate constata și o oarecare încălzire a sentimentelor autorului față de subiectul despre care scrie. Ca un fapt

ușor comic trebuie să remarcăm că avântul anticomunist al lui Stelian Tănase e așa de purtător de mânie, încât pixul său o ia de mai multe ori razna atunci când descrie vizita în URSS a lui Istrati, incluzând... Chișinăul (!?) printre orașele sovietice din perioada interbelică. Prima oară (la pagina 171) ești tentat să zici că e o greșeală de redactare, dar când vezi „greșeala” repetându-se și la pagina 173 sau la 184 (într-un context de-a dreptul ridicol, în care Chișinăul e listat ca unul dintre orașele sovietice vizitate de Istrati în care își făcea simțită prezența mâna lungă a GPU/viitorul KGB...) îți dai seama că, de fapt, autorul a luat-o de bunăvoie și nesilit de nimeni pe cărări pline de... suprarealism, ca să zic așa.

Deși în cea mai mare parte cartea lui Stelian Tănase e scrisă pe un ton deloc neutru, ea nu este, totuși, una lipsită de merite. Principalul ei merit e că readuce în actualitate, la un secol de la debutul său literar, figura acestui scriitor „nășit” cândva de smârcurile Bălții Brăilei și aruncat pe scena gloriei mondiale la o vârstă la care alții deja se bucurau de celebritate. Frumoasa Brăila, despre al cărei port aventurierul bavarez Johannes Schiltberger (care a trecut, în drumul său spre Bătălia de la Nicopole, și prin Curtea de Argeș) scria încă de la 1395 că „e plin de corăbii încărcate de mărfuri nenumărate aduse din țărâmurile necredincioșilor”, i-a insuflat, fără îndoială, lui Istrati pasiunea pentru Orient, pentru călătorii și pentru poveștile purtate de vânt ale oamenilor simpli.

Un al doilea merit major, oarecum involuntar – dar bun și acela! – este că prin

această carte Stelian Tănase oferă cititorului contemporan și un pic de istorie a mișcării socialiste și muncitorești din România, care e una de o demnitate ireproșabilă, de care nu trebuie să ne fie în niciun caz rușine, pentru simplul motiv că socialiștii de la începutul secolului nu puteau bănuși că mișcarea lor îl va face posibil cândva pe un Ceaușescu, așa cum, desigur, nu i se poate reproșa lui John Stuart Mill că în numele „liberalismului”, mai precis în numele „democrației liberale”, aveau să fie exterminați după un secol sute de mii de copii irakieni. La un moment dat, cu o satisfacție nedisimulată, Stelian Tănase observă: „Idea că în mișcarea socialistă [de la începutul secolului al XX-lea] se găsesc deznădăjduiții, oprimații, defavorizații, sărăntocii este un clișeu ideologic, neconform cu realitatea” (p. 74). Observația e absolut corectă, just! Atâta doar că nu e nici un secret că socialismul european din acele vremuri – și cel românesc nu făcea excepție – era populat în primul rând de *idealiști* pentru care adâncimea buzunarului era mai puțin importantă. Unii membri ai mișcării erau mai săraci, unii erau mai bogați. Fiindcă nu scria și nu scrie nicăieri că trebuie să fii sărac pentru a fi om. Păcat că autorul nu pare să înțeleagă acest lucru simplu pe care sperăm că îl vor înțelege, totuși, cititorii săi.

„Paradisul suspinelor”, roman postmodern

Sanda Cordoș are dreptate când pledează pentru o nouă relectură a lui Vinea, fiindcă opera și viața acestuia „vorbesc limbajul și trăiesc obsesiile cititorului de astăzi”. Să încercăm să deslușim împreună destinul destul de ingrat în istoria literaturii române al cărții „Paradisul suspinelor” care a ratat să facă „epocă” la vremea sa. Încă din 1943, Vladimir Streinu atrăgea atenția că proza românească din perioada interbelică este foarte „puțin disciplinabilă, din punct de vedere critic, pe formule și curente” („Literatura română contemporană”). În opinia sa, întreaga proză română a anilor 1918-1940 ar fi „însușită” în trei „mari figuri care au dat prozei narative românești o existență certă, numeroasă și strălucită: Mihail Sadoveanu, Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu”. În antologia sa extrem de severă, Streinu, pe lângă cei trei mari scriitori evidențiați, mai reținea, în ordine alfabetică, pe G. Brăescu, Em. Bucuța, Mateiu Caragiale, G. Călinescu, Pavel Dan, Mircea Eliade, Gala Galaction, N. Iorga, E. Lovinescu, Gib Mihăescu, Camil Petrescu, Cezar Petrescu, Ion Petrovici, C. Stere, Ionel Teodoreanu, Radu Tudoran, Urmuz și George Mihail Zamfirescu. Din această înșiruire fatalmente subiectivă, dar care dă seama de un moment al criticii și istoriei literare românești, se observă absența unor scriitori de primă mărime, precum Mihail Sebastian, I. Agârbiceanu, M. Blecher, Constantin Fântâneru, Ion Vinea ș.a. Ultimul, Ion Vinea, este reținut ca poet, deși acesta nu publicase niciun volum de versuri până la acea dată, fapt subliniat în scurta fișă de prezentare din „Literatura română contemporană. Antologie”, fiindu-i menționată proza, neantologată: „Descântecul și Flori de Lampă”, 1925, și „Paradisul Suspinelor”, 1930. De altfel, poetul Vinea fusese remarcat și reținut încă din „Antologia poezilor de azi” (1925) a lui Ion Pillat și Perpessicius.

Fondator și conducător de reviste literare încă de pe băncile liceului, având, așadar, un cult pentru textul tipărit, Vinea a ales să publice în volume proză, nu și poezie. Este posibil, ținând cont de aceste demersuri editoriale, ca Vinea să fi pus un pret mai mare pe proza sa decât pe poezie, deși contemporanii l-au preferat ca poet. În acest sens, la lipsa de cunoaștere și, implicit, de recunoaștere a scrierilor sale a contribuit însuși autorul. Așa cum arată Mircea Muthu, „în literatura română modernă, Vinea rămâne un <<caz>> în primul rând prin amânarea, datorată orgoliului sau atitudinii iconoclaste față de textul considerat <<definitiv>>, a debutului editorial în poezie”. În epocă, și Arghezi a debutat foarte târziu în volum ca poet, la 47 de ani, dar, pentru Vinea, singurul său volum de versuri inițiat spre publicare, „Ora fântânilor”, este din 1964, sub presiunea bolii și a morții iminente. G. Călinescu era de părere că această întârziere a plecat de la faptul că Vinea a dorit să întrețină în jurul său „un aer misterios”. Oricum ar fi, poetul Vinea a ținut să publice volume de proză și să se promoveze ca prozator. Într-un interviu acordat lui I. Valerian în anul 1927, mărturisea că „așteaptă să vadă lumina tiparului” două romane ale sale: „Tic-Tac și Reportaj sentimental. Plus un volum de nuvele” („poeme fantastice”) și unul de versuri, „Prund”. Însă aceste obiective nu se materializează pe deplin. Romanul „Tic-tac” este editat în 1930 sub numele de „Paradisul suspinelor”, autorul adăugându-i două nuvele, „Luntre și punte” și „Cu inima în cap”, în vreme ce „Reportajul sentimental” va sta la baza viitorului roman „Lunatecii”, apărut postum, în 1965.

„Paradisul suspinelor” este scris și publicat secvențial, în revista „Contemporanul” condusă de Vinea, în anii 1924 și 1925, sub titlul inițial de „Tic-Tac”, din care și menționează că face parte, la care adaugă pagini scrise în 1916 („Domnul bătrân”) și în 1929 („Dintr-o scrisoare”), textul final, integrator, din 1930, suferind modificări nesemnificative. Încă de la apariție, romanul a ridicat problema cărei specii literare aparține, mai ales că Vinea declarase public că, după sine și după Remy de Gourmont, nu există decât un singur gen literar: poemul. Perpessicius, printre primii recenzenti, îl consideră un roman „în care analiza psihologică primează”: „Sunt în *Paradisul suspinelor* suficiente elemente de roman extensiv. Sunt tipuri de mare fecunditate epică, sunt împrejurări și evenimente, este drama însăși, care, desigur, ar fi putut să se prolifereze

un întreg de pagini (...). Dl. Ion Vinea a păstrat din roman atâta cât este de riguroasă pentru a coborî pe pământ și a nu da impresiunea că ne aflăm tot timpul în poem”. Pompiliu Constantinescu remarcă și el „gustul special pentru introspecțiune și analiză”, senzaționalul fiind doar „un pretext de psihologie”, iar Paul Zarifopol avertizează: „nu vă agitați așteptând, logic și cronologic, ce se va întâmpla și cum se va sfârși. Aci fabula și, cu atât mai special, intriga anecdotică, sunt, din principiu, detronată”. În legătură cu latura anecdotică, peste ani, Nicolae Manolescu va denunța „prostul gust stupefiant de care dă dovadă în câteva dintre ele, simple anecdote triviale” (în istoria sa critică). Lovinescu e de părere că „Paradisul suspinelor” este o: „culegere de nuvele, din care prima, titulară, e chiar un mic roman -, adică un amestec de poem liric, de fantastic, de sugestie freudiană, căci în raporturile dintre Darie, Lia și Axel se proiectează ceva din complexul freudian și de o mare erupție sexuală (toți trei fiind niște frenetici), pătrunsă de un lirism purificator” („Istoria literaturii române contemporane. 1900-1937”). Vorbind despre poet, G. Călinescu îi reține, în 1941, în „Istoria literaturii române de la origini până în prezent”, „Paradisul suspinelor”, pe care îl consideră „un volum de proză cu aspect suprarealist și foarte dificil la lectură”. Mai departe în Istoria sa, după ce îi remarcă însușirile literare, criticul exemplifică: „Autorul umblă, ca și Camil Petrescu, după autenticitate, respectând automatismele unui pretins jurnal de adolescent în care nu-și îngăduie să introducă nici o interpretare proprie, voind a <<nu altera caracterul descusut al însemnărilor și a nu da impresia unei colaborări>>. Pentru acest motiv, în cutare loc, ca și André Gide, autorul se prefacă cu ingenuitate a nu pricepe: <<Nu pătrund rostul acestei însemnări>>”.

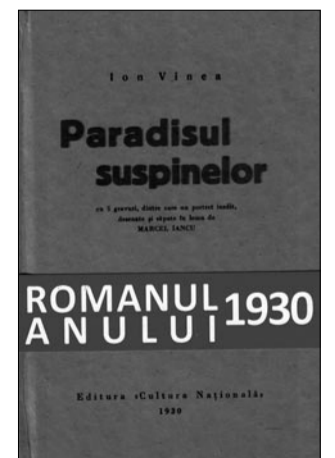
Cel care va face dreptate prozatorului Ion Vinea este Tudor Vianu, în „Arta prozatorilor români” din 1941. „Paradisul suspinelor” este considerat a fi, de către Vianu, care îi cunoștea creația poetică, „poate opera cea mai reprezentativă a lui Ion Vinea”: „Una din particularitățile cele mai de seamă ale lui Ion Vinea este de a practica analiza cu mijloacele evocării (...) Imaginile cu funcțiune de caracterizare internă alcătuiesc sectorul propriu lui Vinea într-o hartă stilistică a prozei noastre mai noi. *Paradisul suspinelor* este confesiunea unui nevropat, un ins purtând povara unei vechi obsesii erotice nedezlegate, după schemele psihanalizei, scriind când în numele său, când la persoana a treia, uneori intercalând mărturiu străine, deplasându-se în diferite niveluri ale duratei, înaintând sau revenind în timp, căci - ne previne autorul în comentariul cu care întrerupe din când în când confesiunea personajului său - <<sensibilitatea dureroasă a eroului s-a lăsat desigur condusă în povestire mai mult de acuitatea impresiilor conținute, decât de ordinea cronologică și (de) logica expunerii>>”. Cu trecerea anilor, tentativele de încadrare a „Paradisului suspinelor” cunosc noi ipostaze, fără însă a se impune, definitiv, o opinie critică sau alta, indiferent de notorietatea celor care le enunță. În monografia ce i-a dedicat-o lui Vinea în 1972, Simion Mioc încearcă să ofere un tablou al acestor încercări, fără a fi decis în vreo direcție: „Această scriere a lui Vinea este un amplu poem, dar și un microman, un jurnal intim indirect, un eseu puternic liricizat, despre forțele tiranice ale libidoului. Toate aceste elemente de proveniență deosebită sunt însă subordonate unei unice viziuni onirice și <<fantastice>> (...) <<Fantastic>> pare micromanul prin interferența celor două planuri: vis-realitate, prin ivirea straniului și ininteligibilului”. Tot în 1972, Elena Zaharia publică, la rândul-i, o monografie despre Ion Vinea, în care această problemă rămâne, pe mai departe, deschisă: „Oricum s-ar numi <<Paradisul suspinelor>>, roman sau altceva, aceasta este cea mai interesantă scriere literară a lui Vinea unde își găsește aplicarea, mai vizibil ca oriunde, concepția sa literară modernă.” Pentru Emil Manu, „Paradisul suspinelor” „a creat, de la apariție, două dileme metodologice: criticii au afirmat că această proză poetică nu se poate încadra într-un curent literar și mai ales nu se poate defini ca specie (...). *Paradisul suspinelor* e un poem românesc, fără să fie

singular în epocă; Mateiu I. Caragiale avea, aproximativ, același limbaj. Ca tehnică ar fi o asociere a senzațiilor ingenioase, după modelul corespondențelor lui Baudelaire, prin asta ținând și de simbolism.”

În ultimii ani, situându-se pe poziții stilistice și depășind capcanele istoriei literare, critici literari de talia lui Nicolae Manolescu și Mihai Zamfir s-au raportat extrem de circumspecți la „Paradisul suspinelor”. Mihai Zamfir, care a elaborat doar primele două volume din a sa „istorie stilistică” a literaturii române („Scurtă istorie. Panorama alternativă a literaturii române”), care se oprește la Mircea Eliade, este de părere că Ion Vinea, în „Paradisul suspinelor”, prin exacerbarea „fragmentarului”, dovedește că nu are vână de romancier: „toate trucurile inventate pentru demascarea mobilurilor speciei românești (caietul găsit, Darie - eroul - povestindu-și tardiv propriile aventuri) nu pot ascunde ratarea vocației de romancier”. Nereușind să facă trecerea de la poem la o structură narativă bine încheată, „Paradisul suspinelor” este un poem în proză și o culme a „fragmentarului”, conchide Mihai Zamfir. Nicolae Manolescu este și mai drastic cu „Paradisul suspinelor”, în „Istoria critică...”, mergând pe aceeași idee a ratării romanului: „În ciuda falsității lui, micul roman a fost raportat la Strinberg, Villiers de L'Isle Adam și Edgar Poe. Amestec de evocări, vise, reflecții, jurnale, un caiet găsit și reproduc etc. *Paradisul* nu izbutește să închege o intrigă plauzibilă. Tehnica narației din unghiuri multiple l-ar fi putut anunța pe Camil Petrescu, dacă romanul lui Vinea n-ar fi iremediabil compromis de imposibilitatea de a-i distinge pe naratori, toți seduși, - și când descriu realități foarte lumești, cum ar fi, iată, un act sexual, - de același insuportabil kitsch stilistic”. „Paradisul suspinelor” poate fi considerat un roman postmodern *avant la lettre*. „Roman al scrierii unui roman”, textul lui Vinea pare a se autodevora de la prima și până la ultima pagină (de pildă, a remarcat-o Elena Zaharia): „În *Paradisul suspinelor*, compoziția se mișcă mereu în două direcții contrare, conduse de Vinea cu abilitate. Una pleacă din parantezele semnate <<I.V.>> și își propune să fie logică, coerentă, explicativă, oferind cititorului date realiste în legătură cu locul acțiunii (la București, la Prahova, în Dobrogea) și delimitând personajele principale (Darie, Axel, Lia, Mara). Dar, în același timp, în interiorul jurnalului lucrează destructiv o altă tendință care cultivă tenace confuzia, haosul, misterul. Astfel scrierea se adună și se risipește în fiecare clipă.” Pasajele semnate „I.V.” întăresc încadrarea prozei în categoria metaromanului. Fenomenul intertextualității apare într-un mod original în proza lui Vinea, astfel că însuși titlul romanului apare de două ori în proza scrisă de Vinea: „Dărz s-au rostogolit în albia lor de foc și apar două ceruri albe pentru paradisul suspinelor” și, mai încolo, „Numele îl mai rostesc nu fără un fior intim, numele, singur ecou de dincolo de zidul straniu care mă desparte de cel care s-a rătăcit și s-a pierdut, atât de timpuriu, în paradisul suspinelor”. De altfel, și substantivul „lunatic” (care va da titlul altui roman al autorului) apare tot de două ori: „Asemenea lunaticilor, oamenii din portret urmăreau un vis neclintit care le sorbea cugetarea ca pe un șipot” („Paradisul suspinelor”, p. 18) și „Sunt încă îmbibată de somn și mă mișc precis, dar în neștire, ca o lunatică.” (p. 105).

Primele capitole din roman sunt publicate în 1924, când Vinea a publicat, în „Contemporanul” său, articolul „Manifest activist către tinerime”. Mai exact, primele două capitole din „Tic-Tac” apar în numerele din aprilie și mai 1924, iar Manifestul în numărul pe luna mai, ceea ce înseamnă o aceeași perioadă de gestație/creație și o relație de determinare între acestea. În „Manifest”, Vinea își exprimă propriul crez artistic, unul de care el însuși trebuia să țină seama în creația sa: „Jos Arta/ căci s-a prostituat!/ Poezia nu e decât un teasc de stors glanda lacrimală a fetelor de orice vârstă;/ Teatrul, o rețetă pentru melancolia negustorilor de conserve;/ Literatura, un clistir răsufat;/ VREM minunea cuvântului nou și plin de sine; expresia plastică strictă și rapidă a aparatului Morse.”

Cel care va face dreptate prozatorului Ion Vinea este Tudor Vianu, în „Arta prozatorilor români” din 1941. „Paradisul suspinelor” este considerat a fi, de către Vianu, care îi cunoștea creația poetică, „poate opera cea mai reprezentativă a lui Ion Vinea”...

Valetul (personaj simbolic) e „conștiința care judecă”: judecă faptele altora, pe care le subestimează, convins fiind că, indiferent de conținutul și de consecințele lor, acestea sunt contaminate de interesul egoist și de bunul plac al individului. Eroul întruchipează „conștiința care acționează”, acela care, fără a se lăsa descurajat de considerente sau scrupule morale, acționează pentru a-și împlini scopurile lui ca individ, dar convins că lucrează și pentru înfăptuirea binelui comun, în consens cu datoria.

HEGEL ȘI VALETUL MORALITĂȚII

În epoca în care Hegel s-a impus ca filosof circula zicala „Pentru valet nu există erou”. E de presupus că ea a apărut în Evul Mediu, în alte condiții istorice, care nu se mai regăseau în structura (alcătuirea) societății moderne din prima jumătate a sec. XIX. Zicala a fost folosită cu precădere de către moralisti, dar și de către alți scriitori prestigioși (Goethe, Carlyle). Hegel are meritul de a fi valorificat filosofic miezul ei sapiential, integrând-o în considerațiile lui de filosofie morală.

Deși nu pare să ridice probleme de înțelegere, totuși enunțul scurt, ferm al zicalei nu e ferit de ambiguitate. Chiar laconismul lui poate lăsa loc mai multor interpretări. Ceea ce părea a fi de la sine înțeles se dovedește sau se poate dovedi mai complicat. Vorbind ca dialecticianul Hegel, s-ar putea zice: „pentru că e gol (ori mai curând sărac) în conținut, el ar putea primi pe oricare”. Tocmai pentru a evita un asemenea inconvenient, enunțului inițial i-au fost adăugate elemente lămuritoare.

În Introducere II la *Prelegeri de filosofie a istoriei*, Hegel precizează că, la enunțul eliptic de mai înainte, în scop explicativ-lămuritor, el însuși ar fi adăugat argumentul „nu pentru că eroul nu este erou, ci pentru că valetul este valet”. Goethe ar fi repetat mai târziu proverbul în forma extinsă (datorată intervenției lui Hegel). Dar nici în această variantă, de la sine înțelesul nu se impune. E nevoie de o expunere mai amplă și de o argumentație rațională solidă.

Dincolo de aceste amănunte cu caracter istoriografic, mai important mi se pare interesul pe care Hegel l-a aratat față de conținutul proverbului, de vreme ce l-a invocat în trei dintre cele mai cunoscute lucrări ale sale: *Fenomenologia spiritului*, *Principiile filosofiei dreptului*, *Prelegeri de filosofie a istoriei*. Prizată hermeneutic în contexte ideatice distincte, diferite de la o lucrare la alta, important este faptul că Hegel se folosește de proverb cu scopul de a critica ideea de „suflet frumos” și, pe un plan mai larg, de a întreprinde o „critică a moralei în numele istoriei” (Hubert Grenier).

Pentru a preîntâmpina o eventuală confuzie să amintim că dialectica raportului dintre erou și valet (expusă în capitolul VI, mai precis în paragraful intitulat „Cugetul moral, sufletul frumos, răul și iertarea lui”), e distinctă de cea a raportului stăpân-sclav (o găsim în capitolul IV, în secțiunea cu titlul „Independența și dependența conștiinței de sine; stăpânire și servitute”). De multă vreme s-a impus părerea că paginile dedicate raportului dintre stăpânire și servitute reprezintă textul cel mai relevant – un fel de „perla coroanei” – pentru filosofia hegeliană a spiritului. Cursurile susținute de Alexandre Kojève între anii 1933 și 1939 la École des Hautes Études au întărit convingerea cu privire la centralitatea acestei secțiuni în economia lucrării. Cu timpul, raportul dialectic stăpânire-servitute a devenit subiectul predilect al exegezei (un subiect „de un prestigiu poate excesiv”, e de părere Jacques D'Hondt, un specialist în hegelianism) punând cumva în umbră celălalt raport, cel la care face trimitere proverbul indicat anterior.

E aproape inutil să semnaliez că cele două teme analizate în *Fenomenologie* sunt distincte, nu doar prin *topos*-ul lor narativ (plasarea lor în „locuri” diferite, ce corespund unor etape sau „momente” diferite din grandioasa mișcare împlinitoare a spiritului), cât prin *conținutul* lor și, firește, prin *miza* lor existențială în afirmarea spiritului universal. În cazul relației stăpânire-servitute cele două conștiințe „se încearcă pe ele însele și una pe alta prin luptă pe viață și pe moarte”. Numai cu riscul pierderii vieții își pot proba ele libertatea și vor putea dobândi certitudinea de a fi *pentru sine*. Inegalitatea inițială a celor două conștiințe dispare finalmente prin *recunoaștere*: „ele se recunosc ca recunoscându-se reciproc”.

În cazul celuilalt raport, dintre erou și valet, respectiv dintre *conștiința care acționează* și *conștiința care judecă*, inegalitatea extremilor se estompează prin renunțarea la pozițiile unilaterale. Cuvântul de împăcare și iertarea aparțin spiritului, el realizează trecerea de la opoziție exclusivă la „Da”-ul care împacă. „Rănile spiritului se vindecă fără a lăsa cicatrice”, scrie Hegel.

Cum se știe, Hegel procedează în manieră *speculativă*: analizează acțiunea umană pornind de la concepte abstracte pentru ca, din mișcarea (logic) necesară a acestora, să deducă ulterior fapte date în experiență. El utilizează în acest scop o baterie de cupluri categoriale (obiectiv-subiectiv, interior-exterior, identitate-diferență ș.a.). Decisiv pentru analiza acțiunii morale rămâne cuplul categorial *individual-universal*. În orice acțiune, susține Hegel, latura individuală și cea universală, deși sunt opuse, se întrepătrund. Acest fapt își arată întreaga lui însemnatate în evaluarea acțiunii

morale (acel tip de acțiune care situează *datoria* în centrul ei, ca scop). Latura *individuală* a oricărei acțiuni ia în considerare individul ca agent al acțiunii, interesul și satisfacția lui egoistă ca motivație a acțiunii; latura *universală* fixează *datoria* ca scop al acțiunii morale, fără vreo legătură cu înclinațiile (de o natură sau alta) ce singularizează individul. În viața reală, separarea și opunerea acestor laturi, are consecințe considerabile, conducând la un *conflict al conștiințelor*.

Fără a intra în detaliile complicatei dialectici expusă minuțios de către Hegel prin șirul (greu de urmărit) al „invertirilor” conștiinței, întins pe multe pagini, să reținem esențialul. (Ne asumăm ignorarea procesului reținând doar *rezultatul* lui, ceea ce ar stârni dezaprobarea autorului *Fenomenologiei*, pentru care „adevărul este întregul”. El nu ar fi de acord cu un astfel de demers, pe care l-ar califica drept „mulțumire cu puținul”).

Valetul (personaj simbolic) e „conștiința care judecă”: judecă faptele altora, pe care le subestimează, convins fiind că, indiferent de conținutul și de consecințele lor, acestea sunt contaminate de interesul egoist și de bunul plac al individului. *Eroul* întruchipează „conștiința care acționează”, acela care, fără a se lăsa descurajat de considerente sau scrupule morale, acționează pentru a-și împlini scopurile lui ca individ, dar convins că lucrează și pentru înfăptuirea binelui comun, în consens cu datoria.

Ca eu secesionar, obișnuit să gândească în categorii opuse, *valetul* „divide fapta, produce inegalitatea faptei cu ea însăși”, de pildă „explică acțiunea prin intenția ei, diferită de acțiunea însăși”, pe scurt separă latura individuală de latura universală a acțiunii și le opune în mod categoric. Sustrăgându-se faptei reale (judecata e fapta lui), *valetul* nu-și poate proba onestitatea, nu-i rămâne decât să proclame și să dea asigurări cu privire la bunele sale intenții. În acest fel, punând fapta în afara existenței ei obiective, separând în mintea lui ceea ce în realitate este inseparabil, opunând răului „frumusețea sufletului” său, *valetul* își procură temeuri măsluite pentru prezumția de moralitate, implicit de slujitor devotat sau valet al moralității.

Închis în sine, *valetul* refuză să comunice, să pună în discuție propriile convingeri, ceea ce ar echivala cu o spovedanie. El se sustrage nu doar faptei reale, ci și examenului critic al rațiunii, arătându-se ca fiind „conștiința părăsită de spirit”. Tăcerea lui vanitoasă („mutismul de a se păstra în sine pe sine și de a nu coborî față de un altul”) dezvăluie „inima împietrită” a inchiștorului moral, veșnic suspicios și resentimentar. Așa înțelege el moralitatea: nu prin implicarea individului în lumea reală, uzând de propria libertate, ci prin retragerea în sine, arătând acuzator cu degetul spre imoralitatea celor activi.

În capitolul dedicat moralității din *Principiile filosofiei dreptului* regăsim proverbul și sensul în care l-a înțeles Hegel. Din nou este respinsă concepția potrivit căreia moralitatea presupune „luptă strânsă contra propriei satisfacții”. E concepția sugerată metaforic prin sloganul: „să faci cu scârbă ceea ce datoria comandă”. Acesta este și „felul de a vedea al «valetilor de cameră psihologi», pentru care nu există eroi, nici fapte cu adevărat mărețe, eroice”.

De această dată, săgeata critică se îndreaptă spre presupusa aptitudine a valetilor de a fi buni „psihologi”, „subtili cunoșcători de oameni”, capabili să exploreze „interiorul”, templul intimității sufleteste, pe care au grijă să-l opună exteriorului corupt și corupător, adică lumii reale. Despre oamenii remarcabili, care au fost, înainte de orice, „oameni practici, oameni politici”, valetii psihologi susțin că ceea ce i-au mânat pe aceștia „în luptă” au fost interesele personale, pasiunile ori patimile lor, nu rațiunea, „chemarea datoriei” și virtuțile (onoarea, vitejia, de pildă grija pentru binele comun) ceea ce dovedește lipsa moralității, „situația ei doar în cuvinte”.

Elementul de nouitate în legătură cu proverbul de care ne ocupăm e aducerea în discuție a unui alt adagiu, aparținând lui Propertius (poet latin): *In magnis voluisse sat est* (În privința lucrurilor mărețe este îndeajuns și numai faptul de a le fi voit). Pornind de aici, Hegel comentează: „trebuie să vrei ceva mare, dar mai trebuie și să poți îndeplini ce este mare”. Altfel, rămânând la stadiul de intenție, voința își pierde valoarea. „Laurii voinței redusă la bune intenții sunt frunze uscate care nu au înverzit niciodată”. Doar voința, oricât de generoasă ar fi în intențiile ei, nu te face erou. Frumoase cuvinte, izbutită metaforă!

Istoria nu reține faptele mărunte pe care „individul le urzește în singurătatea sa”, ci doar faptele mărețe, cu semnificație universală. Prin urmare, trebuie să vrei ceva măreț pentru a te

înscris în Pantheonul eroilor. Voința puternică este cu adevărat o condiție necesară, dar nu și suficientă a reușitei. Mai trebuie să și poți înfăptui ceva însemnat, măreț. La poarta gloriei mulți viteji se arată. Puțini vor răpune balaurul. Abia acțiunea dusă până la capăt, prin *rezultatul* ei, confirmă puterea reală a voinței, eficiența ei. Să nu uităm că, potrivit viziunii lui Hegel, „Adevărata ființă a omului este mai degrabă fapta sa; în ea individualitatea este reală”. Fapta nu e de domeniul aparenței, ea chiar este”. Omul (individul) este ceea ce ea este”. Astfel, prin opera sau fapta sa el încetează să fie numai ceva *presupus* (cum fac psihologii, specialiști ai „interiorului” sufletesc).

Prefața la *Prelegeri de filosofie a istoriei* evocă și ea proverbul în cauză, în legătură mai explicită, de această dată, cu rolul eminent al indivizilor, al personalităților în istorie. Atenția autorului se mută de la valet la erou. Despre „oamenii mari ai istoriei” sau „indivizi croiți pe măsura istoriei universale”, citim: „ei sunt oameni mari pentru că au voit și au înfăptuit lucruri mari, și anume lucruri juste și necesare, și nu închipuiri nesăbuite”. Desigur, „oamenii mari” sunt excepții, dar înainte de orice sunt... oameni, ființe sociale, cu nevoi, interese, ambiții, pasiuni, năzuințe proprii de care ei sunt în bună parte conștienți, pe care le urmăresc sub forma unor scopuri personale, întemeiate rațional. Nu de puține ori prin opiniile, atașamentele sau acțiunile proprii, ei contrazic cerințele rațiunii, așteptările semenilor, se trezesc în dramatice încurcături, intră în conflicte pe care le-ar fi putut evita. Dar de aici nu rezultă că pasiunile lor sunt patimi iraționale și incontrollabile sau că ei, mânăți de ambiții obscure, ar fi lipsiți de măsură, capabili de orice, cedând unor ispite sau „închipuiri nesăbuite”, ceea ce, cum s-a mai spus, ar face din ei ființe imorale. Pe de altă parte, oamenii mari nu sunt „mari” în toate privințele și în toate momentele vieții lor, ei nu întruchipează perfecțiunea.

Ceea ce contează, din perspectiva lui Hegel, e faptul că, prin calitățile lor excepționale, prin inteligență, clarviziune și curaj, unii oameni se impun în viața comunității, câștigă prestigiu și autoritate, și pot trasa drumul de urmat într-un context istoric dat. Pasiunile lor particulare sunt *dynamis*-ul vieții comunitare; ei înțeleg înaintea altora ceea ce este necesar și actual, ceea ce constituie „adevărul însuși al timpului și al lumii lor”. Chiar dacă nu sunt conștienți de fiecare dată de menirea lor la scară universală, prin faptele lor ei dau curs voinței spiritului universal. Ei pot fi numiți eroi, „eroii unei epoci”, precizează Hegel, întrucât noutatea istorică pare să izvorească din lăuntrul lor, ca și când ar fi numai opera lor.

Prin contrast, Hegel ni-l amintește pe Tersit, personaj homeric, prototip al insului obsedat de morala la care el însuși nu are acces: el e moralizatorul săcâitor, ros de invidie, denigrator și certăreț. Probabil din nevoia de compensare rămasă nesatisfăcută, invidiosul denigrează, descalifică, coboară în derizoriu, bagatelizează performanța, tot ceea ce este măreț, tot ce iese din tiparul comun. Se străduiește cu încăpățănare să arunce măcar o umbră de îndoială asupra faptei admirate, străduindu-se să arate că ceea ce e admirat nu e neapărat și admirabil. E vorba oare de un complex de inferioritate? Invidiosul, spune Hegel, e chinuit de faptul că „intențiile sale cele mai bune și muștrările sale rămân fără efect”, că nu reușește acolo unde alții excelează. La rândul nostru ne-am putea întreba: să fie invidia, cu inconfundabila ei notă de ipocrizie, cauza profundă a „valetismului”?

*

Expozeul lui Hegel, analizele și comentariile lui pe marginea faimosului proverb sunt de certă actualitate. Ele pot fi cuplate cu distincția făcută de Max Weber între „etica responsabilității” și „etica convingerii”. Epoca noastră, caracterizată printr-un pragmatism exacerbat, prin feroarea manipulării mediatică, concomitent cu accentuarea individualismului, dar și a laxismului etic, a complicat relația erou-valet, i-a conferit aspecte noi, nebanuite anterior. S-a produs o trivializare a ideii de eroism. Toți vor să fie eroi, firește în cheie postmodernă: să fie vizibili, cuceritori, să schimbe lumea pentru a o avea la picioare, pentru a o consuma. Eroul vedetă, de bravură, aspiră să seducă un public cât mai extins, să fie în centrul atenției. Ca personaj providențial e tot mai vizibil în spațiul public. Valetul însuși s-a transformat în fan, nu mai păstrează rezerva de altă dată față de patronul lui. Au căzut la pace. Mai mult sau mai puțin disimulat, valetismul actual, a dobândit forma idolatriei, semn că și valetul ar vrea să fie erou, deși încă mai privește prin gaura cheii.

«Dușmanul meu politic...». Notițele despre Martin Heidegger ale lui Karl Jaspers sau Vestigiile unei prietenii filosofice eșuate

La moartea lui Karl Jaspers (1883-1969), pe masa lui de lucru se afla un manuscris cuprinzând circa 300 de pagini de însemnări cu privire la opera și la relația sa filosofică și personală cu Martin Heidegger. Deși, așa cum arată Hans Saner, editorul acestor notițe și, totodată, asistentul personal al lui Jaspers începând cu anul 1962 și până la moartea acestuia, autorul lor nu mai scrisese nimic la ele vreme de cinci ani, acestea se găseau pe biroul lui Jaspers ca și când în orice moment li s-ar mai fi putut fi adăugat ceva. Saner va publica aceste însemnări într-o primă ediție în anul 1978 cu titlul „Notițe despre Martin Heidegger” (*Notizen zu Martin Heidegger*), iar după apariția în 1987 a cărții lui Victor Fariás, „Heidegger și Național-Socialismul”, volumul va fi reeditat în anul 1989. Un motiv al acestei reeditări poate fi și faptul că, deși volumul lui Fariás a stârnit o amplă dezbateră mai întâi în Franța, iar apoi în întreaga lume cu privire la activitatea politică a lui Heidegger, autorul chilian nu menționează niciodată în cartea sa această scriere a lui Jaspers care era, în opinia lui Saner, „singura încercare serioasă de a supune gândirea lui Heidegger unei critici din perspectiva mai multor aspecte, care să aibă întotdeauna ca centru personalitatea politic-existențială a gânditorului” (p. 21).

Jaspers și Heidegger se vor cunoaște în anul 1920 la Freiburg, cu ocazia aniversării lui Husserl și se vor împrieteni, vizitându-se reciproc – Heidegger era cel care mergea mai des la Heidelberg, unde preda Jaspers, din pricina bolii de care suferea Jaspers - până în luna iulie a anului 1933. După cum observă Hans Saner în *Cuvântul înainte* al ediției din 1989 a *Notițelor*, erau trei aspecte care l-au fascinat pe Jaspers la întâlnirea cu Heidegger: revolta pe care acesta o trăia, ca și el, împotriva manierei în care se preda filosofia în universități, modul comun în care gândeau revitalizarea filosofiei pornind de la categoriile existenței care, parțial, fuseseră cugetate de către Augustin, Luther, Pascal, Kirkegaard și Nietzsche, și, nu în ultimul rând, aflarea unui partener de discuție, cu care nu vorbea pur și simplu despre filosofie, ci purta de-a dreptul o discuție filosofică (pp. 8-9).

Deși total deschiși unul către altul, cu toate că veneau spre filosofie pe căi diferite – Jaspers studiase drept și medicină, Heidegger teologie și filosofie - și puteau discuta în contradictoriu, între cei doi încep să apară tensiuni ideatice, în special după recenziile scrise de Heidegger la volumul lui Jaspers „Psihologia concepției despre lume” (*Psychologie der Weltanschauung*). În critica lui rece, care venea după cea dură, pe alocuri batjocoritoare, elaborată de profesorul de filosofie Heinrich Rickert – în care Jaspers vedea tocmai reprezentatul filosofiei denaturate - Heidegger sugera ca Jaspers să își rescrie complet cartea, astfel încât conceptul de „situație-limită” (*Grenzsituation*) să devină conceptul-cheie al lucrării. Jaspers va publica ulterior o nouă ediție a „Psihologiei concepției despre lume”, însă fără să țină cont de critica lui Heidegger.

Cărțile la care lucrau amândoi către sfârșitul anilor 20, „Ființă și timp” (*Sein und Zeit*) și „Filosofie” (*Philosophie*) au constituit noi provocări cu privire la ceea ce Jaspers numea „tovărășia noastră de luptă” (*unsere Kampfgesellschaft*). În anul 1927 apare *Sein und Zeit* și probabil Heidegger aștepta ca Jaspers să îi întoarcă favorul, scriind și acesta din urmă o critică constructivă la cartea lui, despre care, de altfel, Heidegger credea că nu poate fi înțeleasă pe deplin decât de Jaspers și de teologul protestant de la Marburg, Rudolf Bultmann. Nu numai că Jaspers nu face acest lucru, dar, așa cum afirmă în mai multe rânduri în „Notițe...”, nici măcar nu citește complet capodopera tovarășului său de luptă, după cum susține că făcuse și cu critica lui Heidegger la precedenta sa carte: „Nu am reacționat interior la scrierile lui Heidegger. Critica lui la cartea mea «Psihologia concepției despre lume» nu am citit-o niciodată. Nu m-a interesat. O găseam plictisitoare. Așa s-a întâmplat și la apariția cărții lui, «Ființă și timp».

Am citit doar puțin din ea. Nu m-a mișcat, m-a surprins, nu părea să aibă vreo legătură cu ceea ce aveam noi în comun” (§ 210, p. 229).

Mult mai târziu, în schița unei scrisori de felicitare cu prilejul împlinirii de către Heidegger a vârstei de 70 de ani, Jaspers își va menține afirmațiile cu privire la lectura scrierilor heideggeriene: „Ar trebui să citesc toate lucrările dumneavoastră, de care am luat notă doar fragmentar și le-am pus de îndată deoparte, pentru că nu m-au hrănit. Ceea ce ați însemnat pentru mine în comunicarea orală, nu revine în opera dumneavoastră tipărită” (§155; pp. 173-174).

Lipsa de reacție a lui Jaspers trebuie să fi stat la baza rării vizitelor lui Heidegger începând cu anul 1929. Jaspers caracterizează succint filosofia lui Heidegger de până atunci: „fără Dumnezeu și fără lume, factică și solipsistă. Rectilinie și oarbă în accentuarea «determinării». Fără dragoste. De aceea și neprietenoasă ca stil. Doar «determinare», nu credință, dragoste, fantezie. Un nou pozitivism. Tensiune a existenței în sine însăși fără Dumnezeu și fără lume la o intensitate ureauă. Disciplină, determinare disperată. Energie necondiționată, dar goală” (§9, pp. 37-38).

În ciuda tăcerii sale antume, însemnările lui Jaspers din *Notizen...* evidențiază faptul că acesta a avut mereu contact cu filosofia lui Heidegger, intenționând chiar să se exprime cândva în scris cu privire la acestea: „Dacă soarta îmi va permite, voi dezvolta o critică la adresa dumneavoastră, conform vorbei lui Nietzsche: «ceea ce atac, onorez». Acest lucru este dificil, pentru că nu există un model pentru astfel de polemici” (§155, p. 173).

Ultima parte a însemnărilor referitoare la Heidegger, cea mai amplă din volum, cuprinde perioada dintre 1961-1964 și se întinde pe circa o sută de pagini. Se evidențiază aici confruntarea critică (*Auseinandersetzung*) a lui Jaspers cu cele două volume ale lui Heidegger despre Nietzsche, apărute în anul 1961, realizată din perspectiva propriei sale scrieri despre Nietzsche publicată cu mult timp înainte, în anul 1936.

„Nietzsche” al lui Heidegger, scrie Jaspers, reprezintă „o enormă simplificare (în mod analog cu Klages, Bäumler). Neinițiatul nu observă asta, pentru că ceea ce este, prin urmare, simplificat (Heidegger - Schopenhauer – «unicul gând») – este reprezentat în detaliu, în multiple discuții cu citate relevante din Nietzsche. (...) Nietzsche aproape dispare – el nu se regăsește acolo ca gânditor cuprinzător, ci doar ca gânditor al celui cerc conceptual foarte proeminent din 1881-1888, care, conceput ca o metafizică, ca desăvârșire a metafizicii occidentale, nici măcar nu este dominant în măsura în care el [Heidegger – n.n.] lasă liberă, în definitiv, gândirea plină de sens a lui Nietzsche, extinsă la toate paginile până la notițele din perioada nebuniei, în lumea sa, în lumea noastră, în istorie, în epocă, în fundament” (§180, p. 202).

Astfel, Jaspers scoate aici în evidență diferențele fundamentale dintre interpretarea sa proprie și cea a lui Heidegger cu privire la Nietzsche. În primul rând, el abordează în volumul său din anii '30 întreaga operă nietzscheană, declarându-se admirator al acesteia în ansamblul ei ca experiență de gândire (*Denkerfahrung*). Heidegger, dimpotrivă, „se ocupă doar de postumele lui Nietzsche, este admiratorul lui Nietzsche doar din perioada 1881-1888 și aici doar cu privire la «metafizică», la «gândul unic» și la cercul conceptual din jurul acestuia” (§176, p. 199). Dimpotrivă Jaspers, aplecându-se asupra întregului experienței de gândire nietzscheene, pune mai puțin accent „tocmai pe acea «metafizică», în măsura în care, dintr-o oscilație a posibilităților, ea trece în credință, în doctrină și chiar în «sistem» ca întreg de gândire” (*ibidem*). Jaspers insistă că, „acolo unde Heidegger vede mărțea lui Nietzsche”, el nu vede decât „deraiere contradictorie și disperată...” (*ibidem*).

Fără a trece cu vederea ceea ce, din punctul său de vedere, el și Heidegger au în comun, respectiv

„mesajul care creează în cititor ceva ce este relevant din punct de vedere existențial” (§163, p. 184), autorul „Filosofiei concepției despre lume” rămâne până la sfârșit preocupat să scoată în evidență diferențele dintre el și vechiul său tovarăș de reflecție filosofică: „Aici mă deosebesc de Heidegger – probabil radical. Pentru el, filosofia este, după cum se pare, un lucru existând în sine, în mod inerent în operă – sau, de asemenea, o experiență a gândirii care are loc în afara vieții sale, pe care o declară privată și indiferentă filosofic – el iese din realitatea *Dasein*-ului în spațiul liniștit al filosofiei – așa se închide – între cele două domenii nu există nicio legătură. Dar ceea ce se întâmplă în acea cameră ascunsă și încuiată ar trebui să aibă semnificație privind istoria lumii, nu a ființei” (§246, p. 264).

În mod evident, însemnările despre Martin Heidegger nu aveau cum să ocolească profunda dezamăgire a lui Jaspers cu privire la ceea ce s-a întâmplat cu amicul său filosofic după venirea lui Hitler la conducerea Germaniei. Cu tristețe, el notează într-una dintre ultimele însemnări ale cărții că Heidegger a fost, pur și simplu „orbit de realitățile puterii și cuprins de isteria maselor”, devenind astfel „orb și rupt de realitate (*irreal*) și iresponsabil” (§249, pp. 265-266). De altfel, acesta a și fost motivul fundamental al rupturii definitive dintre cei doi, cu atât mai mult cu cât din partea lui Heidegger nu a venit niciodată o inițiativă penitențială sau, cel puțin, o minimă tentativă de retractare. În absența unei atare inițiativă, încercările lui Heidegger de a relua legătura cu Jaspers prin mijlocirea lui Hannah Arendt și de a găsi astfel o „soluție de bătrânețe” acestei relații nu puteau decât să eșueze. Nu doar din respect pentru soția sa evreică, ci și pentru că o prietenie cu adevărat filosofică nu putea fi restaurată pe „calea unei împăcări private” (p. 7), Jaspers a fost nevoit să abandoneze definitiv relația sa cu Heidegger.

În însemnarea 252, ultima din carte, el conchide cu amărăciune că cel pe care l-a considerat odinioară a fi prietenul său filosofic s-a vădit a fi, de fapt, „dușmanul (său) politic” – *mein höflicher Feind* (p. 268): „Căci puterile pe care noi le-am slujit erau ireconciliabile. Curând a ieșit la iveală că nu puteam vorbi deloc unul cu altul. Bucuria s-a transformat în durere – una straniu dezolantă, ca și cum o posibilitate ce părea la îndemână a fost pierdută”.

La final nu rămâne decât o umbră (*Schatten*) – umbra unei posibilități: o împreună-reflecție care nu s-a putut materializa, un schimb critic de idei care, în mod real nu s-a putut produce, un câmp de luptă pe care cei ce s-au vrut a fi părtași și tovarăși nu s-au mai putut întâlni.

1 Karl Jaspers: *Notizen zu Martin Heidegger*, herausgegeben von Hans Saner, München; Zürich: Piper, 1989. Paginile adnotate între paranteze în cadrul prezentului articol fac referire la această ediție.

Jaspers și Heidegger se vor cunoaște în anul 1920 la Freiburg, cu ocazia aniversării lui Husserl și se vor împrieteni, vizitându-se reciproc – Heidegger era cel care mergea mai des la Heidelberg, unde preda Jaspers, din pricina bolii de care suferea Jaspers - până în luna iulie a anului 1933.

Mihai Barbu

Reportaj din Țara în care roșiile, cartofii și curmalele se vând cu un leu kilogramul. Dar ca să-ți vezi Faraonii te costă 70 de lei...

Flaubert spunea că rostul călătoriilor e să ne facă smeriți. Să ne arate ce loc mic ocupăm în lume. Nimic nu dezvoltă mai tare inteligența precum o fac călătoriile. Pe de altă parte, Zola era convins că viața este o călătorie experimentală pe care o faci fără să vrei. Portughezul Pessoa vede lucrurile mult mai profund: Călătoria e un voiaj al spiritului de-a lungul materiei și cum spiritul e cel care călătorește, prin el vom trăi și noi. Rezultatul e totul. Ceea ce am simțit e ceea ce am trăit.

Se spune că lumea aparține celor care se trezesc devreme. Nu e adevărat. Lumea aparține celor care sunt fericiți că se trezesc. (Monica Vitti, o actriță italiană din secolul care a trecut)

Imediat cum am aterizat în Egipt, ghidul nostru, Ibrahim – un excelent vorbitor de română - ne-a așteptat pentru a ne conduce la hotel și, cu această ocazie, ne-a făcut un instructaj sumar privitor la filosofia celor care lucrează în Industria ospitalității. Acolo unde acum lucrează, din motive religioase, doar bărbații. (Egiptul a avut anul trecut 16 milioane de turiști și speră ca, în 2030, să ajungă la 30 de milioane de vizitatori. După Canalul Suez, industria turismului e al doilea mare contributor la bugetul de stat.) **Salariile noastre sunt mici (100-150 de dolari pe lună),** ne-a informat Ibrahim, **dar meseria & pasiunea noastră se bazează doar pe bacșiș.** Unii îl cer în mod agresiv, pentru servicii minore, iar alții îl așteaptă, plini de speranță, pentru că așa e datina dintr-un Orient din care și noi facem parte. Așa că i-am dat șoferului 3 euro, ghidului - 5, celui de la recepție -10 (pentru că ne-a îndemnat să ne alegem singuri, după viziune, una din cele două camere pe care ni le-a propus), băiatului care a ținut, neapărat, să ne care bagajele (foarte lejere, de altfel) - 4 euro, pentru că nu a avut să ne dea rest de la o bancnotă de 5 doar o monedă de un euro. Așa a fost, din punct de vedere financiar, prima noastră seară egipteană. Apoi, dacă mergi în excursiile care au ca țintă Valea Regilor sau Piramidele trebuie să ai buzunarele pline de mărunțiș. Șoferii de pe autocar așteaptă bacșișul, ca de altfel și cei care conduc *trocariciul* (vorba ghidului nostru, datat la expresii neoașe românești) spre gura de acces în mormintele regale, cei care păstoresc wc-urile te taxează cu un euro sau un dolar (cine avea moneda americană era mai avantajat), cei care se oferă să-ți facă poze, cei care se dau de ceasul morții să-ți arate unde era sarcofagul faraonului, cei care te trec Nilul spre Insula cu banane pitice, cei care îți pun scândura care face legătura între barcă și țarm, cei care te lasă să faci o poză cu maimuța sau cu șopârla, cei care te conduc la cuștile cu cămila, crocodilul, struțul și porumbii ș.a.m.d. Cea mai inventivă metodă ni s-a părut a musulmancei (căreia i se vedeau doar ochii) care venea cu o precizie astronomică la întâlnirea cu autocarele care făceau popas la un local dinainte stabilit cu ghidul. Ea ținea de căpăstru un măgar care ducea în cârcă un miel. O imagine idilică, sugerând o temă dragă tuturor creștinilor. Turiștii îi dădeau femeii și măgarului din mâncarea care le prisosea dar, la final, femeia își freca degetul mare de cel arătător, un obicei cu o semnificație internațională, în sensul că ar fi vrut, neapărat, și câțiva dolari. Calculul femeii era simplu: dacă va primi doar doi euro dintr-un autocar, ea va putea să-și cumpere 10 kilograme de cartofi sau 10 kilograme de roșii. Egiptul e un regim autoritar care a reușit să țină un echilibru cvasiperfect între niște salarii mici și o putere de cumpărare relativ mare. În Capitală, la Cairo, unde locuiesc mai mulți oameni decât în toată România (peste 20 de milioane) salariile sunt mai mari, variind între 300 și 320 de dolari. Cu un dolar îți poți cumpăra 3 litri de benzină sau de motorină. Toți bărbații ies la pensie la 65 de ani și pensia lor e 65% din ultimul salariu. Nu există pensii speciale și nici ieșiri din sistem înainte de 65 de ani. Totul e simplu și extrem de clar, nu există cale de interpretări și reinterpretări filosofice ale legii.

Te întorci la fel de obosit dintr-un vis precum dintr-o muncă adevărată. (Fernando Pessoa)

Egiptul e o țară deșertică și egiptenii trăiesc doar pe o suprafață egală cu doar 4% din imensul său teritoriu. Cum se face că vine atâta puhoi de lume să-și petreacă vacanțele în Egipt? Temperatura e ridicată în tot timpul anului, fără excese în lunile de primăvară și toamnă. Când afară sunt plus zece grade, se închid școlile și copiii rămân acasă. Nu cred că asta e motivul principal. Măncarea de la *all inclusive*? E repetitivă și chef-i egipteni parcă n-au aflat, încă, care e *Secretul gustului*. Carnea de pui și de vită e oferită de bucătari în mod rațional, fără excese de gramaj. În rest, orezul și cartofii sunt la liber, poți consuma cât vrei. Prăjiturile sunt foarte dulci și te fac să te gândești de două ori înainte de a ți le pune în farfurie. (V-am prezentat varianta resorturilor de 4 stele, amicul meu, norocosul domn Doman, a fost, cu aceeași bani, la 5 stele și mi-a zis că diferența a fost ca de la cer la pământ...) Nu vezi, pe stradă, egipteni supraponderali. Ghidul ne-a spus care e unul din secretele lor în a se menține în limite normale. Vi-l dezvăluim, cu drag... Dimineața, ei mănâncă doar trei curmale, beau un ceai de hibiscus și cu asta - basta. După acest mic dejun frugal, ei se simt puternici și gata de muncă. Hibiscus-ul se vinde în pungi mari de jumătate de kilogram iar prețul lui e, în funcție de dealer-i, de la 5 la 7,5 euro. Orice ghid care se respectă îți va promite că-ți face rost de cel mai bun hibiscus și la preț promoțional... Apa din dușurile din hotel? Mai mult picură decât curge... Marea Roșie, în schimb, e limpede precum cristalul și caldă, chiar acum, în lunile de primăvară.

Noi am fost gheparzii. Leii. Ne vor lua locul șacalii și hienele. Totul va fi diferit, dar în rău. Iar gheparzii, șacalii și oile, cu toții vom continua să ne credem buricul pământului. (Ghepardul lui Tomaso di Lampedusa)

Turismul de masă nu l-am văzut la resorturi, care sunt câtă frunză și iarbă (scuzați-mă, am folosit o expresie dintr-o țară verde...) și se prezintă foarte bine, ci la Piramide, la Muzeul de Egiptologie din Cairo și în Valea Regilor. Viața de după moarte a lui Tutankamon, Ramses, Nefertiti (fără a mai pune la socoteală și pe alți faraoni mai mult sau mai puțin iluștri) e principalul magnet turistic care pune în mișcare puhoaiile de turiști. Poate doar Mohamed Salah de la Liverpool mai poate atrage mii de oameni pentru a-l putea vedea în Templul fotbalului. Dar lucrurile nu sunt simple din punct de vedere logistic. Din Hurgada, de unde pleacă, zilnic, zeci de autocare, precum caravanele în deșert, spre Capitală sau spre Luxor trebuie să parcurgă cam 450-550 de km. Mașinile pleacă la miezul nopții și se întorc cam tot pe la ora aia acasă. Pe lângă atingerea obiectivului final, ghidul te va invita și la o croazieră de 15 minute pe Nil (10\$), așa, până deschid ușile de la Muzeu, la Fabrica de parfumuri arăbești (până vine ora mesei, o masă care intră în prețul excursiei) și la Atelierul de fabricare a papirusului (cu reduceri de 50% și cu toaleta, în sfârșit, curată și free). Ei, dar pentru a face atâtea lucruri într-o zi trebuie să ai autostrăzi. Iar egiptenii au înțeles exact încotro bat vânturile vremii și le-au construit prin deșert, oferind călătorului, și-n stânga, și-n dreapta, cel mai arid peisaj posibil. De-o parte și de alta a autostrăzilor, care au și câte șase benzi pe sens, e pustiul a tot și a toate cuprinzător. *Românilor*, ne-a interpellat Ibrahim, *cum se face că voi, oameni dintr-o țară mândră, cu plaiuri verzi, cum n-au mulți pe planeta asta, importați de la noi, din Egipt, țară în care nu plouă cu anii, ceapă albă, usturoi și cartofi? Agricultura noastră produce, deja, patru culturi de cartofi pe an iar, de curând, am aclimatizat și arborele de cafea.*

Despre un francez și o anume piatră trilingvă

Boom-ul turistic de astăzi se datorează unor străini care au descoperit mormintele faraonilor și au contribuit la descifrarea hieroglifelor.

Descoperirea de la Fort Rashid, în Delta Nilului, a Pietrei de la Rosetta fost cheia care l-a condus pe Jean Francois Champollion la înțelegerea alfabetului folosit de faraoni. Pe piatra respectivă erau șapte trei versiuni (hieroglifică, demotică și greacă) ale aceluiași text. Era vorba de un decret al lui Ptolemy V Epiphanes datând din anul 196, înainte de Christos. Primii care au avut intuiția de a vedea, în repetarea unor hieroglife, semnul că aveau de-a face cu un alfabet au fost doi englezi, Thomas Young și William Bankes. Ei sunt și cei care au descifrat și primele două nume aflate pe pereții mormintelor regale: *Ptolmy*s și *Kleopatra*. În 1824, Champollion a publicat, la Paris, *Tratatul despre sistemului hieroglific* prin care a demonstrat că scrierea egipteană folosea o combinație de semne ideografice și fonetice, cu o gramatică strâns legată de cea folosită de populația coptă. Așa s-a născut egiptologia. Champollion moare la doar 42 de ani.

Lumină, mai multă lumină! (Goethe)

Cel care a făcut cea mai mare descoperire, dintre toate necropolele egiptene scoase la lumină din Valea Regilor, a fost, fără îndoială, englezul Howard Carter. El s-a născut pe 9 mai 1874 la Kensington și nu a avut o pregătire de specialitate. (Vă reamintim că și Troia, și civilizația minoică din Creta au fost descoperite de autodidacți, dar mari pasionați de arheologie). Carter a însoțit, în tinerețe, expedițiile finanțate de lordul Carnarvon ca artist independent, specialist în acuarele, între anii 1905-1907. Misiunea lui era să reproducă, foarte exact, ceea ce era pictat pe pereții camerelor mortuare ale faraonilor. Apoi a escavat, împreună cu lordul Carnarvon, în Valea de Vest, și au găsit mormântul lui Amenophis al III-lea în primăvara lui 1915. Perseverența englezilor a dat roade șapte ani mai târziu, când face cea mai mare descoperire din istoria egiptologiei: Mormântul lui Tutankamon. Asta s-a întâmplat în ziua de 4 noiembrie 1932. Lordul Carnarvon moare peste doar șase luni, iar Carter a avut parte de o cădere psihică. Asta, a propos de blestemul lui Tutankamon... Următorii zece ani, Carter îi petrece tot în Egipt dedicându-se conservării siturilor din Valea Regilor. El era convins că una din primele îndatoriri ale unui egiptologist care se respectă era tocmai păstrarea intactă a acestor monumente funerare. Așa a procedat cu mormintele lui Amenophis II, Ramses I, III, VI și IX. Ca Inspector - șef al Antichităților din Valea Regilor, el a electricificat, în vederea dezvoltării turismului cultural, cu 99 de lămpi, mormintele faraonilor înainte pomeniți, Carter a beneficiat de ajutorul tehnic neprecupețit al neamțului M. Zimmermann, inginerul electrician dela Hotelurile Luxor și Karnak. Carter moare, la Londra, la vârsta de 65 de ani.

- Tu n-ai avut niciodată ochi pentru mine, Tată. /- Îmi folosesc ochii pentru profesia mea de fotograf, Matt. Cu asta mă ocup. Facem fotografii ca să oprim timpul, ca să imortalizăm momente... (Kodakrome)

L-am întrebat, așa, de pură curiozitate, pe ghidul nostru care ne-a condus prin arșița domoală a soarelui de aprilie, dacă egiptenii au omagiat, în vreun fel, memoria celor care le-au scos la lumină faraonii și le-au descifrat alfabetul. Dacă au dat vreun nume de bulevard, intersecție sau stradă sau fundac, dacă le-au ridicat vreo statuie sau vreun bust celor înainte pomeniți. Nu, mi-a zis Ibrahim, *cu o reținută mânie (aș zice proletară...)* pentru că, după ce au făcut descoperirile din Valea Regilor, o bună parte din ele s-au regăsit, ulterior, la British Museum, Luvru sau Metropolitan. Camera regină a Muzeului de egiptologie din Cairo e cea dedicată splendorilor din aur găsite în mormântul lui Tutankamon. Dacă în tot muzeul poți face câte poze vrei, în acea cameră, Faraonul adolescent nu trebuie deranjat de posteritate nici măcar cu flash-urile benigne ale unor telefoane sau aparate de fotografiat.

SFÂRSIT (Dar va mai urma...)

Centrul Cultural Pitești a organizat luna trecută noi evenimente cultural-educative și de dezvoltare personală, publicate pe pagina oficială de Facebook a instituției și pe site-ul oficial (www.centrul-cultural-pitesti.ro). Dintre ele, amintim:

Conferința cu tema „Ernst Junger, inimă aventuroasă” (II), în cadrul proiectului cultural „Culisele istoriei – Societăți secrete și mari inițiați”, coordonat de scriitorul Cristian Cocea.

Vernisajul expoziției de pictură “Tainele Privirii”, de Adina Romanescu, invitat special istoricul Ștefan Dumitrache, managerul Muzeului Municipal Curtea de Argeș.

Dialogul cu tema “Renașterea prin muzică – întoarcerea la esență”, în cadrul proiectului de dezvoltare personală „Viața merge înainte!”, coordonat de poeta ing. Simona Vasilescu, având-o invitată pe artista Ana Maria Dumitrache, solistă la nai.

Clubul literar-artistic „Mona Vâlceanu”, coordonat de editorul, scriitoarea, profesoara de limba și literatura română Maria Mona Vâlceanu.

Prelegerea cu tema „Alcui din York – <Discuție despre adevărata filosofie>”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie și istorii cu Marin Toma”, coordonat de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri” Pitești, istoricul dr. Marin Toma.

Dialogul cu tema „Viitorul șahului argeșean este pe mâini bune”, în cadrul proiectului cultural „Pasionat de Șah cu Andrei Rădulescu”, coordonat de instructorul de șah ing. Andrei Rădulescu, avându-l invitat pe Vladimir Ștefan Vorovenci.

Prelegerea cu tema „Literatură și filosofie în cultura română: Titu Maiorescu, Emil Cioran, Camil Petrescu, Lucian Blaga”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură și Credință în Societatea Contemporană”, coordonat de dr. Marius Andreescu, cercetător științific la Institutul de Cercetări Juridice Acad. „Andrei Rădulescu” al Academiei Române.

Dialogul cu tema „Spirala timpului”, în cadrul proiectului cultural „Povești pictate”, coordonat de Mihaela Viorela Martin, artist plastic și promotor cultural, având-o invitată pe Cristina Machedonski, artist plastic, creatoare de bijuterii, interpretă de muzică ușoară din București.

Prelegerea cu tema „Veronica Micle. 175 de ani de la naștere” (II), în cadrul proiectului cultural-educativ „Teme Culturale în Emoții Raționale”, susținut de scriitorul, eminescologul, profesorul de limba și literatura română Lucian Costache.

Prelegerea cu tema „Rugăciunile poezilor”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Literatura română necanonică”, susținut de scriitoarea și

profesoara de limba și literatura română Iudita Dodu Ieremia.

Conferința cu tema „Chiriță 100. Cireșarii 70”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Colocviile Municipiului Pitești”, coordonat de redactorul-șef al revistei de cultură „Argeș”, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe scriitorul și editorul Lucian Pricop.

Dialogul cu tema „Eminescu la Ipotesti și în lume”, în cadrul proiectului cultural „Invitați la <Cafeneaua literară>”, coordonat de poetul Virgil Diaconu, directorul revistei <Cafeneaua literară>, având-o invitată pe scriitoarea Ala Sainenco, managerul Memorialului Ipotesti – Centrul Național de Studii <Mihai Eminescu>.

Spectacol de pricesne susținut de artista Maria Coman și de Corul „Kinonia”.

Spectacolul de muzică și poezie cu titlul „Taina Învierii între Credință și Tradiție”, organizat de Centrul de Zi „Creștem Împreună”, al Organizației „Salvați Copiii”, Filiala Argeș.

Prelegerea cu tema „Visul bibliotecii universale (Ion Heliade Rădulescu)”, în cadrul proiectului cultural „Biografii triste și destine tragice din istoria literară”, coordonat de criticul literar, scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Magda Grigore.

Lansarea cărții de eseuri „Istории neconvenționale”, de Cornel Carp, în cadrul proiectului „Personalități Culturale”, coordonat de scriitorul Jean Dumitrașcu, avându-l invitat pe istoricul dr. Cornel Carp.

Conferința cu tema „Reflecții pascale”, susținută de medicul cardiolog Adrian Tase, urmată de un recital muzical oferit de Trupa TANDRES, formată din muzicianul Andrei Tase și medicul cardiolog Adrian Tase.

Prelegerea cu tema „Manipularea, de la hypermarket, la urna de vot”, în cadrul proiectului cultural „Vaccin împotriva virusului manipulării”, susținut de psihologul, scriitorul, jurnalistul George Smeoreanu.

Dezbaterea cu tema „Cultura păcii”, în cadrul proiectului „Ferestre Culturale”, coordonat de jurnalistul Ahmed Jaber, avându-i invitați pe sociologul dr. Mircea Bîrcă și pe sociologul dr. Octavian Mihail Sachelarie.

Prelegerea cu tema „Iordache și Dinicu Golescu, deschizători ai drumului spre Apus al Țării Românești”, în cadrul proiectului cultural „România, țară europeană, și lungul său drum de conectare la valorile europene” susținută de

istoricul Ștefan Dumitrache, managerul Muzeului Municipal Curtea de Argeș.

Prelegerea cu tema „Fascinația și Taina Luminii Create și Necreate”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură și Credință în Societatea Contemporană”, coordonat de dr. Marius Andreescu, cercetător științific la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, membru al Asociației Române de Filosofie a Dreptului și Filosofie Socială, avându-l invitat pe părintele prof. univ. dr. Ion Popescu.

Festivitatea de premiere a câștigătorilor Concursului Național de Poezie de Dragoste “Leoaică tânără, iubirea...”, ediția a XXV-a, eveniment coordonat de poetul Virgil Diaconu. La ediția din acest an a Concursului Național de Poezie de Dragoste <Leoaică tânără, iubirea...>, juriul, format din Virgil Diaconu, Liliana Rus și Lucian Costache, membri ai Uniunii Scriitorilor din România, a acordat următoarele premii: Premiul I: AURA GOLOMOZ, din Galați, absolventă a Facultății de Educație Fizică și Sport, Universitatea <Dunărea de jos>; Premiul al II-lea: LIDIA ZADEH PETRESCU, din București, absolventă a Facultății de automatică și calculatoare IP București; Premiul al III-lea: VICTORIA MILESCU, din București, licențiată a Facultății de Filologie, Universitatea București, specializarea limba Română - engleză; Mențiune I: CONSTANTIN TEODOR CRAIFĂLEANU, din Pitești, absolvent al Facultății de Stomatologie București; Mențiune II: IULIA HLAMAGĂ, elevă, Dumbrăveni-Suceava, cl. a IX-a, Liceul Tehnologic Mihai Eminescu Dumbrăveni.

Dezbaterea cu tema “Literatura azi”, susținută de membri ai Asociației Creatorilor de Ficțiune, Filiala Pitești, în cadrul proiectului cultural “Confluente literare”, coordonat de profesoara și scriitoarea Allora Albulescu.

Dialogul cu tema „Educație și poezie”, în cadrul proiectului cultural-motivațional și de autocunoaștere “Arta Devenirii”, coordonat de scriitoarea Silvia Grigore, având-o invitată pe conf. univ. dr. Mihaela Asandei, prodecan al Facultății de Științe Economice și Juridice din cadrul Universității „Constantin Brâncoveanu”.

Concursul cu participare națională de gimnastică acrobatică și gimnastică pentru toți, organizat de Primăria Municipiului Pitești, prin Centrul Cultural Pitești, în parteneriat cu Federația Română de Gimnastică. Au participat peste 300 de sportivi, cu vârste cuprinse între 4 și 80 de ani, de la cluburi cu secție de gimnastică din țară.

Colocviile Municipiului Pitești, invitat - Lucian Pricop

Ferestre culturale, invitați - Mircea Bîrcă și Octavian Mihail Sachelarie

Invitați la Cafeneaua literară, invitată - Ala Sainenco

Personalități Culturale, invitat - Cornel Carp

Rubrică realizată de CARMEN ELENA SALUB și SIMONA FUSARU

Cristian Meleşteu

Note de lector

LIDIA VIANU,
Antologia Criticii de
Întâmpinare 2025 –
ed. Contemporary
Literature Press, 2025

Apărută sub auspiciile Universității din București, The British Council, Institutului Cultural Român, Uniunii Scriitorilor din România și Muzeului Național al Literaturii Române, această antologie marchează o premieră în peisajul literar românesc. Diversitatea vocilor critice incluse conturează nu doar o radiografie a literaturii contemporane, ci și un reper pentru viitoarele generații de cititori și exegeți.

De la nume consacrate – Gabriela Gheorghiușor, Simona-Grazia Dima, Octavian Soviany – la critici din generațiile mai recente, precum Liviu Gh. Stan și Savu Popa, Lidia Vianu propune un ansamblu de cronici care celebrează bucuria lecturii și diversitatea interpretărilor. În același timp, volumul surprinde direcțiile actuale ale criticii de întâmpinare, oscilând între analiza riguroasă și eseu cu inflexiuni impresioniste.

Între cei cincizeci de autori selectați se numără și patru argeșeni: Virgil Diaconu și Liliana Rus (Cafeneaua Literară), Amalia Constantinescu (Litere) și, cu voia dumneavoastră, subsemnatul – cu o cronică apărută anul trecut în revista Argeș, despre volumul „Vise, reverii, vedenii” de Mircea Bârsilă.

Mai mult decât o simplă colecție de texte, „Antologia Criticii de Întâmpinare” oferă un tablou al literaturii actuale, filtrat prin ochii celor care o descifrează, o interoghează și, uneori, o revendică.

ANDREI
UNGUREANU,
Gava nebunul –
ed. Universitară, 2024

Tânărul muscelean îmi aduce aminte prin ambiția literară de începuturile altui argeșean – Alexandru Mărchidan. Ca și el, laureat al mai multor concursuri, printre care câștigarea celui organizat de editura *Litera* și un loc III la cel desfășurat sub auspiciile cunoscutei reviste clujene *Tribuna*. Ca deosebire, poate o ușoară teamă la Andrei Ungureanu, care nu și-a încercat încă toate șansele, deși apanajul vârstei de până în treizeci și cinci de ani oferă multe forme de validare – de la Concursul de debut și cel de Volum în manuscris ale U.S.R., până la premiile de debut ale editurilor *Cartea Românească*, *Polirom* ș.a. O teamă nejustificată, fiindcă Andrei Ungureanu este foarte aproape de a-și crea un stil. Este stăpân pe metaforă, pe tehnică și, deși pășește încă pe teme bătătorite de antemergători, reușește să surprindă prin formă.

„Gava nebunul” baletează între două realități. Prima, deși botezată „Mica Indie” – rămâne reconoscibilă prin conținut: Câmpulungul, destrămat de dispariția postdecembristă a gigantului ARO. Subiect a numeroase documentare și filme realiste, Andrei Ungureanu aduce însă în această strivire a bunăstării câmpulungene o privire din interior, o privire a celui ce cunoaște gustul cojii de dinăuntru, înainte să spargă învelișul și să zboare spre țărniuri mai primitoare.

Cea de-a doua realitate a cărții e cea cotidiană – un „eu” mai fragmentat pe zi ce trece, mereu în zigzag pe linia dintre nebunie și normalitate. La pachet, o senzație de oniric, de scară care urcă și coboară, fără ca nimeni să fi văzut vreă treaptă. Tema nebuniei este de altfel una dintre cele mai puternice direcții ale romanului. Există o gradăție între nebunia

mistică, nebunia socială și nebunia cronică. Figura preotului Moise și, mai târziu, a diferiților „nebuni ai orașului” (precum Pian) sugerează o formă de claritate alternativă: cine este cu adevărat lucid într-o lume alienată?

Narativ, avem de-a face cu un bildungsroman atipic: maturizarea nu produce emancipare, ci o formă de resemnare lucidă – o „închidere în sine” care reflectă eșecul social travestit în succes personal (mașină, job, chirie, dar și alienare, pierderea idealurilor și mecanizarea existenței). Cu toate că detaliile sunt realiste, există o tentă constantă a naratorului de a-și pune sub semnul întrebării propriile amintiri. Relevant, cazul lui Marcel, „mortul înviat,” tratat simultan ca un eveniment supranatural și ca o farsă socială, amintind tehnic de abordările postmoderniste ale memoriei (*Amintiri din casa morților* de Dostoievski sau *Oblomov* de Goncharov). Intertextualitatea este de altfel organică, elementele biblice (pomenirea Învierii lui Lazăr, parabola ocrotirii divine în sat) sunt inserate natural, fără a deveni declarații grandilocvente.

Deși există variații de ritm, proza este încă relativ convențională, unele descrieri mai balzaciene ducând la lipsa aceluși „dezechilibru controlat” ce încântă în marile scrieri.

La 33 de ani, Andrei Ungureanu nu se sfiește să(-și) pună întrebări aproape proustiene privind falsificarea fericirii: *A fost cu adevărat fericit? Sau doar incapacitatea copilului de a percepe răul l-a făcut să-și amintească trecutul ca fiind fericit?*

Autorul își mitologizează satul, precum un Macondo al lui Marquez și readuce în prim-plan tema dezrădăcinării și transformării săteanului prins în capcanele orașului, fiind în subsidiar și o metaforă pentru exilul interior al protagonistului. Dacă la Marquez longevitatea este un atribut fantastic, a trăi o sută de ani în *Gava Nebunul* înseamnă să supraviețuiești fără să trăiești cu adevărat.

Orașul, viața de student, sunt tratate în zona căminelor de nefamiliști din „Oltețului 15, camera 305” al lui Ioan Es. Pop. Precaritate, umilință și senzația că, peste tot, pânđește păduchele de San Jose cu ghearele pregătite să înhațe. Alexandru, personajul principal, nu e sărac pentru că nu muncește, ci pentru că sistemul e construit astfel încât să nu poată ieși din această condiție.

Poate cel mai bun capitol este cel final, unde autorul renunță la emfază, la dorința de a demonstra. Stilul devine mai eliptic, mai distanțat, aproape mistic. Iar personajul principal nu mai e Alexandru, cel pe care-l urmărim de la rugăciunea facerii până-n prezent, ci se transformă într-o legendă urbană – o figură mitică, „Gava Nebunul”

În rest, Andrei Ungureanu sintetizează foarte bine specificul zilei de azi și, mai mult ca sigur și al celor ce vor urma „*Ceva depresie, ceva anxietate, ceva schizofrenie, îți compui singur rețeta.*” Fragmente de realitate adunate cu migală și înșirate pe un fir narativ parcă împotriva uitării trecutului și mai ales a prezentului, ce trece pe lângă noi, deseori nevăgâat în seamă, ca un câine plin de scapieți.

Dacă deconstrucția realității e deja prezentă, mai ales prin forme de analiză până la os, așteptăm cu interes și reconstrucția propriei realități în care să ne ia părtași, fie doar preț de câteva sute de pagini. Pix cu mină puternică există. Iar voință e din belșug – „*Și-a promis că își va pune chiar și viața în joc ca să reușească.*”

P.S. În luna martie, în cadrul unei sesiuni speciale, dedicată tinerilor, Andrei Ungureanu a fost admis în filiala U.S.R. Pitești. Îi urăm bun venit și să fie un nou avânt în cariera sa literară.

Haiku

Mihaela Cojocaru

sirene în zori –
pescărușul deschizând
calea spre vechiul port

ouă încondeiate –
în caisul înflorit
un cuib de vrăbii

sub luna plină –
marea
ștergând urmele
tălpilor goale

cireș înflorit –
de un colț al pagodei
se anină luna

pescăruș în zbor –
Ovidius cugetând pe
țărnișul tomitan

Moșii de vară –
în foșnetul cireșului
glasul drag al mamei

pisc înzăpezit –
la poale cireșii
încărcați de flori

ultima toamnă –
la poarta bunicii
lacătul
și-un vârtej de frunze

lumini de Paște –
o adiere purtând
murmurul rugilor

acele de pin...
tot mai înțepător
gerul spre creastă

Flori de prun - tuș pe carton de
MIHAELA COJOCARU (2018)

Mihaela Iacob

semn de răceală –
două cești de cafea
aburind pe rând

eclipsă de lună –
mama pune un ștergar
pe mămăligă

ram fără muguri –
bătrâna dezmiardă
nepoții vecinei

noapte geroasă –
în geamul florăriei
buchete fără preț

soare-n livadă –
topit după sperietoare
omul de zăpadă

cuvinte târzii –
grădinarul udă
roza uscată

gutui în iarbă –
luminată până-n zori
casa melcului

vizită scurtă –
înflorită în pridvor
floarea de cactus

ultima frunză-n ram –
cuvântul de adio
încă nerostit

ninsoare bogată –
vin greu de la săniuș
amintirile

Rubrică realizată de FLORIN GOLBAN

Vlad Alui Gheorghe

Polifonic

Toate formele prin care te doare

Fiecare vers șoptit, fiecare armonie disonantă e o căutare a unui adevăr care nu se arată la lumină, ci doar în întunericul împărțit dintre Paul Tihan și ascultător, într-o simbioză pe care nu o crezi posibilă la început: „Câte litere lipsesc din alfabetul zbor/ tu rămâi, eu cobor, tu alegi, eu măsoar/ câte margini ne lipsesc din echilibrul vânt/ tu arunci/ eu pământ/ eu mă sting/ tu în avânt/ rătăcind în strânsoare/ aș vrea să înțeleg/ ce rămâne/ în nordul gândului/ în ritmul plânsului.” (Când taci)

La capătul celălalt, urmărind dintr-un alt unghi formele bine-cunoscute de angoasă, este albumul „Interior” de la trupa Coridor, Apartament.

Coridor, Apt. este o trupă tânără din peisajul muzical alternativ românesc, care își are rădăcinile în București și în inima sonorităților midwest emo — un gen născut din introspecție, fragilitate și catharsis sonor. Proiectul a prins contur în urma unei întâlniri nu doar muzicale, ci și emoționale între patru tineri artiști, uniți de nevoia de a transforma viața de zi cu zi în ceva oarecum diy & lo-fi, dar extrem de spectaculos. Trupa este formată din: Ștefan Tudose (chitară și voce), David Botonogu (tobe), Rareș Mazilescu (chitară) și Victor Gavrilă (bas și voce).

Despre Coridor Apt. nu sunt multe informații de găsit, dar este important de discutat și avut în vedere acest fenomen pentru că aduce în muzica românească ceva

Despre devenire umană în structura ficționară a renașterii. Luntrea cu fluturi

Existența unui discurs actual în literatura română care punctează faptul că se scrie mult, se citește puțin, există prea multă poezie, pare să cuprindă publicul larg precum o ideologizare predecembristă. Totuși, se poate observa, ușor, penuria de romane, de proză de bună calitate, în cadrul literaturii române contemporane. Puține sunt vocile care promit să confere o linie postmodernă și cu iz de nouitate, rămânând doar voci solitare care creionează o nouă tendință literară în proza românească. Iar dacă discutăm despre prozatori postdecembriști sau milenariști, cu atât mai mult, se poate vedea lipsa de care suferă piața de carte de proză românească. Însă, printre puține voci care promit, care

merită să fie luate în seamă și care oferă o scriere de bună calitate, se regăsește și scriitorul Cristian Meleşteu. El recidivează cu un nou roman, *Luntrea cu fluturi*, Editura Universitară, Cișmigiu Books, București, 2024, care ne introduce într-o lume ficționară bine construită, cu personaje armonios conturate, cu spații deconstruite și reconstruite, un roman care provoacă și ne determină să-l recitim pentru a putea pătrunde profunzimea ideilor și a structurilor suprapuse ca lumi identitare care se întrepătrund.

Luntrea cu fluturi este un roman poem al devenirii. Personajele, acțiunea, narațiunea, per ansamblu totul se îmbracă în haina transcenderii spre ceea ce reprezintă spațiul oniric al visării și al intrării în lumea orfică a viziunii noului Rai. Actul de a pescui este o schimbare a polilor de referință a viețuirii în care spațiile își schimbă sensurile. Acest carusel de ludic este cheia de descifrare a acestui nou roman marca Cristian Meleşteu, care provoacă, incită și ne îndrumă pe o cale a redescoperirii personale.

Literele devin semne ale încifrării unui nou legământ. Totul se deschide în note de cunoaștere și trecere dincolo, spre acel spațiu al necunoscutului în care se înfiripă dorința de renaștere eternă.

Perspectiva Deltei Dunării reîntregește un spațiu idilic a viețuirii pescarilor, căci niciunde nu se pescuiește precum în Deltă, am putea parafraza ca motto al personajelor. Fiecare detaliu al acestui spațiu este migălos reconstruit, dar autorul nu abuzează de tehnica descrierii, reușind să găsească algoritmul perfect de redare al imaginilor care să ne descopere Delta în toată splendoarea ei, determinând și un iz de nou prin acest cadru de existență multimilenară.

Ideea de Dumnezeu, de credință, apare episodic, precum un respiro, o respirație necesară parcurgerii acestui volum, dar care îi conferă și savoare și o oarecare notă de exotism. Putem discerne, în acest momente, oarecum și un ludic al situațiilor, al jocului uman al devenirii, în care omul este raportat la ideea de destin.

Romanul *Luntrea cu fluturi* apărut la Editura Universitară, Cișmigiu Books, București, 2024, ne provoacă să redescoperim lumea inefabilă a redescoperirii himerice într-o devenire ființială pe calea jocului fără de hazard a destinului trans-uman. Și totul se îmbracă în haina rostuirii finale a omenirii.

VICTOR CONSTANTIN MĂRUȚOIU

REDACȚIA:

Senior editor: **CALINIC**,
Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului
 Redactor-șef: **LEONID DRAGOMIR**
 (leoniddragomir@yahoo.com); Secretar de redacție:
SIMONA FUSARU (fusaru@gmail.com,
 https://fusaru.blogspot.com); Consilier editorial:
NICOLAE OPREA; Redactori: **MIRCEA**
BÂRSILĂ, **JEAN DUMITRAȘCU**
 (jeandumitrascu@yahoo.com)

Nota redacției:
 O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu.

În schimb, tendința scriitorilor actuali — incitați de tehnica ultramodernă — este să trimită același text la cât mai multe publicații, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală. Din acest motiv, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc.

Revista **ARGES** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând, fără note de subsol).

Fiecare autor care semnează în revista **ARGES** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale. Materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

Număr ilustrat cu fotografii de la Simfonia lalelelor 2025 (Centrul Cultural Pitești)

Corectură: JEAN DUMITRAȘCU

Consilier artistic: IOAN MARCHIȘ

ARGES

Revistă lunară de cultură

- Apare sub egida **Consiliului Local, a Primăriei Pitești și a Uniunii Scriitorilor din România**
- Editată de **Centrul Cultural Pitești**
- Membră **ARIEL**

Revista **ARGES** poate fi procurată și prin comandă directă la sediul, cu plata ramburs, cheltuielile de expediție fiind suportate de către expeditor.

IMPORTANT!

Vă puteți abona pentru anul 2025, costul abonamentului fiind de 50 lei/an. Plata se face prin mandat postal pe numele **CRISTINA LINTESCU**, Centrul Cultural Pitești, Casa Cărții, Pitești, O.P. 1, cod 110013. Tel. 0248219976.

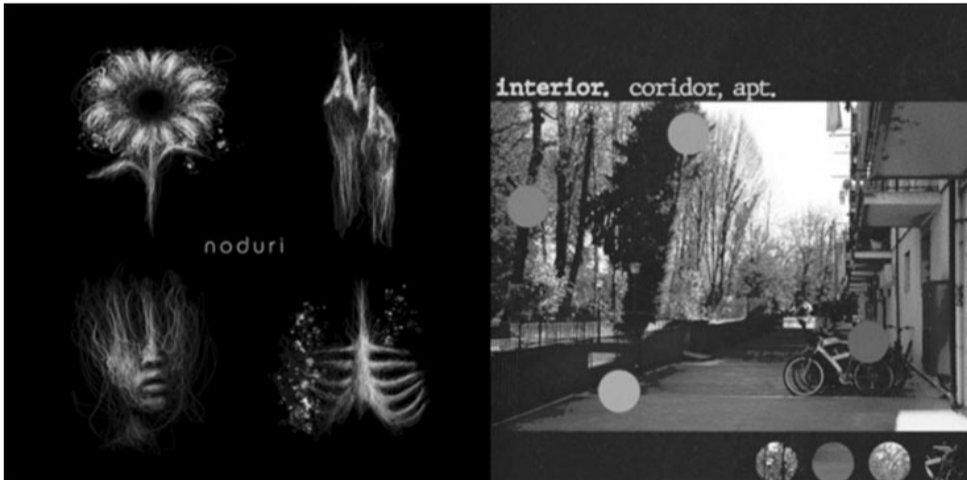
Contact:

Pitești, Casa Cărții, Centrul Cultural Pitești, tel./fax: 0248/219976, e-mail: revista.arges@gmail.com, https://www.facebook.com/Revista-Arges, http://www.centrul-cultural-pitesti.ro.

Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la **VENUS PRINTING SOLUTIONS** Iași.

Ultimele luni au adus în muzica alternativă românească o resurrecție a formelor de tristețe pe care artiștii din underground au reușit să o canalizeze într-un mod foarte util. Prin asta, muzica alternativă românească se poate vedea ca o cameră cu pereți din fum și oglinzi sparte, în care fiecare sunet poartă o amintire a ceva ce nu s-a întâmplat niciodată, dar pe care o simți până în măduva oaselor. Toate acestea într-un peisaj sonor desenat cu chitări melancolice, voci crude și bassuri stinse, tristețea nu e un capăt, ci un început. Artiștii pe care îi avem în vedere acum nu fug de durere — o iau de mână și o plimbă prin cartierele vechi ale sufletului, lăsând-o să cânte ce nu poate fi spus uneori în cuvinte complicate, într-un sms trimis spre dimineată.

Primul material proaspăt lansat care se încadrează în spectrul acesta este Ep-ul lui Paul Tihan, „Noduri”, un album de patru

piese foarte dense și convingătoare pe care le ascuți o dată, și apoi simți cum te schimbă la fiecare reascultare.

În ultimul an, poate chiar doi ani, piesele lansate de Paul Tihan sunt niște dovezi adevărate de virtuozitate. Secția ritmică este impresionantă, partea de viori & coarde elevează sunetul într-un fel pe care rar îl mai vezi pe la artiștii de la noi, iar partitura de chitară electrică de la începutul piesei Am alunecat este o mare operă de artă în sine. În materie de versuri se vede maturizarea de la cântec la cântec, iar piesa Am alunecat are o gravitate muzicală care cere niște versuri de o densitate similară: „În tâmpla cea grea/ Prin gândul egal, pășesc vertical/ Caut valuri să adorm și munți să răstorn/ Echilibru în distanțe, echilibru în distanțe/ Echilibru/ Lasă-mi o urmă măcar/ C-am alunecat/ Nu am vindecat, am întunecat/ Viața în poli opuși îmi strigă sub uși.” (Am alunecat)

La Paul Tihan, această tristețe, departe de a fi o rană închisă, devine o poartă către o lume unde vulnerabilitatea este curajul suprem. Evadarea nu înseamnă uitare, ci o formă de luciditate poetică — o ieșire din convențional printr-o intrare adâncă în sine: „în patul meu e frig/ am cărbunele ars/ și penele azi nu e loc de nimic/ dar când văd fluturi/ aud cu respiri, aud cum îmi crești în oase./ în linii subțiri/ în lumile tale/ zidește-mi un timp/ să caut, să aprind,/ să dau noduri la schimb/ în coaste mai naște-mi un zbor/ și-un picaj să mai pot să cobor.” (Linii subțiri)

ce pare că s-a pierdut de mult: nevoia de inovare a trupelor mici & la început de drum. În doar câteva repetiții, Coridor, Apt. a reușit să capteze ceva rar: sentimentul unei adolescențe prelungite, dar lucide, o stare de veghe emoțională în care fiecare piesă devine o fereastră spre ceea ce nu s-a spus, dar a fost simțit din plin. E o trupă ce promite nu prin artificii, ci prin autenticitate. Și uneori, doar atât e de ajuns. Cele cinci piese care compun Ep-ul „Interior” au nume simple, care pot părea naive, dar fix asta nu sunt: Metroul, Matematica, Robinetul, Dinozaurul, Mâna.

Sound-ul este foarte apropiat de scena midwest emo din America, gășind influențe consistente de la trupe ca Modern Baseball, Cap n' Jazz, The Promise Ring, Midwest Pen Pals sau JANK, prin riff-uri de chitară, break-uri de tobe, și un sunet aerisit, lipsit de presiunea unei perfecțiuni care ar fi stricat toată magia ascultării.

Ce face Coridor Apt. este, poate, una dintre cele mai poetice forme de muzică contemporană tocmai pentru că nu încearcă să fie poezie, ci mai degrabă un flux de sincerități aruncate uneori și când pare că o formă de tristețe s-ar putea să te inunde. Această libertate la explorat în teritorii care dor să naștere unei muzici crude, dar nu nefinisate — compoziții care respiră, care plâng și care râd uneori în același vers. Aici, imperfecțiunea nu e o greșală, ci o alegere estetică. În această libertate se naște experimental — nu ca rebeliune, ci ca explorare sinceră a sinelui.

Valentin Protopopescu

sportului alb. După ce Lenglen s-a retras, moștenirea „monopolistă” i-a revenit unei alte jucătoare, Simone Mathieu, de opt ori finalistă la

Roland Garros. Arlette Halff (foto), eroina noastră, a avut ghinionul să fie contemporană cu Mathieu, ceea ce nu întinecă într-un nimic performanțele și frumusețea tenisului ce-l juca. Între altele, să ne amintim că în 1938 Arlette a fost semifinalistă la simplu la Porte d'Auteuil și finalistă la dublu femei, alături de Nelly Adamson. Peste un an, cu trei luni înainte ca Panzerule lui Hitler să atace Polonia, ea juca sferturile de finală pe zgura pariziană.

Apoi, povestea s-a frânt, rachetele au fost duse în pod, iar evreii din Europa au început să fie conduși către lagărele morții. Noaptea minții începea, coșmarul prindea realitate. Cel mai sîngeros din istorie, alături de cel sovietic. Fără să bănuiască nimic din scenariul apocaliptic german, Arlette se măritase în 1937 cu Maurice Halff, avînd-o ca martoră pe celebrissima Suzanne Lenglen. Între cei doi se consuma o iubire nebună într-o epocă de restriște, un amor al cărui romantism va fi celebrat răstimp de cîțiva ani, în ciuda restricțiilor și a primejdiilor. Cuplul Halff fugise de la Paris, unde, sub regimul de la Vichy, prigoana începuse adevărat, într-o zonă zisă liberă, controlată de italieni, pe Riviera franceză, la Cannes. A urmat apoi un sejur de o iarnă la Saint-Tropez și, în august 1942, celor doi amorozi li s-a născut copilul, un băiețel botezat Serge. Din

Metafizica arenei

Arlette și Heinrich sau dureroasa alegere

Lumea bună de la noi își amintește cu siguranță de celebra „la Divine”, Suzanne Lenglen, primul star autentic al

nefericire, prăpădul uman avansa geografic pas cu pas. Naziștii ocupă Coasta de Azur, iar Poliția Franceză nu mai are jurisdicție în teritoriu, legea fiind făcută de cumplitul Gestapo.

Temători, căci zvonurile privind deportările din care familiile de evrei nu se mai întorc începuseră să fie din ce în ce mai frecvente, cei doi Halff trăiesc ascunși, iar aprovizionarea cu alimente este făcută de niște vecini inimoși. Doar că într-o dimineață în ușa locuinței familiei Halff se aud bătăi violente. „Deschideți, Gestapo! Marcel Halff este acasă?” Cu voce tremurîndă, Arlette răspunde negativ. Miracolul survine pe nepusă masă. „Tu ești, Arlette?” Vocea îi pare cunoscută fostei jucătoare de tenis. O voce dintr-o altă viață. Comandantul patrului este Heinrich Kleinschroth (foto), în vreme de pace un excelent tenismen, acum general maior și membru de frunte al Abwehrului.

Născut în 1890 la Kitzingen, Kleinschroth jucase o finală de dublu masculin la Wimbledon în 1913 și fusese echipier pentru Germania în Cupa Davis, pînă în 1930, alături de von Cramm. În plan politic, el se alăturase grupului

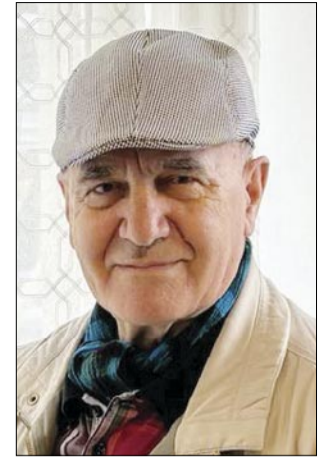
condus de Hitler în Bavaria, fiind un apropiat al lui Rudolph Hess. Acum, conducea Gestapoul din sudul Franței. Informat că fosta jucătoare Arlette Halff se ascunde la Saint-Tropez, Heinrich a găsit normal să o ajute pe cea pe care o cunoscuse la turneul de la Monte-Carlo în anii interbelici. De aceea o avertizează pe Arlette că ea și familia sa sînt în mare pericol.

Cei trei evrei părăsesc în mare grabă clădirea, pentru a lua drumul exilului la Vals-les-Bains, Limoux, Carcassonne. Ajutată de francezi curajoși, familia Halff supraviețuiește războiului și ocupației.

Între timp, Kleinschroth cade prizonier și-și așteaptă procesul. Germanul continuă să speră într-o intervenție salvatoare. Pentru a primi clemență, el scrie franțuzoaicei, căci Marcel Halff, soțul lui Arlette, este un apropiat al lui Jean Borotra și Bernard Destremau, înalți oficiali postbelici. Mai mult, însuși Marcel Halff este însărcinat cu aplicarea planului Marshall în zona Baden-Baden. Arlette primește scrisorile disperate ale lui Heinrich, dar nu știe ce decizie să adopte. Ea trăiește o dramă, datorită morală fiind puternic contrabalansată de conștiința suferinței poporului evreu... Pînă la urmă, ea nu-i va răspunde fostului ofițer gestapovist...

Alexandru Jurcan

Manuscrisele geniale nu ard

S-a vorbit mult anul trecut, în 2024, despre o capodoperă interzisă, ecranizarea romanului genial, scris de Bulgakov – *Maestrul și Margareta*. La București a fost o unică proiecție specială. Regizorul Mihail Lokșin s-a opus războiului din Ucraina. Acum e exilat în Los Angeles. Joacă în film August Diehl (Woland), Yuliya Snigir (Margareta), Evgheni Țiganov (Master), Aaron Vodovoz (Yeshua), Yuri Borisov (Behemoth), Daniil Stekllov (Ivan) etc. N-am avut odihnă – ca și alții – pînă n-am făcut rost de film. Nu neapărat pentru că e interzis, ci pentru magia romanului.

Moscova, 1930. Un scriitor celebru e cenzurat de statul sovietic. Piesa lui despre Pilat e rapid anulată, considerată periculoasă, iar el e admonestat/discreditat în perfida ședință de la Uniunea Scriitorilor. Normal că el critică regimul sovietic, convins că „toată puterea este violentă împotriva oamenilor”, că „nu există scriitor adevărat care să tacă”. Cum?? – se revoltă ceilalți. Puterea dictaturii proletare nu poate fi violentă! E adevărat că Lenin a afirmat că nu e deștept cel care nu greșește, dar i se dau sfaturi scriitorului să scrie despre cum se îndrăgostește un tractorist de o lăptăreasă, iar în final să danseze toți fericiți.

„Maestrul” scriitorul începe să scrie un roman intitulat *Maestrul și Margareta*. Roman în care Moscova e vizitată de Woland și de anturajul său: Koroviev, Azazello, motanul Behemoth. Obiectivul diavolului e limpede: să-i judece pe cei ce l-au nedreptățit pe scriitor. Apoi apare muza... Margareta. Deși e căsătorită, ea vine zilnic la scriitor în subsolul imund unde el scrie mereu, ea gătește, citește capitolele scrise și îl numește *Mastru*, fascinat de talentul său. Dansează, fac dragoste pe vrafuri de cărți și vorbesc despre facerea romanului. Metaliteratură rafinată. „Dacă te fac eroina romanului meu?” – exclamă el. Și ea va fi. În roman e toată viața ei, acolo sunt nedespărțiți, astfel că dragostea va supraviețui doar în lumea fictivă a romanului său.

Există în film multe scene delirante: capul lui Berlioz tăiat de tramvai, balul, levitația Margaretei, magia neagră, bătaia spectatorilor pentru bani și haine. Ca să nu mai vorbim de pisica buclucașă, jucând șah cu dezinvoltură. La un moment dat, e invocat anul 2022: o sută de ani de la înființarea URSS. Nici o clipă nu uităm că „romanul cere sacrificii”. Chiar dacă scriitorul a aruncat manuscrisul pe foc, sub crude amenințări, Woland, cu zâmbetul său sardonice, e convins că „manuscrisele nu ard”. Autorul ajunge la azilul de nebuni, distrus progresiv cu șocuri electrice, dar CARTEA rămâne, învinge. Acolo se află și poetul Ivan. Filmul convinge, cu imagini elegante, cu povești în povești, cu lizibilitate narativă, chiar dacă uneori frontiera între real, oniric, ficțiune, e puțin confuză. Un film care ar merita să ruleze în cinematografe pentru forța mesajelor, pentru critica feroce. Sarcasm, satiră, magie, fantastic, tragic, burlesc, romantism – un melanj perfect stăpînit. Cu actori excepționali.

Regimul dictatorial al lui Stalin a interzis și distrus romanul (început în 1930), dar Bulgakov, care a lucrat la el zece ani, l-a rescris din minte. „Îl știu pe de rost”, spunea el. Roman cu o temporalitate abolită, incitant, peren, ca o păpușă rusească (scrisa Serghei Ermolinski), o Matrioșka ce nu încetează să se deschidă la nesfârșit.

Șapte dintr-o lovitură

■ **GAZETA IA.** Primul ziar realizat în întregime de Inteligența Artificială a apărut în Italia, ca supliment al publicației „Il Foglio”. În cele patru pagini, cititorii pot găsi un articol despre președintele Trump care se comportă „ca despotul unei republici bananiere”, o rubrică intitulată „Putin, cele zece trădări” și un chestionar despre motivele care-i fac pe tinerii europeni să fugă de relațiile stabile. Cu un astfel de conținut, cred că va fi citit numai de Inteligența Artificială!

■ **TRUFANDA POLITICĂ.** Gabriel Liiceanu, pe Hotnews: „Eu cred că apariția neașteptată pe scena politică a unui personaj cu alură certă de trufanda politică, asemeni lui Ilie Bolojan, nu e întâmplătoare. Asemenea întâmplări, încărcate de doza de neverosimil care le suprimă caracterul întâmplător, sunt dovezi că totul e încă de sperat și de făcut în hărtănită noastră țară. Suntem prea săraci pentru a ne permite luxul să pierdem un om de acest format politic. (...) Ilie Bolojan nu seamănă cu cei de pe harta politică a momentului. Iată un om care nu înșală, care face ce spune, care nu are timp de glumițe și de vorbe în doi peri, care știe să dea un raport de țară și care știe să ne arate că-i pasă de noi și numai de noi”

■ **ÎNCĂ 30 DE ANI.** Cristian Tudor Popescu, pe Facebook: „Dacă se confirmă că părintele Francisc a murit din cauza unui accident vascular cerebral, nu mă va părăsi vreodată gândul că mintea și inima lui n-au rezistat emanațiilor de răutate și dispreț față de om ale umanoidului Vance”. O cititoare îi răspunde: „Da, e clar ca de la Vance i s-a tras, altfel nu avea niciun motiv. Tânăr, sănătos, în floarea vârstei, ar mai fi dus-o la Vatican încă 30 de ani”

■ **COINCIDENȚE INCREDIBILE.** Clubul argentinian de fotbal San Lorenzo de Almagro a confirmat că legitimația de suporter a Papei Francisc avea numărul 88.235, ceea ce reprezintă o incredibilă coincidență, întrucât Suveranul Pontif s-a stins la vârsta 88 de ani, la ora 2:25 (ora Argentinei)! Iar clubul de fotbal italian Avellino trage speranțe de promovare, întrucât, din 1958 încoace, la fiecare deces al unui papă (sau retragere, în cazul lui Benedict al XVI-lea), s-a calificat miraculos în divizia superioară.

■ **PASCALE.** Adrian Papahagi postează un selfie pe Facebook, în care-l vedem ținând un ou de struț, alături de Teodor Baconski: „Avem cele mai mari ouă”. Un cititor îi răspunde: „Așa este, dar să nu le ciocniți!”

■ **SUBVENȚIE PENTRU ȘPAGAT.** Ministerul Culturii din Franța va iniția o dezbatere publică privind introducerea can-can-ului în patrimoniul cultural imaterial, întrucât reprezintă „cultura și libertatea franceză”. În aceste condiții, industria cabaretului va beneficia de un sprijin material în valoare de o jumătate de milion de euro. În cele 200 de săli din Hexagon lucrează cinci mii de oameni, dintre care 1 600 de artiști, generând o cifră de afaceri anuală de circa 200 de milioane de euro

■ **FOTOGRAFIE SURPRIZĂ.** Conform unor documente CIA declassificate, Adolf Hitler nu s-ar fi sinucis în buncărul din Berlin, ci ar fi reușit să fugă în America de Sud. Un bărbat pe nume Adolf Schrittmayor, care seamăna foarte bine cu dictatorul nazist, a fost fotografiat în anii '50, stând pe o bancă în Tunja, Columbia. Din reproducerea de pe net, nu ne putem da seama - lipsește ciobănescul de la picioare!

CROITORAȘUL CEL VITEAZ